

KLASİK TÜRK EDEBİYATINDA TASAVVUFİ
MESNEVİLERDEN HÜSN Ü AŞK VE GÜLŞEN-İ AŞK'IN
ALEGORİK YÖNDEN MUKAYESELİ İNCELEMESİ

Hazırlayan: Evrim BELET

Danışman: Yard. Doç. Dr. Ayşegül Mine YEŞİLOĞLU

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı,
Türk Edebiyatı Bilim Dalı için öngördüğü Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlanmıştır.

Edirne
Trakya Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Şubat, 2009

ÖNSÖZ

Edebiyatımızda bir köşe taşı olarak kabul edilen Hüsn ü Aşk mesnevisi ile ona nazire olarak yazılan Gülşen-i Aşk mesnevisi tasavvufî sembolik özellikleri taşıyan mesnevilerdir. Bu mesnevilerin kahramanları gerçek aşka ulaşmak için yola çıkarlar, yolun sonunda sevgiliye kavuşacaklarını ümit ederler. Tehlikelerle dolu bu yolda birçok engelle karşılaşır. Zorlu mücadelelerin sonunda aslında ulaşmaya çalıştıkları sevgilinin kendi içlerinde olduğunu görüp, her şeyin Allah'ın bir görüntüsü olduğu anlamına gelen vahdet-i vücud felsefesine ulaşırlar.

Çalışmamız dört ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Hüsn ü Aşk'ın müellifi Şeyh Galip'in hayatı ve ünlü mesnevisi Hüsn ü Aşk hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde Gülşen-i Aşk'ın müellifi Keçecizâde İzzet Molla'nın hayatı hakkında bilgi verilmiştir. Üçüncü bölümde Gülşen-i Aşk mesnevisinin Latin harfleri ile yazımı verilmiştir. Mesnevinin günümüz Türkçesine çevrilmesi ve incelenmesi tarafımdan yapılmış olup tezimde üçüncü bölümde yer alır. Tez konum bu çalışmada dördüncü ve son bölümde Hüsn ü Aşk ve Gülşen-i Aşk mesnevilerinin tasavvufî alegorik karşılaştırması başlığı altında bulunmaktadır.

Bu çalışmanın aslını oluşturan bölüm iki mesnevinin mukayesesinin yapıldığı dördüncü bölümdür. Hüsn ü Aşk ve Gülşen-i Aşk mesnevisinde geçen isimler ve bu isimlerin taşıdığı anlamlar, kahramanların başlarından geçen olaylar ve bu olayların tasavvufî anlamları, bu iki mesnevide ortak kullanılan motifler ve semboller incelenmiş, benzerlikler ve farklılıklar ortaya konmaya çalışılmıştır.

Bunların dışında her iki mesnevinin de olay örgüsü, kahramanları, dil ve üslup özellikleri, zaman ve mekânı karşılaştırılmıştır.

Bu çalışmayı hazırlarken yardımlarını benden esirgemeyen sayın hocam Yrd. Doç. Dr. Ayşegül Mine Yeşiloğlu'na teşekkürü bir borç bilirim.

Hazırlayan: Evrim BELET

Konu: Klasik Türk Edebiyatında Şeyh Galip'in Hüsn Ü Aşk Mesnevisi İle Keçecizade İzzet Molla'nın Gülşen-İ Aşk Mesnevisinin Tasavvufi-Alegorik Yönden Karşılaştırması

ÖZET

Son büyük divan şairi kabul edilen Şeyh Galip tarafından kaleme alınmış olan Hüsn ü Aşk mesnevisi ve Keçecizâde İzzet Molla tarafından Hüsn ü Aşk'a nazire olarak yazılmış olan Gülşen-i Aşk mesnevisi, konuları ve verdikleri mesajlar itibariyle birbirine benzer. Çalışmamızda Gülşen-i Aşk'ın günümüz Türkçesine nesir olarak aktarımı verilmiştir. Tez konumuz Hüsn ü Aşk mesnevisi ile Gülşen-i Aşk mesnevisini tasavvufi alegorik açıdan karşılaştırmaktır. Yapılan bu karşılaştırmanın sonucunda, Hüsn ü Aşk ile Gülşen-i Aşk mesnevilerinin olay örgüsünde farklılıklar olduğu, Hüsn ü Aşk'ta olayların ve kişilerin, olayların geçtiği yerlerin ayrı başlıklar altında ve daha ayrıntılı anlatıldığı, bu nedenle Hüsn ü Aşk'ın daha kapsamlı olduğu; Gülşen-i Aşk'ın Hüsn ü Aşk'a göre daha kısa ve daha yalın olduğu fakat Hüsn ü Aşk'la aynı tasavvufi mesajı verdiği ve benzer sembol ve motiflerden yararlandığı görülmüştür. Bu iki mesnevide de, kâinattaki her şeyin aslında Allah'ın bir görüntüsünden ibaret olduğu ve sevenle sevilenin aslında aynı kişi olduğu anlamına gelen vahdet-i vücud felsefesine ulaşılır.

Anahtar Kelimeler: Sembol, Hüsn ü Aşk, Gülşen-i Aşk, tasavvuf

Prepared by: Evrim BELET

Subject: The comparison of Şeyh Galip's Hüsn-ü Aşk Mesnevi with Keçecizâde İzzet Molla's Gülşen-i Aşk in terms of mystical-allegorical features, in Classical Turkish Literature.

ABSTRACT

Hüsn-ü Aşk mesnevi which was written by Şeyh Galip who is the last biggest dewan poet and Gülşen-i Aşk mesnevi which was written by Keçecizade ;İzzet Molla to assimilate to Hüsn-ü Aşk are similar about their themes and their subjects. In our work Gülşen-i Aşk mesnevi's transferring to Turkish was given. The subject of the thesis is comparing Hüsn-ü Aşk mesnevi with Gülşen-i aşk mesnevi in terms of their mystical allegorical features. In result of this comparison it's been seen that there are some differences between Hüsn-ü Aşk mesnevi and Gülşen-i Aşk mesnevis about their themes. In Hüsn-ü Aşk the events, the characters and the places where the events are mentioned are written with more details and in different titles. So Hüsn-ü Aşk mesnevi is more comprehensive. It has been seen that Gülşen-i Aşk is shorter and more simple than Hüsn-ü Aşk but it gives the same mystical message and used the same motives and symbol. In both of the two mesnevis it has been figured out the philosophy of existance of uniqueness which means that everything in the world is consist of the image of the God and in actual the loved and the lover are the some person.

KEY WORDS : SYMBOLİ HÜSN Ü AŞK, GÜLŞEN-İ AŞK, MYSTICAL.

İÇİNDEKİLER

Önsöz.....	1
Özet.....	III
Abrsract.....	IV
Giriş.....	V
BÖLÜM I	
a.Problem	VI
b.Amaç.....	VI
c.Önem	VII
d.Sayıtlar	VII
e.Sınırlılıklar	VIII
f.Tanımlar	VIII
g.Kısaltmalar.....	VIII
BÖLÜM II	
Araştırma Yöntemi	IX
a.Araştırma Modeli	IX
b.Evren ve Örneklem.....	IX
c.Veriler ve Toplanması.....	IX

1.BÖLÜM

1.ŞEYH GALİP'İN HAYATI VE HÜSN Ü AŞK.....	1
1.Hayati	1
2.Hüsn ü Aşk	6

2.BÖLÜM

1.KEÇECİZÂDE İZZET MOLLA'NIN HAYATI VE GÜLŞEN-İ AŞK.....	10
1. Hayati.....	10
2.Gülşen-i Aşk.....	11
2.1.Gülşen-i Aşk Mesnevisinin Şekil Özellikleri.....	11
2.1.1.Nazım Şekli.....	11
2.1.2.Vezin.....	13
2.1.3. Gülşen-i Aşk Mesnevisinde Kafiye ve Redif.....	14
2.1.4.Dil ve Üslûp.....	14
2.2.Gülşen-i Aşk Mesnevisinin İçerik Özellikleri.....	17
2.2.1. Olay Örgüsü.....	17
2.2.2. Kahramanlar.....	19
2.2.3. Mekân.....	24
2.2.4. Zaman.....	25
2.2.5. Motifler.....	26
2.2.6 Bakış Açısı ve Anlatıcı.....	26

3.BÖLÜM

1. GÜLŞEN-İ AŞK'IN LATİN HARFLERİ İLE METNİ VE GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNE NESİR OLARAK AKTARIMI.....	28
1. Metin.....	28
2. Günümüz Türkçesine Nesir Olarak Aktarımı	68

4.BÖLÜM

1. HÜSN Ü AŞK MESNEVİSİ İLE GÜLŞEN-İ AŞK MESNEVİLERİNİN TASAVVUFİ ALEGORİK YÖNDEN KARŞILAŞTIRMASI	92
6-Sonuç.....	183
7-Kaynakça.....	187

GİRİŞ

Hem Hüsni ü Aşk mesnevisinde hem Gülşen-i Aşk mesnevisinde geçen her isim aslında tasavvufi bir kavramın sembolüdür. Hüsni ü Aşk'ta Hüsni, tanrı güzelliğini; Aşk, dervişi; Mekteb-i Edep, tekkeyi; Molla-yı Cünun ve Sühan, mürşidi; Gayret, mücadeleyi; İsmet, İhlâs'ı; Aşk'ın ulaşmaya çalıştığı Kalp Kalesi, gönülü; Beni Muhabbet, tarikatı; Hüsruba, nefisi ve Zatüssuver Kalesi de dünya güzelliklerini temsil eder. Aşk'ın yolda karşılaştığı, dev, cadı, gulyabani, kuyu, ateş denizi de salikin Allah'a giden yolda karşılaştığı engellerdir.

Gülşen-i Aşk mesnevisinin başkahramanı İzzet'i bulması ve gül bahçesine davet etmesi için haberci gönderen bülbüldür. Gül ile bülbül edebiyatımızda aşkı anlatan hikâyelerden biridir. İzzet'e haberci olarak gönderilen Mecnun, çekilen aşk acısının sembolüdür. İzzet'e yol arkadaşlığı yapan Ferhat da aşk uğruna çekilen sıkıntıyı temsil eder. İzzet'in ulaşmaya çalıştığı yer gül bahçesidir. Gül bahçesi edebiyatımızda geçici oluşu ile yer alır. Çünkü gülün ömrü bir mevsimdir. Hüsni ü Aşk'ta Aşk'ın yoluna çıkan ejderha, cadı gibi engeller Gülşen-i Aşk'ta da İzzet'in yoluna çıkmış, onun sevgilisine kavuşmasına engel olmaya çalışmıştır. Bu engeller de İlahi Aşk yolunda çekilen çile ve sıkıntıları temsil eder.

Bu bağlamda Hüsni ü Aşk ve Gülşen-i Aşk mesnevileri arasındaki fark-Şeyh Galib'in başarılı üslûbunu ve dili kullanmadaki yaratıcılık ve ustalığını saymazsak- Hüsni ü Aşk'ın şahıs kadrosunun daha kalabalık olması, olayların daha fazla olması ve daha ayrıntılı anlatılması sonucu Gülşen-i Aşk'tan daha hacimli bir eser olmasıdır. Dolayısıyla Hüsni ü Aşk'ta daha fazla tasavvufi kavram ve sembol kullanılmıştır.

Aslında bir dervişin seyr ü sülukunun anlatıldığı bu mesnevilerde başkahraman sevdiğini kendisinden ayrı sanar, ona kavuşmak için yani beşeri aşka ulaşmak amacı ile yola çıkar ve sonunda sevdiğinin kendisinden başka bir şey olmadığını anlayarak İlahi Aşk'a ulaşır. Böylece seyr ü sülukunu tamamlar.

1.BÖLÜM

PROBLEM:

Klasik Türk Edebiyatında, beşeri aşkı anlatır gibi görünen ancak yapılan uzun ve zorlu yolculuklar sonunda kişinin Allah'tan bir parça olan kendisine ulaşmasını anlatan mesneviler yazılmıştır. İlahi aşka varışın birtakım semboller aracılığıyla anlatılmak istendiği bu mesnevilerde yazıldığı döneme ait tasavvuf inancını, dönemin yaşayış tarzını, bulmak mümkündür.

Bu eserlerden en önemlileri Keçecizâde İzzet Molla'nın yazmış olduğu Gülşen-i Aşk ve Şeyh Galip'in yazmış olduğu Hüsn ü Aşk mesnevileridir. Bu mesnevilerin dönemin tasavvuf inancını bazı semboller aracılığıyla anlatması bakımından önemli bir yeri vardır. Eserlerdeki sonunda Allah'a varılan uzun yolculukların, zorlu mücadelelerin incelenmesi, kullanılan sembollerin karşılaştırılması, eserlerdeki insan psikolojilerinin ve yaşam şartlarının tanıtılması edebiyatımız ve kültürümüz açısından yararlı olacaktır.

Bugüne kadar adı geçen eserlerden Hüsn ü Aşk incelenmiş, ancak Gülşen-i Aşk incelenmemiş ve bu iki mesnevi arasında tasavvufi yönden alegorik bir karşılaştırma yapılmamıştır.

AMAÇ

Klasik Türk Edebiyatındaki tasavvufi mesnevileri alegorik yönden inceleyen ve karşılaştıran bir çalışma ortaya koymaktır.

ÖNEM

Klasik Türk Edebiyatında tasavvufi konulu alegorik mesneviler önemli bir yer tutar. Bu mesnevilerde mesnevi kahramanları çıktığı yolculuklar ve verdikleri mücadeleler sonucunda İlahi Aşka erişirler.Beşeri aşktan İlahi aşka geçilir. Tasavvuf inanç ve düşüncesinin en açık ve etkili incelendiği bu eserlerdeki sembolik unsurlar, bunların nasıl ve ne amaçla kullanıldığı incelenmemiştir. Bu incelemenin yapılması ve eserlerin birbiri ile kıyaslanarak benzer ve farklı yönlerinin ortaya konması tasavvuf konulu araştırmalara ve diğer Divan Edebiyatı araştırmalarına katkı sağlayacak, dönemin bakış açısı ve yaşayış tarzı ile ilgili genel bilgilere ulaşılmasını da sağlayacaktır.

SAYILTILAR

Bu çalışmada aşağıdaki sayılıtlardan hareket edilmiştir.

1-Türk Edebiyatı üzerine yapılacak her çalışma, Türk kültürünün gelişimi açısından büyük önem taşımaktadır.

2-Türk Edebiyatında tasavvufi alegorik mesneviler hem edebiyat tarihimiz hem kültürümüz açısından önemli bir yer tutmaktadır.

Çalışmamız boyunca bu mesnevilerde kullanılan tasavvufi kavramlar, semboller, bu sembollerin neden seçildiği ve nasıl kullanıldığı, mesnevi kahramanlarının yaşam biçimleri, psikolojileri, dünyayı algılama biçimleri, ilahi aşka ulaşmaları mesnevilerden yola çıkılarak karşılaştırılmış ve açıklanmıştır.

SINIRLILIKLAR

Çalışmamız alegorik tarzda yazılmış mesnevileri belirleyip, Gülşen-i Aşk ve Hüsn ü Aşk mesnevilerinin incelenmesi ve karşılaştırılması, elde edilen bilgilerin günümüz Türkçesi ile yorumlanması ile sınırlandırılmıştır.

TANIMLAR

Mesnevi: Her beyti başlı başına kafiyeli ve başından sonuna kadar aynı vezinde olan manzûme.

KISALTMALAR

C: Cilt

S: Sayfa

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Alegorik tarzda yazılmış tasavvufî mesnevilerden yola çıkılarak, bunlar üzerinde yapılan diğer çalışma ve incelemeler de dikkate alınmış ve karşılaştırma yöntemi kullanılmıştır.

EVREN VE ÖRNEKLEM

Alegorik tarzda yazılmış tasavvufî mesnevilerle ilgili genel bir bilgi verildikten sonra bu mesnevilerin dökümü yapılmış, Keçecizade İzzet Molla'nın Gülşen-i Aşk mesnevisi ile Şeyh Galip'in Hüsn ü Aşk mesnevileri örneklem olarak alınmış, içerdikleri semboller yönünden karşılaştırılmış, tasavvufî kavramlar yönünden değerlendirilmiştir. Tasavvufî mesnevilerden de çalışma evreni içinde yararlanılmıştır.

VERİLERİN TOPLANMASI

Toplanan veriler günümüz Türkçesi ile ifade edilerek, tasavvufî alegorik nitelik taşıyan Keçecizâde İzzet Molla'nın Gülşen-i Aşk ve Şeyh Galip'in Hüsn ü Aşk mesnevisindeki fark ve benzerlikler ortaya konmaya çalışılmıştır.

1.BÖLÜM

1.ŞEYH GALİP'İN HAYATI VE HÜSN Ü AŞK

1. Hayatı

Mehmet Esad Galip 1757 yılında İstanbul'da doğmuştur. Babası, dönemin bazı vezirlerinin Divan kâtipliğini yapmış, tanınmış Mevlevilerden Mustafa Reşit Efendi'dir.¹

Galip bir gazelinde doğum tarihini verir:

Kim kadir ilac eylemeğe hükm-i kazadır
Tarihi imiş Galib-i zarın eser-i aşk

Galib'in doğum tarihini veren Cezbettullah (1171) terkiğini kimin bulduğu bilinmiyor. Ancak aynı tarihi veren Eser-i Aşk terkiğı, aile dostlarından Dilâver Ağazâde Vahîd Efendi tarafından bulunmuştur.²

Asrın ikinci yarısında yetişen Şeyh Galip, divan şiirinin son büyük üstadı olup Türk edebiyatının en büyük şairleri arasında yer almaktadır.³

Kavramlarındaki orijinallik ve hayal gücüyle Osmanlı edebiyatında ender görülen şahsiyetlerdendir.⁴

Galip ilköğrenimini babasından almış, Tuhfe-i Şahidi'yi okumuş ve değişik hocalardan Arapça ve Farsça öğrenmiştir. Ancak düzenli ve sürekli bir öğrenim göremeyen Galip kendini, kişisel çabası ve yeteneği ile yetiştirmiştir. Eğitiminde özellikle Farsça öğrenmesinde ve Fars edebiyatını tanınmasında Hoca Neşet'in çok yardımını görmüştür.⁵

¹ Mine Mengi, (1995): *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Akçağ Yayınları, Ankara: s.222

² Beşir Ayvazoğlu, (1995):Şeyh Galip Kitabı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları, İstanbul: s.13

³ Faruk Kadri Timurtaş, (1993): *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul: s.310

⁴ E.J. Wilkinson Gibb, (1999): *Osmanlı Şiir Tarihi*, Akçağ Yayınları, Ankara: s.387

⁵ Mengi, 1995 : 222.

Hoca Neş'et bir manzume ile şairimize Es'ad mahlasını önermiştir ki saadetli anlamına gelen bu mahlası durumuna daha uygun düşüğünü düşündüğü için ilk gazellerinde kullandığı görülür. Fakat sıradan bir mahlas olduğu ve kabiliyetsiz şairlerce de kullanıldığı için kısa süre sonra bu mahlası terk etmiş ve kendi durumuna daha uygun olduğunu düşündüğü Galip mahlasını kullanmaya başlamıştır.⁶

Galip, 1780 yılında Divan kâtibi olarak devlet hizmetinde görev almış, ancak bu görevde uzun süre kalmamıştır. Bu sırada bir yandan da devrin şiir ve musiki okulu sayılan Mevlevihane sohbetlerine katılmış, şiir söylemiş, Hoca Neş'et, Vakanüvis Pertev ve Reisü'l-küttab Raşid'e nazireler yazmıştır. İlk gençlik şiirlerinde kararsızlık içinde Fuzuli, Hayali Bey, Naili, Nabi ve Nedim gibi büyük şairleri izleyen Galip, daha sonra Hoca Neşet'in de yardımlarıyla Sebk-i Hindi şairlerinden İranlı Şevket'i okuyup incelemeye başlamış ve Şevket'in etkisinde kalmıştır.⁷

Bazı edebiyatçılara göre eski şiirlerini unutturmak için, bazılarına göre ise Esad mahlası yeteneksiz şairlerce de kullanıldığı için bu mahlası terk etmiş ve Galip mahlasını kullanmaya başlamıştır. Şairin 1787 yılından sonraki şiirlerinde Galip mahlası kullandığı görülür.

1780 yılında Esad ve Galip mahlasları ile yazdığı manzumelerini bir araya getirerek Divan'ını oluşturur. Henüz 24 yaşındadır. Divan tertibinden iki yıl sonra kendisine büyük şöhret sağlayacak olan Hüsn ü Aşk mesnevisini yazar.⁸

Galip, ilk olarak babasının nasihatlerine uymuş ve devlet hizmetine girmiştir, ancak kısa süre sonra bu hizmeti de terk ederek hayatını ruhen ve kalben derviş gibi yaşamaya adanmıştır. Çıraklık devresini ikmal etmek amacıyla Mevleviliğin merkezi olan Konya'ya gitmiştir.⁹

Ya babasının Konya Çelebisine ısrarlı ricası üzerine İstanbul'a dönmeye mecbur olmuş, ya da memleket özlemi çekmeye başlamış, anne ve babasından ayrı kalmaya tahammül edememiş ve 1784–1787 yılları arasındaki üç yıllık çilesini Yenikapı Mevlevihanesi'nde doldurmuştur.

⁶ Wilkinson Gibb, 1999 : 388.

⁷ Mengi, 1995 : 223.

⁸ İslam Ansiklopedisi, (2001):Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul: Cilt:23, s.561

⁹ Wilkinson Gibb, 1999 : 389.

1790 yılında Yenikapı Mevlevihanesinden ayrılan Galip, daha sonra bir yıl kadar kendini müstakil çalışmalarına vermiş ve bu arada Yusuf Sineçak'ın Cezire-i Mesnevi ve Kösec Ahmet Dede'nin Es-Sohbetü's-Safiyye adlı eserlerine birer şerh yazmıştır. 1791'de Galip, Galata Mevlevihanesi'ne şeyh olarak atanmıştır.¹⁰

Galip'i sevenler ve beğenenler arasında Mevlevi tarikatına mensup padişah 3.Selim de bulunmaktadır. Padişah mukabele ve ayin günlerinde tekkeye gelmekte ve şaire iltifat etmekte idi. 1792 yılında şairin divanını 3000 lira sarf ederek yazdırdı, ciltletip tezhip ettirdi. Humbarahane-i Cedid'e padişah tarafından yaptırılan camiin mesnevihanlığına da şair getirildi. 3. Selim'in bu ihsan ve iltifatlarına, Galib'in yazdığı kasideler ve tarih manzumeleri ile karşılık verdiği görülmektedir. Şairin divanında Padişah'ın kız kardeşi Beyhan Sultan adına yazılmış 3 kaside ve 4 tarih vardır. Şair 1794'te annesini ve hemen ardından da çok sevdiği Esrar Dede'yi kaybetti. Esrar Dede için Divan edebiyatımızın ünlü mersiyelerinin birini yazdı.¹¹

Devrin üstad şairi kabul edilen ve şiirlerine nazireler yazılan Galib Dede'nin bu parlak ve debdebeli hayatı uzun sürmemiş, birkaç aylık bir rahatsızlıktan sonra büyük sanatkar 3 Ocak 1799'da ölmüştür. Ardında biri kız, biri oğlan iki küçük çocuk bırakan Galip Dede, Galata Mevlevihanesinde gömülüdür.¹²

Süruri'nin "Geçdi Gâlip Dede cândan yâhû" mısraından 1213/1798-99 tarihilinde dünyadan gittiği anlaşılmaktadır.¹³

Şeyh Galip Divan şiirinin son büyük şairidir. Onda edebiyatımızın bütün büyük şairlerini bulmak mümkündür. Galib'e hem tarikatta hem da şiirde en büyük yol göstericisi Mevlana'dır. İlhamını Mevlana'dan almıştır.¹⁴

Esrarını Mesnevi'den aldım

Çaldım veli miri çaldım

---

¹⁰ Mengi, 1995 : 223.

¹¹İslam Ansiklopedisi, 2001:145

¹² Timurtaş, 1993 : 311.

¹³ Muallim Naci,(2004): *Osmanlı Şairleri*, MEB. Yayınları, Ankara: s.123

¹⁴ Mengi, 1995 : 225.

Bî-minnet ü üstâd-ı ta'lîm
Ser-nâme-i tab'im etdi tanzîm

Feyz erdi Cenâb-ı Mevlevî'den
Aldım niçe ders Mesnevî'den

Gûya ki o bahr-i bî-kerane
Olmuş hum-ı rengden nişâne

Şeyh Galip'in önce uçsuz bucaksız bir (söz ve hikmetler) denizine ve daha sonra da renklerle (yani renkli hayaller ve ilhamlarla) dolu bir küpe benzettiği şey, Mevlana Celaleddin-i Rumi'nin Mesnevi'sidir. Galip, "Fahriye-i Şâirâne" (Şairin kendini övüşü) bölümünde şairliği hakkında bilgiler verir ve Hüsn ü Aşk'ı hangi şartlar altında kaleme aldığını anlatır. Bu arada eserinin en önemli ilham kaynağının Mevlana Celaleddin'in Mesnevi'si olduğunu, miri malı olarak telakki ettiği Mesnevi'nin sırlarından adeta çalar gibi yararlandığını belirtir.¹⁵

Şeyh Galip ilk şiirlerinde Nabi, Koca Ragıp Paşa, Fuzuli, Nef'i ve Baki'nin tesirinde kalmakla beraber kendisine ayrı ve yeni bir yol çizdi. Üslup bakımından "Sebk-i Hindi"ye, Şevket Buhari, Bidil, ve Farsça yazan Hind şairlerine bağlı olan Şeyh Galip, mana ve öz itibarıyla Mevlana'dan yararlanmıştı. Hind üslubunun esası beyte manayı teksif etmek, birbiriyle ilgili görünmeyen mücerred ve müşahhas şeyleri birbirine izafe etmektir. Bu dil bakımından zincirleme izafet terkipleri ve birleşik sıfatlarla, edebi sanatlar bakımından teşbih ve bilhassa istiare ve mecazlarla yapılmaktadır. Böylece orijinal imajlar mana zenginliği sağlamaktadır. İşte Şeyh Galip, bu Hind üslubunu büyük başarı ile kullanmış ve Naili'de Fehim-i Kadim'de başlayan bu tarzı en yüksek noktasına çıkarmıştır.¹⁶

Çok genç yaşta Arapça, Farsça'nın yanı sıra, Ali Şir Nevâî'yi okuyabilmek için Doğu Türkçesi'ni de öğrenen Galip, yirmi yaşlarında divan tertip edecek kadar şiire sahip olduğuna göre, yazmaya çok erken başlamış demektir. Nitekim Hüsn ü Aşk'ta, doğduğu günden

¹⁵ Muhammet Nur Doğan, (2006): *Şeyh Galip, Hüsn ü Aşk Nesre Çeviri Notlar ve Açıklamalar*,Yelkenli Kitabevi, İstanbul: s.409

¹⁶ Timurtaş, 1993 : 311.

itibaren “suhanla ber-pa” olduğunu söyler. En büyük hedeflerinden biri, şiirini, çağdaşlarının tekrarlamaktan bıkip usanmadıkları eski teşbihlerden, mecazlardan, mazmunlardan arındırıp yepyeni bir şiir kurmak, yepyeni bir yol açmaktır. Nitekim çok geçmeden şiirlerinde ışıdamaya başlayan parlak hayaller, işitilmedik teşbihler, istirarelerle zevk sahiplerinin dikkatini çeken Galip, çeşitli mahfillerde Şevket-i Rûm diye anılmaya başlar.¹⁷

Galip’e göre Türkiye’de çeşitli müteşair vardır. Bunlardan bir kısmı sürekli birbirini över, dünyada söylenmedik söz kalmadığını ileri sürerler. Şair bunları “âkil kılığında bazı mecnun” diye vasıflandırmaktadır. İkinci grupta küttâb sınıfından şairler vardır. “Münşeât-ı Râgıb” bunların ezberindedir. Gelebilecekleri son nokta esasen burasıdır. Güçlerini tüketip usanca düştüklerinde mey, mahbub, tanbur, derdine düşerler. Galib’e göre medreselilerin şair olması büsbütün imkan dışındadır. Onlar belegâtı şairlik davasına kalkışmak için kâfi sayarlar. O nazmın Arapça kelimeler, işitilmedik sözler, ağdalı tabirler, zincirleme tamlamalar içinde boğulmasına da rıza göstermez. Bunlar nesir için “ziynet” teşkil etmekle birlikte, Türkçe şiire “sıklet” vereceklerdir.

Galib şiir için herkes tarafından beğenilmeyi de kusur saymaktadır. Zira bu takdirde insanın zihnine donukluk gelecektir. Onu ehlinin takdir etmesi yeter.

Merd ana denir ki açâ nev râh
Erbâb-ı vukûfi ede âgâh

Olmaya sözi bedîhî-i tâm
Ede niçe tecrübeyle itmâm

Galib yeni söz söyleme imkânı kalmadığını ileri sürenlere de itiraz eder. Mademki hadiselerde sürekli bir yenileşme vardır. “Mazmun”da bunun zaruri neticesi olarak yenilenecektir. Esasen Allah insana söz “feyzini” ihsan ettiği sürece bu kabil iddialar geçerliliğini kaybederler. Böylece onun, şiiri ilahi kaynaktan gelen ilhama bağladığı açıkça görülmektedir.

---

¹⁷ Ayvazoğlu, 1995:16

Fuzuli'nin iç ürpermesi, Baki'deki şekil insicamı, Nef'i'deki dil kuvveti, Nedim'deki şehirli zarafeti, bunların hepsi Galib'de toplanmıştır.¹⁸

2. Hüsn ü Aşk

Şeyh Galib'in bütün şiirleri bir divan ve bir de Hüsn ü Aşk adında alegorik bir mesneviden ibarettir. Onu edebiyat âlemine büyük bir mevkie çıkartan da Hüsn ü Aşk mesnevisidir; Divan'ı ise onun kadar bir önemi haiz değildir. Hüsn ü Aşk Türk mesnevisinin kemal noktası ve tacıdır.¹⁹

Galib Dede'nin Türk edebiyatına hediye ettiği en güzel eser Hüsn ü Aşk Mesnevisi'dir. Onun, bir fikir, hayal ve ahenk şaşaası içinde meydana getirdiği bu eser, şairine hem bir şaheser kazandırmış hem de haklı ve devamlı bir şöhret sağlamıştır.

Şair, devrinin akademik sohbetler yapan bir meclisinde bulunmuştur. Şiirden, ilimden, irfandan lezzetle bahsolunan bu meclisde bir aralık Nabi'nin Hayrabad'ı bahis mevzuu olmuştur. Meclisten birisi bu eserin mehdinde mübalağa etmiş ve bir benzerinin söylenemeyeceğini ileri sürmüştür.

Bu ölçü daha doğrusu bu ölçüsüz söyleyiş, Şeyh Galib'e ağır görünmüş; ve şair Hayrabad'ın bazı pürüzlerini ortaya koyarak bu fikre itiraz etmiştir. Meclistekiler eğer Hayrabad'dan daha iyisi mümkünse bunu kendisinin yazmasını istemişlerdir. Şeyh Galib'in Hüsn ü Aşk'ın yazılışı için gösterdiği sebep kısaca budur. Galib Hüsn ü Aşk'ı Nabi'nin Hayrabad'ından daha güzel bir mesnevi yazılabileceği iddiasını ispat maksadıyla yazmıştır.²⁰

Hüsn ü Aşk mesnevisi aruzun Mef'ûlü mefâ'ilün Fa'ûlün kalıbıyla yazılmış 2042 beyitlik bir mesnevidir. Mesnevi'de;

a)Aşk'ın dadısının Aşk'a ninni olarak söylediği bir tardiye

¹⁸ İslam Ansiklopedisi, 2001:145

¹⁹ Wilkinson Gibb, 1999 : 389.

²⁰ Nihat Sami Banarlı, (1998):Resimli Türk Edebiyatı, Milli Eğitim Basımevi, s.774

b)Aşk'ın kederden harab olup söylediği bir tardiye

c)Aşk'ın Sühan'a söylediği bir tardiye

d)Aşk'ın Mana mesiresini hatırlayıp söylediği tardiye

olmak üzere 4 tardiyye vardır. Tardiyyeler eserle aynı vezinde yazılmıştır.

Eser zengin bir duyuş ve düşünüşle söylenmiş; hikâyeden ziyade şiir diliyle terennüm edilmiş, orijinal bir mesnevidir.²¹

Şeyh Galib'e haklı bir ün kazandıran Hüsn ü Aşk Mesnevisi bugün modern hikâyemizin de temel taşını oluşturmaktadır. Günümüz yazarlarından Selim İleri bir söyleşide; "Modernleşme, Şeyh Galip'le başlıyor, çünkü Hüsn ü Aşk o ana kadarki var olan mesnevi anlayışının tamamıyla dışında, daha farklı daha kişisel, bireysel duyguları ifade etme, geleneksel sembollerden yararlanmış bile olsa bireysel bir söyleyişi tercih etmiş." Diyerek bu düşüncemize katılıyor.

Mesnevide Hüsn ay gibi güzel bir kızı, Aşk ise onun kadar güzel bir erkeği temsil eder. Hüsn ve Aşk aynı gecede, olağanüstü olayların cereyan ettiği bir gecede doğar ve birbirlerine layık görülürler. Zamanla aynı okula gider ve birbirlerine aşık olurlar. Ancak kavuşmaları o kadar kolay olmaz. Hüsn'ün kabile büyüklerinin isteği ile Aşk nice zorluklar atlattığı, sıkıntılar çekip, tuzaklara düştüğü bir yolculuğa çıkar. Hüsn de büyük bir sabırla Aşk'ın yolculuktan dönüp, büyüklerinin istediği kimyayı getireceği günü bekler. İki sevgili bütün engellere rağmen kavuşmayı başarır.

Hikâyenin sonunda Aşk, birlikte ayrılık olmadığını, yani Hüsün ve Aşk'ın aynı olduğunu anlar.

---

²¹ Banarlı, 1998:775

Hüsn ü Aşk üç bölümden oluşur:

1-Mukaddime

2-Asıl hikâye

3-Hatime.

Mukaddimedede sırasıyla Allah, Peygamber anlatılır ve Mirac'a geçilir. Daha sonra Mevlana medhedilir, Şeyh Galip'in şeyhine olan minnetini anlattığı bölüm ve Sebeb-i Telif bölümüyle mukaddime kısmı bitirilir.

Şeyh Galip asıl hikâyeyi anlatırken arada Sakiye Sesleniş bölümü ile Sakiden şarap ister. Şairin asıl istediği ilhamdır.

Sâkî kerem eyle bî-dimâğım

Pâ-beste-i rişte-i ferâğım

Mey ver ki bu derd çâresizdir

Deryâ-yı sühan kenâresizdir.

Şeyh Galip Sakiye Sesleniş bölümlerinin dışında hikâyenin içinde:

Mebâhis-i Diğer (Diğer Konular),

Zümre-i Âhar (Başka Bir Topluluk),

Bahs-i Evvel Der Vücûd-ı Sühan (Birinci Konu: Sözün Ortaya Çıkışı), Bahs-ı Sâni
Der Lüzûm-ı Sühan (İkinci Konu: Sözün Gerekliliği)

Bahs-i Sâlis Der Umûm-ı Lüzûm (Üçüncü Konu: Sözün Gerekliliğinin Umumî
Oluşu),

Der Beyân-ı Mâhiyet-i Şâirî (Şairliğin Mahiyeti Hakkında),

Tetimme-i Kelâm (Söz Sonu)

bölümleri ile şairlik hakkındaki düşüncelerini söyler ve diğer şairleri eleştirir.

Eserde geçen zaman ve mekânlar hayal ürünü ve gerçek dışı olmasına rağmen, iki sevgilinin çektiği aşk acısı, endişe, sıkıntı ve korku gerçekçi bir şekilde anlatılmıştır.

Hüsni ü Aşk mesnevisine iki tane nazire yazılmıştır.

1-Nazm-ı Dakâyık (Câhu Cânân) – Refî-i Amidî

2-Gülşen-i Aşk – Keçecizade İzzet Molla ²²

2.BÖLÜM

1.KEÇECİZADE İZZET MOLLA'NIN HAYATI VE GÜLŞEN-İ AŞK

1.Hayati

Sadrâzam Salih Efendi'nin oğludur. Az bulunur bir şair idi. Galata mevleviyetine nail olduktan sonra Keşan'a sürüldü. Dönüşünde hayli makbul olmuş idi. 1245/1829-30'da

---

²² Muhsin Kakışım, (1994):*Şeyh Galip Kitabı*, Akçağ Yayınları, Ankara:s.

meydana çıkan Rusya Seferi'nin devamını isteyenlere karşı barış isteyen sözler söylediğinden bu defa Sivas'a sürüldü.

Şeyhülislam Arif Hikmet Bey'in:

İzzet Şaire kıydı cihan

Mısraından anlaşıldığı üzere o sene içinde Sivas'ta vefat etmiştir.²³

İstanbul Samatya'da Canbaziye mahallesinde doğdu. Asıl adı Mehmed İzzet'tir. Konyalı bir aileye mensup olup 1. Abdülhamit devri kazaskerlerinden Keçecizâde lakabıyla tanınan Sâlih Efendi'nin oğlu, Tanzimat devrinin ünlü devlet adamlarından Fuad Paşa'nın babasıdır.

Babasının ölümünde henüz on üç yaşlarında bulunun Özet Molla, enişterisi Meş'alecizâde Esad Bey ile Kazasker Moralizâde Hâmid Efendi'nin himayesinde büyüdü ve oldukça güç şartlar altında medrese tahsilini tamamlayıp müderris rûsu olarak ilmiye mesleğine girdi. (1797) Rivayete göre içkiye, eğlence ve sefahate düşkünlüğü yüzünden bir müddet sonra müderrislikten uzaklaştırıldı. Bunun üzerine ümitsizliğe kapılarak intihara teşebbüs ettiyse de bir tesadüf eseri kurtuldu. Hayata dönmesine vesile olan lugat yazarı Hançerî Bey vasıtasıyla saray kethüdası Hâlet Efendi ile tanıştı. Bu tanışmadan sonra 1809 yılında Şeyhülislam Sâlihzâde Esad Efendi'nin aracılığıyla Bursa müfettişliğine, ardından rikâb-ı hümayun kethüdâlığına tayin edildi. Hâlet Fendi ile olan dostluğu sayesinde 1820'de Galata kadılığına getirildi. 1822'de Hâlet Efendi'nin görevinden azledilip katledilmesi üzerine birçoklarının yaptığı gibi saf değiştirip onun aleyhine dönmediği aksine onu övüp düşmanlarını yediği için 27 Şubat 1823'te mansıbı kaldırılmaksızın Keşan'a sürgüne gönderildi. Sürgünün onuncu ayına doğru Sadrazam Galib Mehmed Paşa'ya sunduğu bir kaside sayesinde 16 Şubat 1824'te affedilerek İstanbul'a döndü. Bir yıl sonra Mekke kadısı payesini aldı ve 1826'da İstanbul kadısı payesiyle Haremeyn müfettişliğine tayin edildi. Ertesi yıl mahallî idarelerin harcamaları için halktan yapılan tahsilatı kontrol etmekle görevlendirildi.²⁴

²³ Muallim Naci, (2004): *Osmanlı Şairleri*, MEB. Yayınları, Ankara, s.313

²⁴ İslam Ansiklopedisi,(2001):Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul: Cilt:23, s.561

Mora İhtilali'nden sonra zuhur eden Rus tecavüzü ve bundan doğan Rus harbi dolayısıyla harbe taraftar olmayan İzzet Molla, bu mevzuda, ileriye gören, vatanperverâne sebepler göstererek, cesur bir layiha hazırlamıştır. Buna, bazı devlet ricalinin de tahrikiyle hiddetlenen padişah, Akif ve Pertev Paşalara yazdırdığı bir cevabî layihadan sonra, İzzet Molla'nın cezalandırılmasını emretmiş ve Molla Sivas'a sürülmüştür. Haber verdiği hadiselerin, acı fakat Molla'nın ikazlarına uygun bir şekilde neticelenmesi üzerine 1829 da affedilmişse de Molla bu af haberinin gelişinden birkaç saat evvel, Sivas'ta vefat etmiştir. Yıllarca sonra İstanbul'a getirilen kemikleri, Avret Pazarında, Mustafa Bey Mescidi avlusundaki aile haziresine gömülmüştür.²⁵

2.Gülşen-i Aşk

Tasavvufi bir aşk hikâyesi olan ve Şeyh Galib'in Hüsn ü Aşk'ından etkilenilerek yazılan Gülşen-i Aşk 304 beyitlik küçük bir mesnevidir.

2.1.Gülşen-i Aşk Mesnevisinin Şekil Özellikleri

2.1.1.Nazım Şekli

Gülşen-i Aşk, mesnevi nazım şekli ile yazılmıştır. Mesnevi nazım şekli olarak, her beyiti kendi arasında kafiyeli olan bir nazım şeklinin adıdır.Aruzun kısa kalıpları ile yazılır. Beyitlerinin kafiyeleri bağımsız olduğundan uzun hikâyelerin yazılmasına elverişli bir nazım şeklidir.²⁶

Mesnevi nazım şekli ile yazılan eserler aşağı yukarı şu bölümlerden oluşur: Dibace (önsöz), tevhîd, münacâat, na't, miraciye, medhiye, sebep-i te'lif (eserin yazılış nedeni), âğâz-ı dasitân (konuya başlangıç), konu ve hâtime (sonuç). Konu ne olursa olsun bir mesnevide bu bölümlerin pek çoğu bulunur.²⁷

Gülşen-i Aşk'ta bu bölümlerden sebep-i telif bölümü yoktur. Gülşen-i Aşk üç ana bölümden oluşur.

²⁵ Nihat Sami Banarlı,(1998): *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, Milli Eğitim Basımevi İstanbul: s.835

²⁶ Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü, (2004):Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara: s.356

²⁷ İskender Pala, (2003): *Divan Edebiyatı*, L&M Yayınları, İstanbul: s.66

1-Giriş

2- Asıl hikâye

3- Bitiş

Tevhid bölümünde şair, ayrılık acısının da kavuşma sevincinin de Allah'tan geldiğini, âşğın halinden ancak Allah'ın anladığını, gerçek aşkın Allah aşkı olduğunu söyler.

Münacaat bölümünde aşk ateşi ile kendisini yakmaması için Allah'a yalvarır.

Naat bölümünde dünyanın var olma sebebinin Peygamberimiz Hz. Muhammet olduğunu söyleyerek Mirac olayını anlatır.

İzzet Molla Peygamberimize dua ettikten sonra asıl hikâyeye giriş yapar. Hikâye gül bahçesinin tasvirinin ardından, bülbülün bahçivana İzzet'i gül bahçesine davet etmesini söylemesiyle başlar. Bahçivan ayrılık ve hicran semtine İzzet'i aramaya gider ve İzzet'e bülbülün davetini iletir. İzzet ise sevdiği olmadan gül bahçesindeki eğlence meclisine gelmeyeceğini, sevdiği olmayınca her şeyin anlamsız olduğunu söyler. Hatta Mecnun'un davetini bile kabul etmez. Sonunda kapıya kadar gelen ve feryat eden Ferhat'la beraber yola koyulurlar.

İzzet yol boyunca gül bahçesindeki yârini hayal edip acı çeker. İzzet'le Ferhat önce çeşmelikteki tehlikeli suyu geçip bir yılanlığa gelirler. Ferhat burada ölünce İzzet yalnız kalır ve korkusundan bir mağaraya sığınır. Fakat sığındığı mağara bir ejderhanın ağzı çıkar ve İzzet burada bir süre mahsur kalır. Bu süre içinde çok acı çeker, çok ağlar, Allah'a yalvarır, dualar eder. Acısından dolayı çektiği ahlarla ejderha yanar. Ettiği dualar kabul oluyor ve kendisi yanmadan gül bahçesine iner, fakat sıkıntı çekmeye devam eder. İzzet bu durumdayken yanına gelen Pir'e yârinin yerini sorar. Pir gördüğü gül bahçesinin gerçek olmadığını, aslında her şeyin Allah'ın bir görüntüsü olduğunu anlatır. İzzet hayal kırıklığına uğrar ve o gül bahçesi için çektiği sıkıntıları, döktüğü gözyaşlarını anlatır. Pir'in sevdiğini sorması üzerine, sevdiğini açıklarken Mevlana'nın sesi duyulur ve Mevlana aşkın verdiği bu sıkıntıdan kurtulmanın tek çaresinin ah çekmek olduğunu söyleyerek ortadan kaybolur. İzzet

Mevlana'nın nasihatini tutar ve öyle bir ah çeker ki bu âhtan ortaya çıkan nur ortaya çıkıp İzzet'i kaplıyor. Kavuşmanın ateşi o anda tutuşur ve bütün âşıkları yakar.

İzzet Molla "Geriye sadece Mevla kaldı" diyerek Gülşen kıssasını bitirir. İzzet Molla kıssadan sonra son kısımda sırasıyla Mevlana'nın Mesnevisini, kendisini ve Mevlana'yı över. Eserin bitirilişine tarih düşerek Gülşen-i Aşk'ı tamamlar.

2.1.2.Vezin

Gülşen-i Aşk Mesnevisi aruz ölçüsünün Feilâtün (Fâilatün) Mefâilün Feilün (Fa'lün) kalıbı ile yazılmıştır.

İzzet Molla Gülşen-i Aşk'ta hikâyenin monotonluğunu gidermek için bir tardiyeye yer vermiştir. Mesnevi kahramanı İzzet gül bahçesinin hayalini hatırladıkça bu tardiyeyi okur. Tardiye eserle aynı vezinde yazılmıştır.

2.1.3.Gülşen-i Aşk Mesnevisinde Kafiye ve Redif

Gülşen-i Aşk mesnevisinin 117 beyiti redifli, geri kalan 122 beyit de kafiyelidir. Eserde 90 beyitte tam kafiye, 37 beyitte yarım kafiye, 51 beyitte zengin kafiye, iki beyitte de cinaslı kafiye kullanılmıştır. Buna göre Gülşen-i Aşk mesnevisinde rediften çok kafiye kullanılmış, en fazla da tam kafiye kullanılmıştır.

2.1.4.Dil ve Üslup

Gülşen-i Aşk Mesnevisi sade bir dille yazılmış, anlaşılması güç beyitlere, söz oyunlarına yer verilmemiştir. Eserde sade, yalın söyleyişlere, öz Türkçe kelimelere yer verilmiştir. Bazı mısralar sadece Türkçe kelimelerle oluşturulmuştur. Bu mısralarda Keçecizade İzzet Molla eserine mahalli bir renk katmıştır.

Ateşe yakışı viren sensin

Her ne istersen anı eylersin

Gerçek ateş mi başka bir şey mi?

Kimi Leyla dedi kimi Mevla

Kimi ağlar güler kimi Ya Rab

Her ne eylersen eyle Ya Allah

Kimi dirmiş ki gitdi dünyadan

Başımı kesseler dahi gidemem

Ne elemeler ile keder çekdim

Noktayım ben kitab Molladır

Aradı sordı her yeri gezdi

Yorulub gezdi ta ikindiye dek

Gülşen-i Aşk'ta ayrıca bugün de günlük hayatımızda kullandığımız el etek öpmek, yerinde yellere esmek, gözünü toprağa dikmek, doğduğuna pişman olmak gibi bazı deyimlere de yer verilmiştir.

Didi kim gitmedin mi şimdiye dek

İzzeti da'vete öpüp el etek 74

Gitdi bülbül hazân idüp güller

Gülsitânın yerinde yeller eser 237

Gözini dikdi bin sene hâke
Hayret elvirdi çeşm-i eflâke 219

Kimi dir kim zebûn-i hicrândır
Toğdığına dahi peşîmândır 81

Esere ahenk katan bir unsur da kelime tekrarlarıdır. 17. beyitten itibaren 24.beyite kadar bütün beyitler “Kimi” kelimesi ile başlar. 80, 81 ve 82. beyitler de “Kimi” kelimesi ile başlar.

Gülşen-i Aşk'ta kullanılan benzetmelerde halk hikâyelerinin kahramanlarından da yararlanılmıştır.

Kûh-ı gülbünde bülbül-i nâşâd
Nûhunun kıldı tîşe-i Ferhâd

Gül dağında mutsuz bülbül tırnağını Ferhat'ın külüngü yapar. Bülbül de Ferhat gibi aşkı uğruna dağlar delmeye başlar. Mesnevideki görevi İzzet'i gül bahçesine davet ettirmek olan bülbül Ferhat'a benzetilmiştir.

İzzet Molla gül bahçesini anlatırken arka arkaya dört beyitte aşkı uğruna büyük ızdıraplara katlanmış ancak kavuşamamış halk hikâyesi kahramanlarından bahseder. Bu şekilde gül bahçesinin ne kadar yakıcı bir yer olduğunu anlatır.

Kûh-ı gülbünde bülbül-i nâşâd
Nâhunun kıldı tîşe-i Ferhâd

Deşt-i gülşende lâle Kays oldı
Nâr-ı hicrân derûnına toldı

Kays ü Ferhâd ‘Vâmık u Azrâ

Geldi Şîrîn ile ma'an Leylâ

Kimi Leylâ rivâyetin okudı

Kimi Mecnûn hikâyetin okudı

Eser herhangi bir sebeple kesintiye uğratılmamıştır. Gülşen-i Aşk Hikâyesi birçok kişi tarafından dil ve üslup olarak Keçecizade İzzet Molla'nın diğer mesnevisi Mihnet-i Keşan kadar başarılı bulunmamıştır.

Gülşen-i Aşk mesnevisi Şeyh Galip'in Hüsn ü Aşk'ından ilham alınarak yazılmasına rağmen ona erişecek kadar başarılı değildir.²⁸

2.2.Gülşen-i Aşk Mesnevisinin İçerik Özellikleri

2.2.1.Olay Örgüsü

Tasavvufî alegorik bir eser olan Gülşen-i Aşk ilahi aşka ulaşmanın zorluklarını, bu yolda çekilen çileleri anlatır. Eserde 31 başlık kullanılmıştır. Bu başlıklar şöyledir:

Besmele

Der na't-i hazret-i mefhar-i kâ'inât, 29 beyit

Agâz-ı dâsitân u tertîb-i bezm-i gülşen, 16 beyit

---

²⁸ Timurtaş, 1993 : 332.

Firistâden-i bagbân be âşık-ı nâlân, 16 beyit

Pâsuh dâden-i âşık be bagbân, 14 beyit

Âmeden-i Ferhâd berây-i da'vet-i âşık-ı sitem-mutâd, 36 beyit

Refâkat kerden-i âşık bâ Ferhâd be râh-ı Gülşen, 6 beyit

Peydâ şuden-i çeşme-i zehrâb, 1 beyit

Târîh-i çeşme, 2 beyit

Gümsürâgî-i îşân der tarîk-i gülistân, 15 beyit

İltizâm kerden-i ejdehâ be âşık-ı bî-nevâ, 19 beyit

Ahvâl-i İzzet der derûn-ı hayye-i pür heybet, 3 beyit

Redîden-i mâr be güruh-ı nâr, 2 beyit

Münâcât-ı âşık, 11 beyit

Halât yâften-i İzzet ve nüzûl-i Gülşen-i muhabbet, 15 beyit

Zuhûr-ı Pîr-i âşık, 3 beyit

Sûâl kerden-i âşık ez encümen-i Gülşen, 6 beyit

Pâsuh dâden-i Pîr ez hakikat-i Gülşen, 6 beyit

Cevâb dâden-i âşık be Cenâb-ı Pir, 4 beyit

Hâmûş şuden-i Pîr zi sergeştegi-i İzzet-i fakîr, 2 beyit

İstigfâr kerden-i Pîr-i aşk ez-ma'şûk-ı âşık-ı hayret-mesir, 3 beyit

Pâsuh-dâden-i İzzet, 5 beyit

Âgâh kerden-i Pîr ez nâm-ı şerîf, 5 beyit

Tefsîr kerden-i Pir âyet-i aşk-râ, 5 beyit

Nasîhat-i Pîr, 3 beyit

Du'â-yı Cenâb-ı Mevlânâ, 5 beyit

Metena—ih şuden-i âşık bâ nasîhat-ı Pîr, 5 beyit

Zuhûr-ı aşk u sıfat-ı û, 6 beyit

Resîden-i İzzet ve vuslat, 4 beyit

Hâtıme vü medîha-i hazret-i Pîr, 12 beyit

Târîh-i manzûme li-nâzimihi'l fakîr, 5 beyit

2.2.2. Kahramanlar

Gülşen-i Aşk'ta geçen kahramanlar şunlardır:

1. İzzet
2. Bahçıvan
3. Mecnun
4. Ferhat

5. Pir (Mevlana)

6. Ejderha

Kahramanlar mesnevide ayrı başlıklar altında anlatılmamış, hikâye ile ilgili yönleri olayla birlikte verilmiştir.

a.İzzet

İzzet, hikâyenin başkahramanıdır. İzzet bahçıvanın, Mecnun'u göndererek kendisini davet etmesi üzerine gül bahçesine ulaşmak için Ferhat'la birlikte yola çıkar ve yolda yılanlıkta bulunan ejderha engeli ile karşılaşır. Bu engelden Mevlana'nın kendisine yol göstermesi ile kurtulur.

İzzet çektiği aşk acısından dolayı mutsuzdur. Keçecizade İzzet Molla İzzet'in bulunduğu evi, keder evi olarak nitelendirir ve bulunduğu yeri de inilti semtindeki dert pazarı olarak tarif eder. Bu tariften yani İzzet'in bulunduğu yerden ne kadar mutsuz olduğu anlaşılıyor. İzzet de halini haberci olan bülbüle anlatırken kendini kanatları kırılmış bir kuşa benzetir. Sevdiğinden ayrı olduğunu ve bu nedenle güçsüz olduğunu kendi ağzından anlatır.

Didüm ey peyk-i hoş-nüvîd hezâr

Görüyorsun ne rütbe za'fım var

Mürg-ı işkeste bal-ı 'aşkım ben

Hecr ile bimecâl-i 'aşkım ben

İzzet sevdiğine çok bağlıdır. Kararlı ve sabırlı bir karakter yapısı vardır. Başını kesseler bile sevgilisi olmadan gül bahçesine gitmeyeceğini, çünkü sevgilisi olmadan gül bahçesinin kendisi için bir anlamı olmadığını söyler. Kendisine gelen bütün habercileri geri gönderir. Bir tek Ferhat sevgilisinin gül bahçesinde kendisini beklediğini söyleyerek İzzet'i ikna etmeyi başarır.

Yârsız bir mahalde ben idemem

Başımı kesseler dahi gidemem

Goncesiz seyr-i gülsitân olmaz

Yârsız bezm-i ‘âşıkân olmaz

Neme lâzım benüm şükûfe-i ter

Bana sînemdeki bahâr yeter

b.Bahçıvan

Bahçıvanın hikayedeki görevi İzzet’i gül bahçesine davet etmektir. Bahçıvan ayrılık ve hicran semtini gezer, sıkıntı ateşinde serseri serseri dolaşır, herkese İzzet’in yerini sorar. İzzet’i keder evinde inlerken bulur. Ona gül bahçesindeki meclisin vasıflarını anlatarak davetini bitirir. Ancak İzzet’i ikna edemez.

İşidüb bağbân kelâmı temâm

Semt-i hecr u firâka itdi hırâm

Kûk-ı mihnetde serseri gezdi

Aradı sordı her yeri gezdi

Açulub bâb-ı külbe-i ahzân

Karşu çıkdı enîn-i âh u figân

Didi ey mübtelâ-yı firkat-i yâr

Seni gülzâre da’vet itdi hezâr

Eyleyüb vasf-ı meclisi tezyîl

Bağbân itdi da’veti tekmîl

c.Mecnun

Bahçıvan İzzet'i ikna edemeyince Bülbül haberci olarak İzzet'i gönderir. Ancak Kays olarak geçen Mecnun da İzzet'i ikna edemez.

Andelîbe varınca kara haber
Der-‘akab Kaysa dir ki ey dâver

Bâri sen git olub berîd-i mahâl
Gelsün elbette itmesün ihmâl

Kays olub ‘andelîbe fermânber
Cümle ‘uşşâkdan getürdi haber

Kâbil-i sohbet olmayup Mecnûn
Olmadum kîl u kâline meftûn

Hikâyenin bir yerinde İzzet Molla Kays'ı bîvâye olarak nitelendiriyor. Bîvâye kelime olarak nasipsiz, mahrum anlamına gelmektedir. Keçecizade İzzet Molla Kays'ı nasipsiz, mahrum olarak görüyor.

Kimisi dir ki gitdi sahrâya
Da'vet itmişdi Kays-i bivâye

d.Ferhad

İzzet'i davete son olarak Ferhâd gider. Ferhâd uzun uğraşlardan sonra İzzet'i gül bahçesine gitmeye ikna eder ve beraber yola çıkarlar.

Bir de gördüm ki kapuda Ferhâd
Da'vete gelmiş eyliyor Feryâd

Eyleyüb Kûh-ken bu rûtbe kasem

Basdı ‘İzzet reh-i visâle kadem

e.Ejderha

İzzet’in yılanlıkta korkudan sığındığı mağara bir ejderin ağzı çıkar. Keçecizade İzzet Molla ejderin midesindeki ejderi kuyu içindeki Yusuf’a benzeterek., Kur’ân’da geçen Yusuf kıssasına da bir telmih yapılmıştır.

Meğer ol bir dehân ejder imiş
Bu musîbet dahî mukadder imiş

Mi’de-i ejder oldu zindânı
Sanki çâh içre Y^suf-i sâni

Bu ejderin nefesi çok kötü kokar, kalbi katran dolu bir kazan gibidir. İşkembesi kokmuştur ve bağırsakları yağlıdır.

Nefes oldukça hayye-i bed-bû
İçeri doğru ideridi guluv

Kalbi katrân ile tolu kazgân
Veyl dûzah kalur yanında cinân

Kokmuş işkenbe yağlı barsaklar
Anı gerdûn bugün için saklar

Ejderha insanlara zulüm yapmaya başlayınca Allah dünyaya merhamet ederek ejderi ateşe atar. Ejderhanın içindeki İzzet de ettiği âhlar ve yalvarışlarla kurtulur.

Zulm-i bîdad idince ol bîdâd
Merhamet kıldı arza Rabb-i ‘ibâd

Kıldı ferman ke’rûbiyâna Hudâ
İdeler âteşe anı ilgâ

Boynını bükdi itdi hatm-i kelâm
Sözini girye ile kıldı temâm

Müstecâb eyledi du'âsını hakk
Sebebi âh u zârdur mutlak

f. Mevlâna (Pîr)

İzzet'in aniden karşılaştığı Pîr İzzet'e dünyanın geçici olduğunu, gördüğü güllerin Allah'ın bir görüntüsü olduğunu anlatır. İnanmak istemeyen İzzet'e Mevlana olduğunu söyler ve aşk derdinden ancak çekilen ahlak ve edilen dualarla kurtulabileceğini anlatarak İzzet'e yol gösterir. İzzet onun sayesinde, onun gösterdiği yoldan giderek ilahi aşka kavuşur.

Nâgehan geldi yanına bir pîr
Görmedi hayretinden anı fakîr

Gördüğün gül nümâyiş-i hakdır
Mezheb-i ehl-i hakk muhakkaktır

Benüm ol Pîr-i Mevlevî âyîn
Rûmda ismimiz Celâleddin

Aşkdan itmeğe seni âgâh
Beni kıldı sebab Cenâb-i İlâh

Dağlar hâ elifdu mûy-i siyâh
Sanki olmuş idi ser-â-pâ âh

Âhdan oldu rû-nümâ bir nûr
Sanki pervâne-i şu'â-ı bûdur

Meğer ol nûr imiş hakikat-i aşk
Anda mestûr imiş hakikat-i aşk

İzzeti nûr idince istî'âb
Vuslat-ı aşka oldu furkat-yâb

Mevlana Celâleddin-i Rûmi hem hikâye kahramanı olarak hikâyede yer alır, hem de Keçecizâde İzzet Molla sözü ondan öğrendiğini söyleyerek Mevlana'yı ayrıca anar.

2.2.3. Mekân

Gülşen-i Aşk mesnevisinde yer olarak en çok gül bahçesi geçmektedir. Gül bahçesi pervane ve mumun bir araya geldiği, aşık ve maşukların toplandığı bir meclistir. Bu meclis benzerlerinden geri kalmaz. Dostları burada İzzet'i beklemektedirler.

Daha sonra hikâyenin başkahramanı İzzet önce bir çeşmeye gelir. Bu çeşmenin etrafında bir sürü yazılar yazılıdır. Ancak suları sanki zehirdir ve İzzet'i tehlikeli bir yola götürür.

İzzet, çeşmeden sonra bir yılanlığa gelir. Her yılanın kalın bir halat gibi olduğu bu yılanlıkta yol arkadaşı Ferhat ölür ve İzzet'te korkusundan bir mağaraya sığınır. Ancak bu mağara pis kokulu, kalbi katran gibi olmuş bir ejderhanın ağzı çıkar. İzzet buradan Mevlana'nın da yardımı ile çektiği ahlar sonucu, Allah'ın kendisine acıması ve takdiriyle gül bahçesine düşer.

Bunların dışında Kays'ın İzzet'i ararken geldiği keder evi ve İzzet'in bulunduğu viran topraklar geçer. Ancak bu mekânların özellikleri tasvir edilmez.

Gülşen-i Aşk'ta geçen yer isimleri bunlarla sınırlıdır.

2.2.4. Zaman

Hikâye hayali olduğundan vaka zamanı hayalidir. Ancak Keçecizade İzzet Molla kendisini başkahraman olarak seçtiğine göre hikâye 18.ile19. Yüzyıllar arasında geçmektedir, denilebilir.

Hikâyede zaman mefhumu ile ilgili hemen hemen hiçbir bilgi verilmemiştir. Ancak hikâyede olayları oluştuğu zaman aralığı ile ilgili bazı ifadelere rastlanır. Örneğin mesnevi kahramanı İzzet, gözünü bin sene toprağa dikmiştir.

Hikayenin bir yerinde hikaye kahramanı bahçıvan İzzet'i bulmak için her yeri ikindiye dek gezdiğini söyler.

Hâne-i İzzeti bilen diyerek
Yorulub gezdi ta ikindiye dek

Mesnevinin başında gül bahçesinde açan güllerden bahsedilmiş, gül bahçesinin güzelliği tasvir edilmiştir. Buna dayanarak olayların gül mevsimi olan ilkbaharda başlamış olduğunu düşünebiliriz.

2.2.5. Motifler

Gülşen-i Aşk mesnevisinde ejderha ve ışık motifine rastlarız. Hikâyenin başkahramanı İzzet'in yolda karşılaştığı bir engel olan ejderha bir masal motifidir. Bu motifin kullanılması mesneviye masalsı bir özellik katmıştır. Mesnevinin sonunda İzzet'in çektiği âhlardan ortaya çıkan bir ışık her yeri kaplamış İzzet'in ilahi aşka kavuşması da bu ışık eşliğinde gerçekleşmiştir.

2.2.6. Bakış Açısı ve Anlatıcı

Gülşen-i Aşk Mesnevisinde en çok hâkim bakış açısı (Tanrısal bakış açısı) kullanılmıştır. Keçecizâde İzzet Molla, her şey hakkında bilgisi olan, hikâyenin gidişine, olayların yerine ve zamanına anlatıcı olarak kendisi karar vermiştir. Mesnevinin bir yerinde hikâyenin akışını keserek kısaca kendi düşüncesine yer vermiştir.

Hatar-ı râh-ı aşk böylecedir
Ana azm eyleyen de öylecedir

Âşıkân cânı istese bârân
Üstüne kûh-ı kâf olur rizân

Bu iki beyitin dışında anlatıcı hikâyenin akışını kesmemiş, olaylara ve kişilere dönük herhangi bir yorum, açıklama veya eleştiri yapmamıştır.

Anlatma esasına bağlı itibari metinlerde vaka, şahıs kadrosu ve mekâna ait hususiyetler kahramanlardan biri tarafından nakledilir. Bu durumda anlatıcı, söz konusu kahramanın müşahede kabiliyeti, tecrübesi ve bilgi seviyesi ile sınırlıdır. Kısacası anlatıcı kahramanlardan birisiyle aynileşir.²⁹

Mesnevinin bir kısmında olaylar hikâyenin başkahramanı İzzet'in ağzından aktarılmış yani kahraman bakış açısı kullanılmıştır. Kahraman bakış açısının kullanılması hikâyeyi monotonluktan kurtarmış, hikâyenin anlatımına canlılık katmıştır.

---

²⁹ Şerif Aktaş, (1991): Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş, Akçağ Yayınları, Ankara:s.100

3.BÖLÜM

1. GÜLŞEN-İ AŞK'IN LATİN HARFLERİ İLE METNİ VE GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNE NESİR OLARAK AKTARIMI

1.Metin

Bismillâh-ir-Rahman-ir-Rahîm

1.a 1 Ey tarâvet-nümâ-yı gülşen-i ‘aşk
V’ey harâret-fezâ-yı külhen-i ‘aşk

Cem’-i ezdâda kudretin cârî

İşte dil işte yâr ey bârî

Yâre bu bakışı viren sensin

Âteşe yakışı viren sensin

Âteş-i sîneden virüb mecrâ

Sensin eşk-i teri iden icrâ

5 Gül-i dâğı idersin ey Mevlâ

Eşk-i âteş-mizâcile irvâ

Her ne istersen anı eylersin

Beni mehcûridüb de neylersin

‘Âşkın hâlini bilürsün sen

Ezelî ‘aşk-ı nûr-ı Ahmed’den

‘Aşk-ı ma’şûk-ı ‘âşık-ı ta’lîm

Eyleyen sensin ey hudâ-yı ‘ilm

Zâr iden mübtelâları sensin

Yine Yâ Rab devâları sensin

10 Ma’ni-i ‘aşk hubb-i zâtındır

Ağladan güldüren sıfâtındır

Girye-i ‘âşıkân celâlündür

Hande-i dilberân cemâlündür

Ya Rab ahvâlümüz diger-gündür

Derdümüz ‘ömrümüzden efzündür

1.b Ya ilâhi nedir bu âteş-i ‘aşk

Anı fehmi itmiyor belâ-keş-i ‘aşk

Gerçek âteş mi başka bir şey mi

Yohsa câm-ı ezeldeki mey mi

15 Yakdı yandırdı hânedânımızı

Ölelim al İlâhî cânımızı

Mebhas-ı ‘aşkı eyleyüb düşvâr

İmtihân itdin anları ey yâr

Kimi Leylâ didi kimi Mevlâ

Lafzı diger meâlî bir ma'nâ

Kimisi destine alub tîşe

Hedm-i kühsârı eyledi pîşe

Kimi bülbül gibi figân itdi

Kimisi derdini nihân itdi

20 Kimi zincîre girdi şîr gibi

Kimi sahrâya düşdi tîr gibi

Kimi meyhânede şârab-aşâm

Kimi hûn-i cigerle mest-i müdâm

Kimi virânelerde saklandı

‘Aşk o divânelerde saklandı

Kimi aglar güler kimi Yâ Rab

Ne bu mâtem nedir bu şevk u tarab

Yâ İlâhi be-hakk-ı hazret-i kays

Be-türâb-ı siyâh-ı türbet-i kays

25 Yâ İlâhi be-hakk-ı mihr ü vefâ

Be-harâbî-i Vâmık u ‘Azrâ

Be-sirişk-i dü çeşm-i hûn efşân

Be-figânkârî-i dil-i nâlân

Dil-harâbım İlâhî ma’ mûr et

Geh yıkarsanda gâhi ma’ mûr et

‘Âşıkânın belâsı hürmetine

Dilberânın cefâsı hürmetine

Beni zâr itdigin gibi şâd it

Yakdığın hânedânı âbâd it

30 Beni pervâne yârı şem’ eyle

Yakmadan âteş ile cem’ eyle

Her ne eylersen eyle Yâ Allah

Bana çekdirme hicr-i yâr ile âh

2.a Der na't-i hazret-i mefhar-i kâ'inât

Ey cilâ-bahş-ı dîde-i 'uşşâk

Gözümü görmez itdi dûd-ı firâk

Sen Hudâya Hudâ sana 'âşık

Olalı ey muhabbeti sâdık

Aglarım hecr-i yâr ile her şeb

Sensin Allah bilür bu hâle sebeb

35 Olmasan sen bu 'âlem olmaz idi

Bu meserret bu mâtem olmaz idi

Bâ'is-i hilkat-i cihân sensin

Han-ı levlâke mihmân sensin

Da'vet itdikde Rabb-i bî-enbâz

Atlası kıldı sana pây-endâz

Rahşına 'arşı itdi seng-i rikâb

Kaldı ol rehde ‘akıl-i kül bîtâb

Na’l-i esbün düşürdi iki şerer

Biri hûrşîd oldu biri kamer

40 Kâbe kavseyn ü kurb-ı ev ednâ

Zâtına oldu rütbe-i ‘ulya

Refref u Cebreil u seb’i tîbâk

Çâr erkân ü şeş cihetle Burâk

Bertaraf oldu gitdi bûd ne-bûd

Sen idin bir de hakk idi mevcûd

Mâverâ-yı ‘ukûle ‘azm itdin

Fikre gelmez huzûra dek gitdin

Şübhesiz vech-i hazretin nûrı

Çeşm-i mâzâgın oldu manzûrı

45 Eyledin hakkına nice kelimât

Derk ide anı ‘aklımız heyhât

Oldı pâyân-resîde mirâcın

Râh-ı teblîge vardı minhâcın

Bu vukû'âtı hazret-i sıddîk

Cümleden evvel eyledi tasdîk

Kademün bûs idince rûy-ı zemîn

Sanki 'arş-i berîne oldu _arîn

Bulamazlar senin gibi mihmân

İtse eflâk haşre dek deverân

2.b 50 Meded ey şâh-ı hıttâ-yı levlâk

Beni hicrân u firkat itdi helâk

Kıldı ey 'aşık-ı hüdâ ma'sûk

Nâr-ı hasret derûnumı mahrûk

Dîde-giryân cigercigim sûzân

Dilde Tûfân vücûdum âteş-dân

Beni 'aşk-ı mecâzdan kurtar

Şugl-ı nâz u niyâzdan kurtar

'Âşkım eyle resîde-i tahkîk

Olayım ‘âşıkân-ıhakka refik

55 Dâmen âlûde-i günâhım ben

Korkarım ‘âkıbet tebâhım ben

Rüstem-i nefsime zebûn oldum

Çâh-ı ‘iyânda ser-nigûn oldum

Bize senden olur meded ey yâr

Gayrîden yok ümîdimiz deyyâr

Bir sözün nezd-i hakda olmaz iki

Mihr birdir şafakda olmaz iki

Bizden olsun dürûd-ı nâ-ma’ dūd

Rûhuna ey habib-i hayy-i vedūd

60 İre sūr-ı visâle ahbâbın

Görmeye sūz-ı hecri ashâbın

Agâz-ı dâsitân u tertîb bezm-i Gülşen

Bir seher ki Őu gűlŐen-i devvâr
Gűl-i hurŐİdi eyledi izhâr

Nűrdan câme giydi bâg-ı cihân
Havz-ı lebrîz oldu âyinedân

Gonce destâr-ı sebzini sardı
Önűni kaŐ kadar aŐub yardı

Tug-i Őâhi dikildi sahrâya
Saldı cűnd-i Őűkűfeye sâye

65 Cism-i ezhâra tâze cân geldi
Leb-i cűda benefŐe yan geldi

Akdı deryâ-yı ahzara enhâr
Suya gark oldu sâye-i eşcâr

Kadeh-i mey gibi gelűb zerrîn
Eyledi bezm-i gűlŐeni tezyîn

3.a Kûh-ı gülbünde bülbül-i nâşâd

Nâhunun kıldı tîşe-i Ferhâd

Deşt-i gülşende lâle Kays oldu

Nâr-ı hicrân derûnına toldu

70 Kays u Ferhâd ‘Vâmık u Azrâ

Geldi Şîrîn ile ma’an Leylâ

Kimi Leylâ rivâyetin okudu

Kimi Mecnûn hikâyetin okudu

Yine hükm itdi bâga devlet-i ‘aşk

Çalınub tananayla nevbet-i ‘aşk

Sohbet-i ‘aşkıla tolub gülzâr

İtdi âzar bagbâna hezâr

Didi kim gitmedin mi şimdiye dek

‘İzzeti da’vete öpüp el etek

75 Söyle bizden selâm o nâşâda

Meclis-i ‘aşk olundu âmâde

Ciger-i Kays olub o bezme kebâb

Eşk-i Ferhâdı eyledim mey-i nâb

Firistâden-i bagbân be-‘âşık-ı nâlân

İşidüb bagbân kelâmı temâm

Semt-i hecr u firâka itdi hırâm

Sûk-ı mihnetde serseri gezdi

Aradı sordı her yeri gezdi

Hâne-i ‘İzzeti bilen diyerek

Yorulub gezdi ta ikindiye dek

80 Kimisi dir ki gitdi sahrâya

Da’vet itmişdi Kays-i bivâye

Kimi dir kim zebûn-i hicrândır

Togdığına dahi peşimândır

Kimi dirmiş ki gitdi dünyâdan

Haberi geldi semt-i ‘ukbâdan

Sûz-ı mihnetde bulmayub gitdi
Togrı bâzâr-ı derde ‘azm itdi

Semt-i efgânıma şitâb itdi
Koşarak geldi dağ-i bâb itdi

85 Açulub bâb-ı külbe-i ahzân
Karşu çıkdı enîn-i âh u figân

3.b Kıldı huddâm-ı nâle istikbâl

Evde oldıgum itdi istidlâl

Didi ey mübtelâ-yı firkat-i yâr
Seni gülzâra da’vet itdi hezâr

Turmayub bir dakîka eyle şitâb
Muntazırdır kudûmuna ahbâb

Cem’ olub anda ‘âşık u ma’şûk
Şöyle meclis ki misli nâ-mesbûk

90 Gelecekdir giceyle pervâne

Oturur şema’m ile yan yane

Kıl icâbet garîb-i seyrândır
Görmeyenler anı peşîmândır

Eyleyüb vasf-ı meclisi tezyîl
Bagbân itdi da'veti tekmîl

Pâsuh dâden-i 'âşık-be-bagbân

Didüm ey peyk-i hoş-nüvîd hezâr
Görüyorsun ne rütbe za'fım var

Mürg-ı işkeste bal-ı 'aşkım ben
Hecr ile bimecâl-i 'aşkım ben

95 Yârsız bir mahalde ben idemem
Başımı kesseler dahi gidemem

Goncesiz seyr-i gülsitân olmaz
Yârsız bezm-i 'âşıkân olmaz

Neme lâzım benüm şükûfe-i ter
Bana sînemdeki bahâr yeter

Çeşmümün eşki cûybârımdır

Her müjem anda şâh-sârımdır

Neyleyim gülsitân-ı yârim yok

Gülşenim var ise hezârım yok

100 Var selâm it hezâra turma hemân

Eylesün başka bendesin mihmân

Bagbâna virildi böyle cevâb

Sahn-ı gülşende beklesün ahbâb

‘Andelîbe varınca kara haber

Der-‘akab Kaysa dir ki ey dâver

Bâri sen git olub berîd-i mahâl

Gelsün elbette itmesün ihmâl

4.a Bezm-i gülşen kalursa İzzetsiz

Geçer eyyâm-ı neş’e lezzetsiz

105 Kays olub ‘andelîbe fermânber

Cümle ‘uşşâkdan getürdi haber

Kâbil-i sohbet olmayub Mecnûn

Olmadum kîl u kâline meftûn

Âmeden-i Ferhâd berây-i da'vet-i 'âşık-i sitem-mutâd

Bir de gördüm ki kapuda Ferhâd

Da'vete gelmiş eyliyor feryâd

Didüm ey Kûhken 'abes ibrâm

İdemem yârsız behište hırâm

Vazgeç Allah içün bu da'vâdan

Fârig ol bî netice da'vâdan

110 Meded ey Kûhken meded gidemem

Bende var derd-i lâ yuad gidemem

Biri ez-cümle anda yârim yok

Duramam bâ'is-i karârım yok

Seyr-i gülşen harâmdır ansız

Bakılır mı o rûya kim ânsuz

Yârsuz mâye-i heves ey döst

Yârdur bâdî-i nefes ey döst

Meger ihzâr iderseniz yârı

Seyr ider çeşmimiz o gülzârı

115 Gûş idüb kıl kâlimi Ferhâd

Didi ey 'âşık-ı sitem-mu'tâd

Yârı itdün o bezme âmâde

Müterakkıb sana o dildâde

Sana yazık degil mi ey nâlân

Yâr ile cünbiş eylesün yârân

Sen bu virân-serâda eyle enîn

Lâyık-ı hakk mı ey figân-âyîn

Bize şâyân degüldür ey mahzûn

Seni terk itme böyle zâr u zebûn

120 Viricek yârdan haber Ferhâd

Başladı cünbişe dil-i nâşâd

Didi kim ey refik-i bezm-i visâl

Kizbile eyleme beni igfâl

4.b Yâr kande bu hâkdân kande

O hümâ kande âşiyân kande

Kizbe benzer bu güftügü-yı habîb

Beni aldatma ey berîd-i edîb

Yok yere bahs idüb güzâf itme

Togrıyı söyle bana lâf itme

125 Gelmez ol bezme yâr serkeştir

Gelse de hâlimiz müşevveştir

Sanma Şîrîn ile berâberdir

Yârim andan cefâda berterdir

Kûh-kenlikle fahr olunmaz ana

Gâhice çarhı yıkdırdı bana

Yine bir âferîne degmez idik

Bir nigâh-ı hazîne degmez idik

El-hazer el-hazer kim ey Ferhâd

Sanma kendin gibi beni ırğâd

130 Yâr eger yoksa ben helâk olurum

Sanma cüzice derd-nâk olurum

Bana âh itdirirsenez billâh

Eylerim gülsitân-ı ‘aşkı tebâh

Sakının âh-ı şu’le pâşımndan

Havf idün havf kanlı yaşımndan

Ben sizin gibi mübtelâ degülüm

Suhre-i bezm-i ibtilâ degülüm

Mülk-i ‘aşk içre pâdişâhım ben

Şehr-yâr figân-sipâhım ben

135 Beni eglence sanma ey hem-râh

Kara göz şem’ası degüldür âh

İşidüb Kûh-ken bu güftârı

Agladı inledi idüb zâri

Didi ey râh-ı gamda yoldaşım

Mekteb-i ‘aşkda sebakdâşım

‘Âşıkânın sözünde kizb olmaz

Sâdikânın sözünde kizb olmaz

Söylemedimse dürüg kahr olayım

Mey-i Şîrîn içinde zehr olayım

140 İrmeyem bî-sütûna dünyâda

Kasr-ı Şîrîne bulmayam câde

5.a Yâr yoksa tükür benim yüzime

İ’timâd itme bir dahi sözime

Eyleyüb Kûh-ken bu rütbe kasem

Basdı ‘İzzet reh-i visâle kadem

Refâkat kerden-i ‘âşık bâ Ferhâd be râh-ı gülşen

İtdiler iki yâr ‘azm-ı tarîk

Kılsun Allah mahzar-ı tevîk

Gülşeni eyledikçe gâhî yâd

İtdi bu nazm-ı dilkeşi inşâd

Tardiyye

145 Eyleyüb ‘azm-i gülsitân gidelüm

Bülbül-âsâ idüb figân gidelüm

Olub agyârdan nihân gidelüm

Bîsütûni aşub hemân gidelüm

Yüri ey Kûh-ken amân gidelüm

‘Aceb ol meh-izâr anda mıdır

Yine nahvetle âsumânda mıdır

Yohsa bir kûşe-i nihânda mıdır

Dahi hâlâ o gülsitânda mıdır

Yüri ey Kûh-ken amân gidelüm

‘Azm-i dâr u diyâr-ı yâr idelüm

Kat’-i şeh-râh-ı kûhsâr idelüm

150 Gülşen-i ‘aşkda karâr idelüm

Seyr-i gülgonce-i bahâr idelüm

Yüri ey Kûh-ken amân gidelüm

Sakin-i kûh-i firkatim ey dôt
Bunca yıl yâre hasretim ey dôt
Kalmadı sabr u tâkatim ey dôt
‘Azim-i râh-ı vuslatım ey dôt
Yüri ey Kûh-ken amân gidelüm

Görinür gibi oldı kasr-ı visâl
İdelüm şevk u gayreti per u bâl

5.b Uçalum bâmına hamâme misâl
‘İzzetün der-i ‘aşkı buldı kemâl
Yüri ey Kûh-ken amân gidelüm

155 Nazmen ü neşren eyleyüb efgân

İki ‘aşık visâle oldı revân

Biri Şîrîn deyüb çekerdi nevâ

Birisi dâ’imâ iderdi bükâ

Kûh-ken yâd iderdi kûhsârı

‘İzzet eylerdi girye vü zâri

Ta’b-ı reh çoğaldı gittikçe

Zâd-ı âh u figân yittikçe

Peydâ şuden çeşme-i zehrâb

Oldı bir çeşmesâr-ı nev peydâ

Lülesinden akardı zehirle

Târîh-i çeşme

160 Taşına çok hurûf kazmışlar

Semt-i gülzâr-ı ‘aşkı yazmışlar

Yazılan suya oldılar reh-yâb

Meger â’da imiş meger kim o âb

Gümsürâgî-i îşân der tarîk-i gülistân

Reh-i gülşen tarîk-i dîger imiş

Gidilen yol mahûf yerler imiş

İki kûh arasında mâristân

En küçük hayye bir kalın urgân

Nehri gûyâ cehennemini deresi

Bu imiş vâdî-i gamın deresi

165 Kaldı hayretde iki yâr-ı şefik

Çekiküb gitdi aradan tevîk

Havf idüb urdı tîşesin hâke

Rûh-ı Ferhâd çıkdı eflâke

Kaldı bîkes refik-i gam-hâri

Didi ey hâlimi bilen Bâri

Kûh-ken işte irtihâl itdi

Beni bir âteşe yakub gitdi

6.a Heçer-i dildâr u intikâl-i refik

Bir taraftan gam-ı tarîk-i mazîk

170 Cânıma minnet oldı künc-i firâk

Bârı çekmez idüm bu gûne meşâkk

Sûk-ı mihnet meger ‘inâyet imiş

Bana bâzâr-ı derd-i râhat imiş

Zevk-i künc-i firâkı bilmedüm âh
Neme lâzım idi ‘azîmet-i râh

Derdini söyleyüb figân itdi
Eşkini seyl-veş devân itdi

Hatar-ı râh-ı ‘aşk böylecedir
Ana ‘azm eyleyende öylecedir

175 ‘Âşıkın cânı istese bârân
Üstüne kûh-ı kâf olur rizân

Kaldı vâdî-i gamda bîçâre
Korkusundan sığındı bir gâra

İltizâm kerdin-i ejdehâ be ‘âşık-ı bî-nevâ

Meger ol bir dehân ejder imiş
Bu musîbet dahî mukadder imiş

Kandedir ‘âşıkın yeri seyr it
Ejder içre gazanferi seyr it

Mi'de-i ejder oldu zindânı

Sanki çâh içre Yusuf-i sâni

180 Nefes oldukça hayye-i bed-bû

İçeri doğru iderdi guluv

Kalbi katrân ile tolu kazgân

Veyl dûzah kalur yanında cinân

Ana nisbetle zulmet-i şeb-i târ

Çeşm-i hürşîd idi ya subh-i bahâr

Kokmuş işkenbe yağlı barsaklar

Anı gerdûn bugün için saklar

Gör neler oldu 'âşık-ı zâra

Mihnet-i 'aşk gelmez inkâra

185 Dem çeküb ejdehâ ile gâhî

Çarha peyveste eyledi âhı

Ejder-i âh olub şerâre-feşân

Eyledi kalb-i hayyeyi sûzân

6.b Sîne-i mâra eyledi te'sîr

Olmasun 'aşk elinde kimse esîr

Ejderîn gitdi 'aklı başından

Döndi dîvâneye telâşından

Kimi gördiyse iltikam itdi

Tâse-i mürşidi harâm itdi

190 Yakdı yandırdı nâra eşcârı

Kub kurı itdi âb-ı enhârı

Oldı mürgân kebâb-ı âteşinin

'Alevinde zebân-ı serkeşnin

Zulm-i bîhad idince ol bîdâd

Merhamet kıldı arza Rabb-i 'ibâd

Kıldı ferman kerûbiyâna Hudâ

İdeler âteşe anı ilgâ

İndi gökden selâsil u aglâl

Çekdiler anı göge delv misâl

195 Sıgmadı mülk-i ‘aşka heybet-i ‘aşk

Sefer itdi semâya devlet-i ‘aşk

Ahvâl-i ‘İzzet der derûn-ı hayye-i pür heybet

Gelelim hâl-i ‘İzzet-i zâra

Ölmeden kabre girdi bî-çâre

Gözi görmezdi rû-yı dünyâyı

Habda seyri derdi ‘ukbâyı

Revzeni ejderin dehânı idi

Perdesi âteş-i zebânı idi

Resîden-i mâr be güruh-ı nâr

Küre-i nâra yaklaşub ejder

İçeri eyledi harâret eser

200 Sâkin-i kalb-i mâr olan bî-kes

Diteridi misâl-i tîr-i mekes

Münâcât-ı ‘âşık

Gâh giryân olub gehî sûzân

Bu münâcâtı itdi vird-i zebân

Her ne itdiyse ejdehâ itdi

O da buldı belâsını gitdi

7.a Hak-ı rencîde eyledinse de mâr

Ara yerde benüm ne cürmüm var

Ben de oldum esîr o gaddâra

Bulmamışdım halâsıma çâre

205 Sana şâyân degildür ey Mevlâ

Beni anınla âteşe ilsâ

Yâ İlâhî kusûruma bakma

‘Aşk ile yandım âteşe yakma

Yâ ilâhî be-sabr-ı İbrâhîm

Gülşen olsun bana şu nâr-ı cahîm

Kıl ricâmı be-hakkı cedd-i resûl

Der-i dergâh-ı ‘izzetinde kabûl

Ey Hudâ-yı celîl hem-çü halîl

Beni gülzâr-ı ‘aşka kıl tenzîl

210 Boynımı bükdi itdi hatm-i kelâm

Sözini girye ile kıldı temâm

Müstecâb eyledi du'âsını hakk

Sebebi âh u zârdur mutlak

Halâs yâften-i 'İzzet ve nüzûl-i gülşen-i muhabbet

Ejdehâyı bıraktılar nâra

Yanmadan 'İzzet indi gülzâra

Per-i Cibrîle eyleyüb tahmil

Vahy-veş kıldı hakk anı tenzîl

Hâke sürdi yüzün o bîvâye

Secde kıldı Cenâb-ı Mevlâya

215 Dergeh-i hakkda kıldı mahv-i vücûd

Oldı hâk içre zerre-veş nâ-bûd

Hamd idüb kıldı girye-i şâdî

Yine eşk itdi ana imdâdı

Nice mihnet çeküb o dîvâne

‘Aklı olmuşdı ana bîgâne

Gülecek yer gelürse aglardı

Vakt-i şâdıde kara baglardı

Nice müdded kim oldı ser-be-zemîn

İtmedi hande kıldı âh u enîn

220 Gözini dikdi bin sene hâke

Hayret elvirdi çeşm-i eflâke

7.b Yedigi içdigi tegerg-i belâ

Âhını örtünürdi gelse şitâ

Didesinden akardı nâr-ı müzâb

Anı mürgân sanurdi menba’-ı âb

Mürg-ı âlâmı sayd iderdi gâh

Dâm olub halka halka rişte-i âh

Feyz-i eşkile buldı feyz u nümâ

Oldı her mûyı bir nihâl-i belâ

225 Deheni âşiyân-ı mûr oldı

Kalbi behrâm-ı mâra gûr oldı

Dîdesi semt-i hâke revzen idi

Ana nisbetle bahtı Rûşen idi

Zuhûr-ı Pîr-i Âşık

Nâgehân geldi yanına bir pîr

Görmedi hayretinden anı fakîr

Dil-nüvâzâne virdi ana selâm

Söyledi ‘aşka dâ’ir iki kelâm

Diteryüb silkinüb kıyâm itdi

Sanki haşre o gün hırâm itdi

Sûâl kerdn-i ‘âşık ez encümen-i gülşen

230 Göricek çıkdı âşinâ pîre

Gülşeni sordı ibtidâ pîre

Didi ey reh-nümâ-yı bî-hûşân

Gülsitân kande kandedür yârân

Meclis-i ‘ayş u nûş hâzır mı

Anda yârim dahî misâfir mi

Goncem ol gülsitânda mı hâlâ

Anda sâkin mi Vâmık u ‘Azrâ

Geçdi mi sadra pîrimiz Mecnûn

Nice tezyîn olundı bezm-i cünûn

235 Ser-be-ser gülşeni suâl itdi

Pîr ile hayli kâl u kâl itdi

Pâsuh dâden-i Pîr ez-hakîkat-i gülşen

8.a Gördigin gülsitân rûyâdur

Bil ki rûyâ degül de hulyâdur

Gitdi bülbül hazân idüb güller

Gülsitânın yerinde yeller eser

Öyle bin gülsitân hazân oldı

Gâh zâhir gehî nihân oldı

Gördigün gül nümâyîş-i hakdır
Mezheb-i ehl-i hakk muhakkaktır

240 Şem'ü pervâne şey'-i vâhiddir
Bilmeyen bâtl u mu'âniddir

Cevâb-dâden 'âşık be Cenâb-ı Pîr

Pîr idince bu gûne redd-i cevâb
Aglayub 'İzzet itdi böyle hitâb

Ey delîl reh-i hakîkat-i hakk
Vey sürâg-ı tarîk-i vahdet-i hakk

Ben o gülzâr için neler çekdim
Ne elemeler ile keder çekdim

Eylesem gördigüm felâketi yâd
'Âlemi dūd-ı âh ider berbâd

Hâmûş şuden-i Pîr zi sergeştegi-i 'İzzet-i fakîr

245 Pîr idince kelâm-ı 'İzzeti gûş
Çekilüb ceyb-i fikre oldu hâmûş

Bir zamân bahr-ı hayerte taldı

Bîkesin hâline şaşub kaldı

İstigfâr kerden-i Pîr-i ‘Âşk ez-ma’şûk-ı ‘âşık-ı hayret-mesir

Didi kim dilberün ‘aceb kimdir

Böyle zâr olmaga sebep kimdir

Kimin âşüfte-i hâlisin söyle

Seni kim itdi dil-harâb böyle

Söyle gülzâr-ı ‘aşk bülbülsin

Kangı bağ-ı muhabbetün gülisin

Pâsuh-dâden-i ‘İzzet

250 Şefkat-i Piri gûş idüb ‘İzzet

Didi ey mürşid-i reh-i vuslat

8.b ‘Aşk nâmında bir civân severim

Tenim içre misâl-i cân severim

N'oldığın bilmedüm bu ana kadar

Geçdi tîr-i cefâsı cânâ kadar

İşidüb anı derd-nâk oldum

Yüzini görmeden helâk oldum

Kerem it bildigin ise söyle

Niçün itdi 'aceb beni böyle

Âgâh gerden-i Pîr ez nâm-ı şerîf

255 Pîr idince cevâbına âgâz

İbtidâ itdi bir mehîb-âvâz

Bâng-ı yâ 'aşk ile tolub dünyâ

Lerze-nâk oldı cism-i 'arz u semâ

Didi kim derdine benüm dermân

Kıldı Allah 'aşkı bende nihân

Benüm ol Pîr-i Mevlevî âyîn

Rûmda ismimiz Celâleddin

‘Aşkdan itmege seni âgâh

Beni kıldı sebep Cenâb-ı İlâh

Tefsîr kerden-i Pîr âyet-i ‘aşk-râ

260 Dinle ahvâl-i ‘aşkı ey dervîş

İtmesün zihni gayrı şey tahdiş

‘Aşkdır bâ’is-i vücûd-ı cihân

‘Aşkdır ma’nevi bu kevn ü mekân

‘Aşkdır gonceyi iden handân

‘Aşkdır bülbüli iden nâlân

‘Aşkdır girye ‘aşkdır hande

‘Aşkdır şâd’aşkdır bende

Arayan ‘aşkı âh ile bulsun

Nâr-ı dûd-ı siyâh ile bulsun

Nasîhat-i Pîr

265 Ey mürîdim hemân âh eyle

Felegin rûyını siyâh eyle

‘Aşkdır bâdî-i necât sana

Eşkdir bâde-i hayât sana

9.a ‘Aşkdan gayrı yare bilmem ben

Âhdan gayrı çâre bilmem ben

Du’â-yı Cenâb-ı Mevlânâ

Kıldı tekmîl nushı Mevlânâ

El açub eyledi bu gûne du’â

Didi kim râh-ı hakka yol bulasın

Vâsıl-ı menzil-i murâd olasın

270 Eylesün ‘aşka hakk seni vâsıl

Olasın bezm-i vuslata dâhil

Hazret-i Pîr idüb du’âyı temâm

Hû deyüb eyledi semâya hırâm

Hânekâh itdi beyt-i ma’mûrı

Koydı bîkes gidüb o mehcûrı

Mütenassih şuden-i ‘âşık bâ nasihat-ı Pîr

Nutk-ı Pîr eyleyüb derûna eser

Bin sene dâhî anda âh eyler

Âh idüb tâli’-i siyâhından

Âhlar âh iderdi âhından

275 Âhile toldı kubbe-i gerdûn

Eyledi levn-i çarhı âteş-gûn

Daglar hâ elifdi mûy-i siyâh

Sanki olmuş idi ser-â-pâ âh

Âhile ditredürdi dünyâyı

Belki lertzân iderdi ‘ukbâyı

Zuhûr-ı ‘aşk u sıfat-ı o

Âhdan oldu rü-nümâ bir nûr

Sanki pervâne-i şu’â-ı budur

Mâh-ı tâbân yanında cerrârı

Olsa lâyıık güneş kadeh-kâri

280 Nûr ammâ ki gıpta-i nîrân

Âteşinden cinân olur sûzân

Nûr ammâ ki mâye-i dûzah

İbtidâsı nihâye-i dûzah

Nûr ammâ ki şu'le-i vahdet

Meş'al-i reh-neverd-i gaybûbet

9.b Meger ol nûr imiş hakîkat-i 'aşk

Anda mestûr imiş hakîkat-i 'aşk

Resîden-i 'İzzet be vuslat

'İzzeti nûr idince istî'âb

Vuslat-ı 'aşka oldu fırsat-yâb

285 İltihâb itdi âteş-i vuslat

Muhterik oldu hasret ü firkat

Nâr-ı 'aşk itdi cümleinin mahrûk

Bertaraf oldu 'âşık u ma'sûk

Nâr-ı 'aşkı da yakdı nûr-ı Hüdâ

Kaldı bâkî kadim olan Mevlâ

Hâtîme vü medîha-i hazret-i Pîr

İrdi pâyâna kıssa-i gülşen

Gülşen ammâ içinde var külhan

Âhlardur o bâgâ tâze fidân

Âteşîn tarhı safha-i sûzân

290 Hamdülillah ki bende-i pîrim

Matbah-ı feyz-i hakkda dil-sîrim

'Aşkı ben mevlevîden öğrendim

Sühani Mesnevîden örgendi

Mesnevî kim rumûz-ı Kûr'ândır

Da'vi-i 'âşıkâna bürhândır

Anı nazm itdi hazret-i Hünkâr

Bileler kadrini sıgar ü kibâr

Kimde var ise ‘aşkdan mâye

Eylesün intisâb Mollâya

295 Kime âyîne tutsa Mevlâna

Tûtî-i ‘aşk ider anı gûyâ

Bana ta’lîm-i ‘aşk iden oldur

Âteşin nazmı meşk iden oldur

Noktayım ben kitâb Molladur

Zerreyim âfitâb Molladur

Hünerim de sözümde Pîrindür

Ben de Pîrin özüm de Pîrindür

Nefes-i vâpesinim ey Mevlâ

Ola zikr-i şerîf-i Mevlânâ

10.a Târîh-i manzûme li-nâzimihi’l fahîr

300 Yâdigâr itdüm bu nev manzûmeyi

Haşre dek ‘uşşâka olsun hasbihâl

Kişver-i fikrimde bir gülşen görüb

Oldı hmem ‘andelb-i hş-mahal

Gülşen ammâ kim anın her nahlini

Kıldı irvâ dde-i deryâ misâl

Himmet-i Molla Celleddn ile

Hüsn sret verdi Rab-ı Z’l-Cell

Oldı trihim draht-ı meyve-dr

Dikdi ‘zzet gülşen-i ‘aşka nihâl

GÜLŞEN-İ AŞK

2.GÜNÜMÜZ TRKŐESİNE NESİR OLARAK AKTARIMI

Rahman ve rahm olan Allah’ın adıyla başlarım.

1. Ey aşkın gl bahÇesinin tazeliğini gösteren ve ey aşkın ateşinin sıcaklığını arttıran,

Kudreti zıtları toplamaya yeten, ey Yaratan işte gönül, işte sevgili

Sevgiliye bu bakışı veren sensin, ateşe yakışı veren sensin.

Göğsün ateşini yakarak yol verip taze gözyaşları akıtan sensin

5. Ey Mevla sen gül gibi olan yaralarını ateş gibi sıcak gözyaşları ile sularsın.

Her ne istersen onu yaparsın, beni ayrılığa düşürüp de ne yaparsın?

Sen aşkın halini ezelden verdiği Ahmed'in parıltısının, aşkından bilirsın.

Ey âlim olan, aşkı sevene sevilene öğreten sensin.

Ya Rab, âşıkları ağlatan sensin, devâlarını da veren sensin.

10. Aşkın manası seni sevmektir. Ağlatan, güldüren sensin.

Âşıkların gözyaşı senin celâlidir. Güzellerin gülüşü cemâlidir.

Allahım halimiz kötüdür, derdimiz ömrümüzden artmıştır.

Allahım bu aşk ateşi nedir, Aşk belâsını çeken bunu anlamıyor.

Gerçek ateş mi yoksa başka bir şey mi? Yoksa ezel kadehindeki içki mi?

15. Hanemizi yaktı, yandırdı, İlâhi, canımızı al, ölelim.

Ey yâr, aşk sohbetini zor ederek onları imtihan ettin.

“Kimi Leyla dedi, kimi Mevlâ”, sözü de anlamı da zor.

Kimisi eline külünk alıp dağları yıkmayı iş edindi.

Kimi bülbül gibi feryât etti, bağırdı, kimi derdini gizli tuttu.

20. Kimi arslan gibi zincire girdi, kimi ok gibi çöle düştü.

Kimi meyhanede şarap içer, kimi ciğer kanla sarhoştur.

Kimi viranelerde saklandı. Aşk o divanelerde saklandı.

Allahım kimi gülen, kimi ağlar, bu matem nedir, bu sevinç bu neşe nedir?

Kays'ın yüce hakkına, Kays'ın türbesinin siyah toprağına,

25. Ya İlâhi, mihrü Vefâ hakkına, Vamık u Azra'nın haraplığına

Kan saçan iki gözün gözyaşına, inleyen gönlün feryat edicisine,

Allahım harap gönlümü şen et, bazen yıkarsan da bazen tamir et.

Âşıkların belâsı hürmetine, güzellerin cefâsı hürmetine,

Beni ağlattığın gibi mutlu et, yaktığın evimi yeniden yap.

30. Beni pervane sevgiliyi mum eyle. Bizi ateşte yakmadan bir araya getir.

Allahım, her ne eylersen eyle, bana yarin ayrılığı ile âh çektirme.

Kainatın İftiharı Hz.Muhammed'e Övgü

Ey âşıkların gözüne parlaklık veren, ayrılığın dumanı gözümü kör etti.

Ey sevgili sadık olan, ben Allah'a Allah bana âşık olduğundan beri,

Yârin ayrılığı ile her gece ağlarım, Allah bilir, bu halde olmamın sebebi sensin.

35. Sen olmasan bu alem olmaz idi. Bu sevinç bu yas olmaz idi.

Cihanın yaratılmasına sebep sensin. Levlâk sana geldi. Allah'a dost, sevgili sen oldun.

O ortağı olmayan Râb seni davet ettiğinde atlası senin ayağının altına serdi.

Atına gökyüzünü üzengi taşı yaptı. Her şeyi kavrayan akıl, bu yolda çaresiz kaldı.

Atının nalından iki kıvılcım düşürdü. Biri güneş oldu, diğeri ay oldu.

40. Allah'a iki yay boyunca yaklaşması ve onun evine çok yakın olması, onun (Hz. Muhammed'in) zatına pek yüce bir mevki oldu.

Refref ve Cebrail ve yedi kat gök, dört erkân ve altı yönle Burak

Varlık ve yokluk ayrıldı, bir sen bir de Allah var idi.

Akılların alabileceğinin ötesinde bulunan yere niyet ettin. Akla gelmeyen huzura kadar gittin.

Şüphesiz hazretin yüzünün nûru, efendimizin (Peygamberimizin) gözünün gördüğü yer oldu.

45. Hakkına nice sözler söyledin, heyhat onu aklımız alsın.

Miracın sona erdi, tebliğ ile müşerreflendin.

Bu olayı Hz. Ebubekir³⁰ cümleden önce tasdik etti. Herkesten önce inandı.

Ayağı yeryüzünü öpünce sanki göğün en yüksek tabakasına komşu (yakın) oldu.

Gökler kıyamete kadar dönüp dolaşsalar, senin gibi misafir bulamazlar.

---

³⁰ Dört büyük halifenin birincisidir. Mirac hadisesini duyduğu gibi inanmıştır.

50. Meded ey memleketin şahının levlâkı, ayrılık ve hicran bizi helak etti.

Ey Allah'ın aşığı, (sevgili), hasret ateşi kalbimi gönlümü yaktı.

Gözlerim yaşlı ciğerim yanıyor, gönülde tufân var, vücudum bir ateşlik.

Beni mecazi aşktan kurtar, yalvarmaktan ve nâz derdinden kurtar.

Aşkım beni doğru olgun eyle, doğruluğa ulaştır. Hakkın aşıklarına yoldaş olayım.

55. Benim eteğim günaha bulaşmış, korkarım benim sonum kötü.

Nefsimin Rüstemine karşı güçsüz kaldım, isyan çukurunda baş aşağı kaldım.³¹

Ey yar bize senden medet olur, başkasından ümidimiz yoktur.

Hak nazarında bir sözüm iki olmaz. Güneş bir tanedir, şafakta iki tane olmaz.

Ey o çok şefkatli Rabbin sevgilisi, bizden senin ruhuna sayısız dualar olsun.

60. Dostların kavuşmanın mutluluğuna ersin. Dostların ayrılık acısını görmesin.

Gülşen Meclisinin Düzeni ve Hikâyenin Başlangıcı

Şu dünyanın gül bahçesi öyle bir seher ki güneşin gülünü ortaya çıkardı.

Dünya bahçesi nurdan bir elbise giydi. Dolu havuzlar ayna gibi oldu.

Gonca yeşil renkli sarığımı sardı. Önünü kaş kadar açıp yarı.

Şahın kılıcı çöle dikildi. Çiçeklerin askerlerine gölge saldı.

---

³¹ İran'ın ünlü kahramanıdır. Şehnamede adı geçer.

65. Çiçeklerin gövdesine taze can geldi. Irmak kenarı menekşe ile doldu.

Nehirler, yeşil denizlere aktı, ağaçların gölgesi suya düştü.

Altın, içkinin kadehi gibi gelip, gül bahçesinin eğlence meclisini süsledi.

Gül dağında (gül biten dağda) mutsuz bülbül, tırnağını Ferhat'ın külüngü yaptı.

Lale gül bahçesinin çölünde Kays oldu. Hicran ateşinin içine daldı.

70. Kays ve Ferhat, Vamık ve Azra, Şirin ile Leyla beraber geldi.

Kimi Leyla rivayetini okudu, kimi Mecnun hikâyesini okudu.

Yine aşk saadeti başa hükmetti. Aşkın davulu tantanayla çalındı

Gül bahçesi aşk sohbetiyle dolup, bülbül bahçivana sordu.

Dedi ki şimdiye kadar el etek öpüp İzzet'i davete gitmedin mi?

75. O mutsuza bizden selam söyle, aşk meclisi ona hazırlandı.

Kaysın ciğeri o meclise kebab oldu. Ferhat'ın gözyaşını halis şarap eyledim.³²

Bahçivan'ın Ağlayan Aşığı Araması

Bahçivan kelamı işitti, tamam, ayrılı ve hicran semtine gitti.

Sıkıntı sokağında serseri gezdi. Aradı, sordu, her yeri gezdi.

İzzet'in hanesini bilen var mı diyerek, yorulup ta ikindiye kadar gezdi.

---

³² Mecnun'un ve Ferhat'ın çektikleri aşk acısı anlatılmak isteniyor. Aşk meclisinde Mecnun'un ciğeri yanmıştır ve Ferhat kan ağlamıştır. Kan kırmızı rengi ile şaraba benzer.

80. Kimisi der ki sahraya gitti. O nasipsiz (kısmetsiz, bahtsız) Kays onu devet etmiş idi.

Kimi der ki üzgün ve acizdir. Doğduğuna dahi pişmandır.

Kimi bu dünyadan gitti dermiş. Öbür dünyadan haberi geldi, dermiş.

Onu, sıkıntı ateşinde bulmayıp gitti. Doğru dert pazarına gitmeye niyet etti.

Feryadımın semtine çabucak geldi. Kapıyı dağ kıldı.

85. Keder evinin kapısı açıldı. Ah, figan ve inilti karışısına çıktı.

Iniltilerin hizmetçileri karşıladı. Evde olduğumu bu delil ile anladı.

Dedi ki ey yârin ayrılığının müptelası, bülbül seni gül bahçesine davet etti.

Bir dakika durma, acele et. Dostlar gelişini gözlemekteler.

Öyle bir meclis ki benzeri yoktur. Âşık ve maşuklar orada toplanmışlar.

90. Gece olunca pervane gelecektir. Mum ile yan yana otururlar.³³

Görüntünün tuhaflığına sen de katıl ki garip bir kişidir. Onu görmeyenler pişmandır.

Bahçıvan meclisin vasıflarını anlatıp, daveti bitirdi.

Aşığın Bahçıvana Verdiği Cevap

Dedim ey hoş haberin habercisi bülbül, ne derece zaafim olduğunı görüyorsun.

---

³³ Pervane ve mum divan şiirinde aşkı temsil eder. Pervane muma aşıktır ve onun etrafında döner ve bir süre sonra mumun alevine kapılarak yanar.

Ben aşkta kanatları kırılmış bir kuşum. Ayrılık ile aşkta güçsüz olanlardanım.

95. Sevgilisiz bir yerde ben edemem. Başımı kesseler bile gidemem.

Goncasız gül bahçesinin seyri olmaz, Yarsız aşıklar toplantısı olmaz.

Neme lazım bana taze çiçekler, bana gönlümdeki bahar yeter.

Gözümün yaşı deremdir, her kirpiğim onda bir ağaçlığımdır.³⁴

Neyleyim yârimin gül bahçesi yok. Gül bahçem var ise de bülbülüm yok.

100. Var git o bülbüle selam et, durma, başka bir kulunu misafir etsin.

Bahçivana böyle cevap verildi. Dostlar gül bahçesinin ortasında beklesin.

Bülbüle kara haber varınca derhal Kaysa dedi ki ey hükümdar;

Bari sen o yarin habercisi olup git, elbette ihmal etmesin gelsin.

Gül bahçesinin meclisi İzzetsiz kalırsa neşeli günler, lezzetsiz geçer.

105. Kays bülbüle haberci olup, cümle aşıklardan haber getirdi.

Mecnun'un (benimle) sohbeti mümkün olmayıp, onun dedikodusuna meyletmedim.

Ferhad'ın Daima Sitem Eden Aşığı Davet Etmesi

Bir de gördüm ki kapıda Ferhat, davete gelmiş, feryat eyliyor.

---

³⁴ Keçecizade İzzet Molla bu beyitte gözyaşlarını bir dereye benzetiyor. Kirpikleri de bu derenin kenarındaki ağaçlardır.

Dedim ey dağları yaran (Ferhat), boş şeylerle uğraşma, yarsız cennete gidemem.

Allah için bu davadan vazgeç, bu neticesiz davadan vazgeç.

110. Ey Ferhat, medet, gidemem, bende sayısız dert var gidemem.

Biri en önemlisi orada yarım yok. Duramam çünkü durmak için sebebim yok.

Gül bahçesinin seyri onsuz haramdır. O güzellik olmadan o yüze bakılır mı?

Ey dost heves mayası yarsız. Ey dost nefes almamın sebebi yarıdır.

Meğer o yarı huzura getirirseniz gözlerimiz o gül bahçesini seyreder.

115. Ferhat dedikodumu işitip ey acılı sitemin aşığı, dedi.

Yâri o meclise hazır ettin, hazırladın, o aşık seni gözlüyor, seni bekliyor.

Ey inleyen âşık, sana yazık değil mi? Dostlar yar ile cümbüş eylesin.

Sen bu viran yerde inle, ey ağlayan bu Allah'ın sana verdiği mi?

Ey mahzun seni terk etmek böyle çaresizlik içinde ağlamak, bize layık değildir.

120. Ferhat yardan haber verecek, mutsuz gönül cümbüşe başladı.

Dedi ki ey kavuşma meclisinin arkadaşı, yoldaşı, beni yalanlarla aldatma, yanıltma.

Yar nerde bu toprak nerde? O hümâ kuşu nerde aşiyân nerde?

Dostların bu dedikodusu yalana benzer, ey edeb postacısı beni aldatma.

Yok yere bahsedip boş laf etme, doğruyu söyle bana boş konuşma.

125. O yar meclise gelmez inatçıdır. Gelse de halimiz belirsizdir, karışıktır.

Şirin ile beraber olduğunu sanma, yârim cefa çektirmede ondan çok daha üstündür.

Dağı delmekte ona büyüklenilmez, bazen feleği yıktırdı bana.

Yine bir aferine değmez idik. Bir hazin bakışına layık olamadık.

Sakın, sakın ki ey Ferhat beni kendin gibi ırgat sanma.

130. Eğer yar yoksa ben helak olurum. Sanma ki azıcık dertli olurum.

Billahi bana âh ettirerseniz aşkın gül bahçesini yıkarım, harap ederim.

Sakının ışık saçan ahımdan, korkun, korkun kanlı yaşımdan.

Ben sizin gibi müptela değilim. Müptelalık meclisinin maskarası değilim.

Aşk ülkesinin içinde ben bir padişahım. Ben hem padişahım, hem de figan askeriyim.

135. Ey yol arkadaşı beni eğlence sanma. Âhım karagöz perdesinin ışığı değildir.

Ferhat bu sözü işitip inleyerek ağladı.

Dedi ey gamın yolunda yoldaşım olan. Aşk mektebinde ders arkadaşım olan.

Âşıkların sözünde yalan olmaz. Sadıkların sözünde yalan olmaz.

Eğer yalan söyledimse kahrolayım. Şirin'in içkisi içinde zehir olayım.

140. Dünyada bî-sütuna ermeyeyim, Şirin'in Kasrına yol bulmayayım.³⁵

³⁵ Bî-sütun dağı Şirin'in emriyle Ferhat'ın deldiği dağdır. Bugün Bağdat-Hemedan arasında Kirman Şâh'ın 30 km kadar doğusunda kalır. Dik kayalık ve sarp bir dağdır. Edebiyatta daha çok Ferhat ile Şirin kıssasından dolayı anılır. Hikâyeye göre Ferhat, Şirin'e aşıktır. Şirin aşkının ispatı için Ferhat'tan bir dağı delmesini ister. Bilyece

Yar yoksa eğer benim yüzüme tükür. Bir daha sözüme itibar etme.

Ferhat bu derece yemin eyledi. İzzet kavuşma yoluna ayak bastı.

Gül bahçesinin Yolunda Ferhat'ın İzzet'e Arkadaşlık Etmesi

İki sevgili yola niyet ettiler. Allah onları yollarına ulaştırsın, onları başarılı kılsın.

Gül bahçesini bazen hatırladıkça bu gönül çekici şiiri okudu.

TARDİYYE

145. Gül bahçesine niyet edip gidelim. Bülbül gibi figan edip gidelim.

Ağyardan gizlice gidelim. Bî-sütun dağına aşırp hemen gidelim.

Ey kûhken yürü aman gidelim

Acaba, o ay yanak onda mıdır, yine gururla kibirle gökyüzünde midir?

Yoksa gizli bir köşede midir, yoksa hala gül bahçesinde midir?

Ey kûhken yürü aman gidelim.³⁶

Yârin bulunduğu yere gitmeye niyet edelim. Dağların yollarını kat edelim, aşalım.

---

bu dağın içinden geçen kanal vasıtasıyla Şirin taze süt içebilecektir. Ferhat bir mühendistir. Kazmasını vurup dağı deler. İşte bu dağ Bî-sütun'dur. Hikayenin değişik varyantları vardır.

³⁶ Kûh-ken: Dağ kazan, Ferhat. Şirin için Bî-sütun dağına deldiği için bu lakapla anılır.

150. Aşk bahçesinde duralım, baharın gül goncasını seyredelim.

Ey kûhken yürü aman gidelim

Ayrılık dağının sakiniyim ey dost. Bunca yıl yâre hasretim ey dost.

Sabrım gücüm kalmadı ey dost. Kavuşma yolunun azmiyim, niyetlisiyim, ey dost.

Ey kûhken yürü aman gidelim.

Kavuşma sarayı görünür gibi oldu. Kolumuz ve kanadımızla sevinçle gayret edelim.

Güvercin misali çatısına uçalım. İzzet'in aşkının kapısı kemâle erdi.

Yürü ey Kûh-ken aman gidelim.

155. Nazım ve nesirle figan eyleyip, haykırıp, iki aşık kavuşmaya doğru akdı.

Biri Şirin deyip âh çekerdi. Birisi daima gözyaşı dökerdi.

Ferhat dağı hatırlardı. İzzet ağlardı ve gözyaşı dökerdi.

Yolun gücü çoğaldı gittikçe, ah ve figan çoğaldı yittikçe.

Zehirli Suyu Olan Çeşmenin Görünmesi

Yeni bir çeşmelik ortaya çıktı. Lülesinden zehirle su akardı.

Çeşmenin Tarihi

160. Taşına çok harfler yazmışlar. Aşkın gül bahçesinin semtini yazmışlar.

Yazılan suya doğru gittiler, suda yollarını buldular. Meğer ki o su düşmanmış, meğer ki su imiş.

Onların Kayboluğu

Diğer yollar gül bahçesinin yolları imiş. Gidilen yol tehlikeli yerler imiş.

İki dağ arasında yılanlık, en küçük yılan kalın bir urgan gibi.

Gûya nehri cehennemın deresidir. Bu dere gam vadisinin deresi imiş.

165. İki şefkatli sevgili hayrette kaldı. Tevfik (Allah'ın yardımı) aradan çekilip gitti.

Korkup külüngünü toprağa vurdu. Ferhat'ın ruhu göklere çıktı.

Kederlenen, tasalanan arkadaş kimsesiz kaldı. Ey halimi bilen yaradan, dedi.

O dağları delen (Ferhat) işte ölüp gitti, beni ateşe yakıp gitti.

O gönül alan sevgilinin ayrılığı ve arkadaşın gidişi (ölümü) bir taraftan da o sıkıntılı yolun üzüntüsü.

170. Ayrılık köşesi canıma minnet oldu. Bu türlü zahmetleri çekmez idim.

Sıkıntı pazarı meğer bana bir iyilik imiş, bana rahat derdinin pazarı imiş.

Ayrılık külüngünün zevkini bilmedim, âh. Yola çıkış benim neyime lazım idi. (Yola çıkmama ne gerek vardı.)

Derdini söyleyip haykırdı, inledi, gözyaşını sel gibi akıttı.

Aşk yolunun tehlikesi böyledir. Ona niyet eden de öyledir.

175. Aşkın canı yağmur istese, Kaf dağı üstüne dökülür, akar.

Gam vadisinde çaresiz kaldı. Korkusundan bir mağaraya sığındı.

Çaresiz Aşığa Ejderha'nın Gereği

Meğer o bir ağız imiş. Bu sıkıntı, felaket onun kaderi imiş.

Aşığın yeri nerdedir, seyret, ejderin içindeki aslanı seyret.

Ejderin midesi onun zindanı oldu. Sanki kuyu içindeki ikinci Yusuf'tur.³⁷

180. O kötü kokan yılan nefes aldıkça içeriye doğru hücum ederdi.

Kalbi katran ile dolu kazandı. Yazık ki cehennem onun yanında cennet kalırdı.

Ona nispetle karanlık gecenin karanlığa güneşin gözleri ya da bahar sabahı idi.

İşkembe kokmuş, bağırsaklar yağlı, zaman onu bu gün için saklar.

Ağlayan aşığa neler oldu gör. Aşkın mihneti inkâra gelmez.

185. Ansızın ejderha ile karşılaşıncı soluk alıp ahını gökyüzüne kadar çıkardı.

Ahın ejderi kıvılcım saçıp yılanın kalbini yakıcı eyledi.

Ahı yılanın sinesine tesir etti, aşk elinde kimse esir olmasın.

Ejderin aklı başından gitti, telaşından divaneye döndü.

³⁷ Yusuf, İsrailoğulları peygamberlerinden Yâkup peygamberin oğludur. Hayatı ve kıssası Kur'ân-ı Kerîm'de anlatıldığı üzere (Yûsuf/1-104) kısaca şöyledir: Hz. Ya'kûb'un on iki oğlu var idi. İçlerinde Yûsuf'u hepsinden daha çok severdi. Yûsuf bir rû'ya görüp babasına söyledi. "Gördüm ki, on bir yıldız, güneş ve ay, bana secde ettiler" dedi. Yâku. (A.S.) anladı ki; "on bir yıldız", Yûsuf'un on bir kardeşine işaretidir ve Cenâb-ı Hak, onu kardeşlerine üstün kılacaktır. "Oğulcuğum! Bu rüyayı kardeşlerine söyleme. Çünkü şeytan insana düşmandır. Kardeşlerine vesvese verip kalplerine kıskançlık düşürebilir. Sonra sana bir hile yaparlar. Cenâb-ı Hak sana peygamberlik verecek" dedi ve Yûsuf'a sevgisi daha da arttı. Yûsuf'un büyük kardeşleri, onu kıskandılar ve hîle ile onu kıra götürüp bir kuyuya attılar. Yusuf'un kuyuya atılması, ay ile güneşin ona secde etmeleri, terazi ile tartılıp ağırlığınca altın karşılığı satılması, Züleyha ile olan maceraları, zindana atılması, güzel rüya tabiri etmesi Yakup'tan ayrı oluşu, köle iken Mısır'a Sultan oluşu vs. kıssalar nedeni ile birçok beytin konusunu oluşturur.

Kimi gördüyse lokma etti, yuttu, mürşidin tasasını haram etti. (Mürşidin tasalanmasına gerek kalmadı)

190. Ağaçları ateşe yaktı yandırdı. Nehirlerin suyunu kupkuru yaptı.

Kuşlar onun alevlerinde kebab oldu.

O zalim sınırsız zulüm edince kulların rabbi dünyaya merhamet kıldı.

Allah meleğine ferman kıldı. Onu ateşe atarak dağıttılar.

Gökten prangalar, zincirler indi ve onu su kovası gibi göğe çektiler.

195. Aşkın heybeti aşkın memleketine sığmadı. Aşkın devleti gökyüzüne sefer etti.

Heybetli Yılanın İçinde İzzet'in Durumu

Gelelim ağlayan İzzetin haline. O çaresiz ölmeden mezara girdi.

Dünya yüzünü gözü görmezdi. Öbür dünyayı uykuda seyrederdi.

Penceresi ejderin ağzı idi. Dilinin ateşi perdesi idi.

Ateş Ehline Yılanın Ulaşması

Ejder ateşin küresine yaklaşıp içeri hararetinden tesir ettirdi.

200. Yılanın kalbinin sakini olan kimsesiz, makasın ucu misali titrerdi.

Aşğın Münacatı

Bazen ağlayarak ve bazen yanarak bu münacatı diline doladı.

Her ne ettiyse ejderha etti. O da belasını bulup gitti.

Eğer yılan insanları (halkı) rencide ettiyse benim bunda ne suçum var?

Ben de o gaddara esir oldum. Kurtuluşuma çare bulamadım.

205. Ey Mevlâ, beni onunla ateşe atmak sana yakışmaz.

Ya İlahi kusuruma bakma. Aşk ile yandım ateşe yakma.

Ya İlahi İbrahim'in sabrına, şu cehennem ateşi bana gül bahçesi olsun.³⁸

Resul'un ataları hakkı için ricamı kabul et. Yüce dergâhının içinde kabul et.

Ey büyük Allah'im beni Halil gibi aşkın gül bahçesine düşür.³⁹

210. Boynunu büktü, sözünü bitirdi. Sözünü gözyaşı ile tamamladı.

Allah duasını kabul etti. Sebebi mutlaka ah çekmesi ve ağlamasıdır.

Muhabetin Gül Bahçesinin Ortaya Çıkışı ve İzzet'in Kurtuluşu

Ejderhayı ateşe bıraktılar. İzzet yanmadan gül bahçesine indi.

Hak Cebrail'in kanatlarına yükletip vahiy gibi onu indirdi.

O nasipsiz toprağa yüzünü sürüp Cenab-ı Mevla'ya secde kıldı.

---

³⁸ İbrahim peygamber. Hayatı ve kıssaları hakkında Kur'ân-ı Kerim'de geniş malumat vardır. Bir gün bütün insanlar kurban kesmek için şehri terk edince puthaneye girip bir balta ile bütün putları kırmış ve baltayı da en büyük putun boynuna asmıştı. Bunun üzerine Nemrut onu cezalandırmak ve öldürmek için büyük bir ateş yakırdı. Bir mancınık ile onu ateşe attılar. Ateşe atılan İbrahim bir gül bahçesine düştü. Ateş günlerce yandı. Oysa içi bir mucize ile gülistana dönmüştü. Bu ateşin bir gül bahçesi olduğunu söyleyenler de vardır.

³⁹ Halil, İbrahim Peygamberin lakabı.

215. Hakkın dergâhında vücudunu mahvetti. (Beşeri nakisalardan kurtuldu) Toprak içinde zerre gibi yok oldu.

Hamd edip mutluluk gözyaşı döktü. Yine gözyaşı ona imdat etti. (Yardım etti.)

O divane çok sıkıntı çektiği için aklı ona yabancı olmuştu.

Gülecek yer gelirse ağlardı. Mutluluk vaktinde kara bağlardı.

Nice müddet ki başı yere eğildi. Gülmedi, ah çekip ağladı.

220. Gözünü bin sene toprağa dikti. Göklerin gözüne hayret etti.

Yediği içtiği bela yağmuru. Kış gelse ahını örtünürdü.

Gözlerinden erimiş ateş akardı. Kuşlar onu su pınarı sanırdı.

Âhının ipliği halka halka tuzak olup, bazen keder kuşunu avlardı.

Gözyaşının çokluğu ile arttı, büyüdü, her kıl bir bela fidanı oldu.

225. Ağzı karınca yuvası oldu. Kalbi yılanların şahına mezar oldu.

Gözleri toprak yönünde bir pencere idi. (Toprağa bakardı). Bahtı ona nispetle daha aydınlık idi.

Aşığın Pîrinin Aniden Ortaya Çıkışı

Ansızın yanına bir pir geldi. Fakir hayretinden onu görmedi.

Gönül okşarcasına ona selam verdi. Aşka dair iki kelam söyledi.

Titreyip silkinip ayağa kalktı. Sanki öbür dünyaya o gün gitti.

Gül bahçesinde Bulunanlardan Âşık soru Sorması

230. Gördüğünde pir'e tanıdık çıktı. (Pir'i tanıdı) Ona önce gül bahçesini sordu.

“Ey şaşkınların yol göstericisi, gül bahçesi nerde? Dostlar nerededir?” dedi.

Yiyip içme meclisi hazır mı, yarım orada misafir mi?

Goncam hala o gül bahçesinde mi, Vamık ve Azra orada mı duruyor?

Pirimiz Mecnun başa geçti mi? Delilik meclisi çok süslendi mi?

235. Baştanbaşa gül bahçesini sordu. Pir ile hayli dedikodu etti.

Gül Bahçesinin Gerçeklerinden Pîrin Cevap Vermesi

İçi, kalbi temiz pir cevap verdi. “Ey uyku bolluğunun müptelası” dedi.

Gördüğün gül bahçesi rüyadır. Bil ki rüya değil de hayaldir.

Bülbül gitti sonbahar geldi güllere, gül bahçesinin yerinde yeller eser.

Öyle bin gül bahçesine sonbahar geldi. Bazen göründü, bazen kayboldu.

240. Gördüğün gül Hakk'ın görüntüsüdür. Doğrusu Hak ehlinin mezhebidir.

Mum ve pervane bir tek şeydir. Bunu bilmeyen inatçı ve batıldır.

Pîr Hazretlerine Âşığın Cevabı

Pir bu türlü cevap verince, İzzet ağlayıp böyle hitap etti.

Ey Hakk'ın doğruluğunun yoluna delil. Ve ey Hakk'ın birliği yolunun izi, işareti.

Ben o gül bahçesi için neler çektim. Ne elemeler ne kederler çektim.

245. Gördüğüm felaketi yad eylesem (hatırlasam), âlemi bedduâ berbât eder.

Fakir İzzet'in Başından Geçenleri Pîrin Duyması ve Şaşırması

Pir İzzet'in kelimelerini duyunca sessizce düşünceye daldı.

Bir zaman hayret denizine daldı. Kimsesizin haline şaşırıp kaldı.

Hayrette Olan Âşığın Sevgilisinden Aşk Pîrinin Özür Dileyişi

Dedi ki “Güzelin acaba kimdir? Böyle ağlamaya sebep kimdir?”

Sen kimin müptelası olmuşsun? Seni kim böyle harap gönüllü etti?

250. Söyle hangi aşk bahçesinin bülbülüsün? Hangi muhabbet bağının gülüsün?

İzzet'in Verdiği Cevab

İzzet Pirin şefkatini duyup, “Ey kavuşma yolunun mürşidi” dedi.

Aşk adında bir genç severim. Can misali benim içinde severim.

Bu ana kadar ne olduğumu bilmedim. Cefâ oku cana kadar geçti.

Onu işitip dertli oldum. Yüzünü görmeden mahvoldum.

255. Kerem et (büyüklük yap), bildiğin ise söyle. Niçin böyle dertli ette acaba?

Nam-ı Şerifden Pîrin Haberdar Olması

Pir cevabına başlayınca, bir heybetli ses duyuldu.

Dünyaya aşk sesi ile dolup; yer, gök titredi.

Derdine derman benim, dedi. Allah aşkı bende gizlidir.

O Mevlevi ayininin pir'i benim. Rum'da ismimiz Celaledin'dir.

260. Cenab-ı Allah beni, seni aşktan haberdar etmeye sebep kıldı.

Aşk Ayetleri İle Pîrin Yorum Yapması

Aşkın halini dinle ey derviş. Zihnini başka bir şey kurcalamasın.

Cihanın vücuduna (varlığına) sebep aşktır. Bu kâinatın maneviyatı aşktır.

Goncayı güldüren aşktır. Bülbülü ağlatan aşktır.

Gözyaşı aşktır. Gülüş aşktır. Mutluluk aşktır. Kölelik aşktır.

265. Aşk arayan âh ile bulsun. Siyah dumanın ateşi ile bulsun.

Pîrin Nasihati

Ey müridim hemen âh eyle. Feleğin yüzünü siyah eyle.

Kurtuluş sebebi aşktır sana. Hayat içkisi gözyaşındır sana.

Ben aşktan başka yara bilmem. Âhtan başka çare de bilmem.

Mevlana Hazretlerinin Duası

Mevlana nasihatini bitirdi, ve el açıp bu türlü duâ etti.

270. Dedi ki “Hakk’ın yoluna yol bulasın. Muradının hedefine erişsin. (Dileğin kabul olsun.)”

Hak seni aşka ulaştırsın. Kavuşma meclisine dahil olasın.

Hazreti Pir bu duâyı bitirip hû deyip semaya doğru gitti.

Beyt-i mamuru gitti. O terk edilmiş, kimsesiz bırakıp gitti.

Pîrin Nasihati ile Âşığın Öğüt Dinlemesi

Pir'in sözü kalbe, gönüle iz bırakıp bin sene geçse de onda âh eder.

275. Kara talihinden âh edip, âhlar bile âhından âh ederdi.

Bu dönen dünya âh ile doldu. Türlü feleği ateş gibi kırmızı eyledi.

Dağlar elif gibi siyah bir kıl olmuştu. Sanki baştan ayağa âh olmuştu.

Dünyayı âh ile titretirdi. Belki öbür dünyayı da titretirdi.

Onun Sıfatı ve Aşkın Ortaya Çıkışı

Âhtan meydana çıkan bir nûr oldu. Sanki ışık pervanesi budur.

280. O parlak ayın yanında sevgilisi güneş ona layık bir içki dağıtıcısı olsa.⁴⁰

Nur ama ki cehennem ona imrenir. Ateşinden cennetler yakıcı olur, yanar.

Nur ama ki cehennemın aslı, esası, sanki cehennemın ucu gibi.

Nur ama ki teklik ışığı, yokluğun dönen yolunun meşalesi.

Aşkın hakikatı meğer o nur imiş. Aşkın hakikatı onda gizli imiş.

İzzet'in Vuslata Ulaşması

---

⁴⁰ Ay bir ışık kaynağıdır. Işığı ise güneş gibi ateş değil, nurdur. Gecelerin güzelliği ay ile kaimdir. O nuruyla güzeldir ve geceye güzellik verir. Bu nurlu yüzüyle ay, sevgiliden başkası değildi. Divan şiirinde güneş göklerin sultanı, Ay ise onun veziridir. Aya nurunu veren güneştir. Bu beyitte güneşin ışığını aya vermesi onu içki sunması olarak düşünülmüştür.

285. Nur İzzeti kaplayınca, aşka kavuşmaya fırsat buldu.

Kavuşmanın ateşi tutuştu. Ayrılık ve hasret yakıcı oldu.

Aşık ve maşuk bir yana atıldı, aşkın ateşi cümlesini yaktı.

Allah'ın ışığı aşkın ateşini de yaktı. Geriye kalıcı ve eski olan Mevla kaldı.

Pîr Hazretlerinin Övgüsü ve Hikâyenin Sonu

Gülşen kıssası sona erdi. Gül bahçesi ama içinde ocak (ateş) var.

290. O bağa taze fidan âhlardır. Ateşin tarhı yakıcı yanlarıdır.

Hamdülillah ki pir'in kölesiyim. Allah'ın feyzinin mutfağında gözü gönlü tok birisiyim.

Ben aşkı Mevlevi'den öğrendim. Sözü Mesnevi'den öğrendim.

Mesnevi ki Kur'an'ın işaretidir. (Mesnevide Kur'an'dan izler vardır) Âşıkların davasına delildir.

Hünkârın hazreti onu nazm etti, söyledi. Ulular ve gönlü Allah nuru ile dolanlar kıymetini bilsinler.

295. Kimde aşktan maya var ise Molla'ya intisap eylesin.

Mevlana kime ayna tutsa, aşkın papağanı onu söyler.⁴¹

Bana aşk talim eden (öğreten) odur. Ateşin nazmını (sözünü) öğreten odur.⁴²
Kitap Molla'dır, ben noktayım. Ben zerreyim güneş Molla'dır.

Hünerim de sözüm de Pir'indir. Ben de Pir'in olmuşum, özüm de Pir'indir.

300. Ey Mevlâ, ben senin son nefesim. Mevlana'nın şerîfinin zikri olsun. (Kutsal, soylu
Mevlana her zaman anılsın.)

Şerefli Yazardan Manzumenin Tarihi

Bu yeni manzumeyi yadigâr ettim. Kıyamete kadar âşıklara hasbîhâl olsun. Aşıklar
kıyamete kadar okusun.

Fikrimin ülkesinde bir gül bahçesi görüp, kalemim o hoş yerin bülbülü oldu.

Gül bahçesi ki oma onun her ağacını denizin gözü misali suya kandırdı.

Molla Celaleddin'in himmeti ile Zül Celâl'in Rabbi güzellik ve biçim verdi.⁴³

305.Tarihim meyve dalının ağacı oldu. İzzet aşkın gül bahçesine fidan tiktı.

---

⁴¹ Papağanlar konuşma öğretilirken karşılına büyük bir ayna konulur ve aynanın arkasından konuşulmuş. Böylece papağan konuşanın aynadan görmüş olduğu hemsini olduğunu sanarak onu taklide başlarmış.

⁴² Şair bana ateş kadar tesirli sözleri söyleten odur, demek istiyor.

⁴³ Zü'l-Celâl adında kelime "hışım, kızgınlık" anlamına gelir. Allah'ın gazabından kinâyedir. Allah'ın celâl ve cemâl sıfatları vardır. Bunlar birbirinin zıddıdır.

4.BÖLÜM

1. HÜSN Ü AŞK MESNEVİSİ İLE GÜLŞEN-İ AŞK MESNEVİLERİNİN TASAVVUFİ ALEGORİK YÖNDEN KARŞILAŞTIRMASI

Bir konu veya düşüncenin muhtelif istiareler vasıtasıyla canlandırılarak anlatıldığı parça veya esere alegori denir. Alegori bir olay, nasihat, dilek veya düşünceyi başka varlıklar vasıtasıyla ve onlara ait özelliklerle boyayarak anlatmaktır. Metafor, fabl ve parabil alegorinin basit ve kısa şekilleridir. Bir ifadede birkaç tane metafor veya istiare kullanılması o ifadeyi alegorik yapmaz.⁴⁴ Prof. Dr. Menderes Coşkun Nâbî ve Ahmet Hâşim'in bazı mensur eserlerinde mürekkep istiare örnekleri olmasına rağmen bunların alegori kabul edilmediğini söyler. Ona göre alegorinin tanımı ve Batı Edebiyatındaki örnekleri göz önünde bulundurulduğunda Türkçe belâgât kitaplarında temsili istiâre için verilen örnekler alegori olarak kabul edilemez. Çünkü bir eserin alegori olması için küçük hikâye veya manzume ya da müstakil bir eser olması gerekir.

Mürekkep istiareyi alegoriden ayırmak gerekir. Bir beyit veya cümlede bir olay veya fikri birden fazla istiare vasıtasıyla anlatmaya mürekkep istiare adı verilir. Mürekkep istiare, bir cümle veya beyitin değil de bir parça veya eserin anlatım tarzı olursa alegori seviyesine yükselir.⁴⁵

Kaya Bilgegil'in eski Türk Edebiyatında alegorik olarak saydığı eserler Kutadgu Bilig, Harname ve Hüsn ü Aşk'tır. Menderes Coşkun bunlardan Kutadgu Bilig'i kabul etmez. Çünkü ona göre kahramanların istiareli olarak isimlendirilmesi bir eserin alegorik olmasına yetmez. Bir eserin alegorik olması için alegorik bir kurgusu olması gerekir. Menderes Coşkun alegori örneği olarak Şeyhî'nin Harnamesini ve Kânî'nin Hirrenâme adlı kısa mektubunu gösterir.

Sonuç olarak, bir eserde istiarenin çok kullanılması veya kahraman adlarının istiareli bir şekilde belirlenmesi, o eserin alegorik sayılması için yeterli değildir. Bir hikâyenin

---

⁴⁴ Coşkun , Menderes. (2006): “Klasik Türk şiirinde Mürekkep İstiare, Temsilî İstiare ve Alegori” Kırıkkale Üniversitesi, Sayı:38

⁴⁵ Coşkun, 2006:38

alegorik olabilmesi için kahramanların ve diğer varlıkların adlarının yanı sıra, hikâyedeki olayın da istiareli bir şekilde kurgulanması gerekir.⁴⁶

Tasavvufi bir mesnevi olan Gülşen-i Aşk mesnevisi, Hüsn ü Aşk mesnevisine nazire olarak yazılmıştır. Hem Gülşen-i Aşk mesnevisi hem de Hüsn ü Aşk mesnevisi bir seyr ü sülûku anlatan alegorik mesnevilerdir..

Seyr u sülûk Hakk'a ermek için bir rehberin öncülüğünde ve denetiminde çıkılan manevi ve ruhi yolculuk. Sâir ve sâlik (ehl-i sülûk) denilen yolcu (müsâfir), nefsindeki kötü huylardan arındığı ve iyi huylar edindiği ölçüde bu yolculukta mesafe alır. Seyr sülûkun gayesi sâlikin kişisel arzu ve isteklerini yok edip tam anlamıyla kendisini ilahi iradenin hâkimiyeti altına sokması, bu suretle diğer insanlara rehberlik yapmasına imkân veren kâmil insan mertebesine yükselmesidir. Bir müridin seyr ve sülûkunu tamamlaması bu ehliyeti kazanması anlamına gelir.⁴⁷

Hüsn ü Aşk mesnevisinde mesnevinin baş kahramanı Aşk, Gülşen-i Aşk mesnevisinde, mesnevinin baş kahramanı İzzet sevdiklerine ulaşmak için mecazi aşkla böyle bir yolculuğa çıkarlar ve tehlikelerle dolu bir yolculuğun sonunda ilahi aşka ulaşırlar.

Vasfi Mahir Kocatürk, Hüsn ü Aşk'ı "Hayal âlemleriyle dolu bir sevgi masalı" olarak tarif ediyor.⁴⁸ Kahramanlarının arasında cinler, devler, cadılar olan bu mesnevi hikâyeden çok masala benzese de birçok edebiyatçımız tarafından modern hikâyenin başlangıcı kabul edilir.

Türk Edebiyatında Kutadgu Bilig'den sonra mücerret kavramların teşhisine dayanılarak yazılmış nadir mesnevilerden biri olan Hüsn ü Aşk'ın edebi açıdan en önemli özelliği, o zamana kadar yazılmış mesnevi tarzındaki hikâyeleri şiir yönünden aşma gayretidir.⁴⁹

---

⁴⁶ Coşkun, 2006:38

⁴⁷ Süleyman Uludağ, (2002): *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kabcacı Yayınevi, İstanbul: s.312

⁴⁸ Vasfi Mahir Kocatürk, (1944):*Hüsn ile Aşk*, Ahmet Halit Kitabevi, İstanbul:s.6-7

⁴⁹ İslam Ansiklopedisi, (1999) *Hüsn ü Aşk, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt 19, s.30*

Hüsn ü Aşk'a nazire olarak kaleme alınmış olan Gülşen-i Aşk ise küçük bir aşk hikâyesidir. Hikâyenin başkahramanı yazarın kendisidir. Yazarın dışında, Ferhat, Mecnun gibi halk hikâyelerinin kahramanlarının ve bülbül, ejderha gibi fantastik kahramanların hikâyeye renk kattığı bir mesnevidir. Hüsn ü Aşk'ta olduğu gibi olayların tasavvufi birer anlam içerdiği Gülşen-i Aşk, ilahi aşk yolunda çekilen sıkıntıları, çileleri, nefisle edilen mücadeleyi anlatır.

1.ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

1.1.Nazım Şekilleri

Mesnevi, her beytinin mısraları kendi aralarında kafiyeli olan nazım şeklidir. Uzun manzumeler, bilhassa hikâyeler mesnevi şekliyle yazılmıştır.⁵⁰

Tür olarak mesnevi şeklinin kullanılmasıyla yazılan hikâye ve destan kitaplarının, dini ahlaki ve ansiklopedik bilgiler veren eserlerin genel adıdır.⁵¹

Mesnevi, beyitlerle tertiplenen bir nazım şeklidir. Ancak mesnevide her beyit kendi mısraları arasında kafiyelenir, bir beytin kafiyesi diğer beyitlerde devam etmez. Kısaca, mesnevi beyitleri arasında, kaside ve gazel şekillerindeki, kafiye birliği ve kafiye tekrarı yoktur. Çünkü mesnevi şekli ile çok uzun manzumeler yazılır; binlerce on binlerce beyitlik, büyük manzum eserler tertiplenir.⁵²

Mesneviler Türk edebiyatının manzum romanları sayılabilir. Özellikle aşkı konu alan ve hamse türü içinde yer edinen aşk hikâyeleri (Leyla ile mecnun, Hüstreva ile Şirin, Vamık ile Azra...vb.) mesnevi nazım şeklinin en çok uygulandığı eserlerdir.⁵³

Belli bir konuyu işleyen, bağımsız bir kitap olarak yazılmış mesnevilerin planları genellikle birbirine benzer. Bu genel planda üç ana bölüm vardır; giriş bölümü, konunun işlendiği bölüm ve bitiş bölümü.⁵⁴

⁵⁰ Faruk Kadri Timurtaş, (1993):*Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul: s.17

⁵¹ *Türk Dünyası Edebiyat kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü*, (2004) : Ankara: s.356

⁵² Nihat Sami Banarlı, (1998): *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, MEB Yayınları, İstanbul: s.195

⁵³ İskender Pala, (2003):*Divan Edebiyatı*, L&M Yayınları, İstanbul: s.66

⁵⁴ İsmail Ünver, (1986) "Mesnevi" Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı II.,s.432

Hüsn ü Aşk da üç bölümden oluşur:

1-Mukaddime

2-Asıl hikâye

3-Hatime.

1.Mukaddime: 2042 beyitlik bir mesnevi olan Hüsn ü Aşk'ın ilk 25 beyitinde Allah'a şükür ve dua edilir. 26–40.beyitler arasında Peygamberimiz övülür. 43–136. beyitler arasında Peygamberimizin miracı ve mucizeleri anlatılır. 136–154.beyitler arasında Mevlana övülür. 155–172.beyitler arasında Şeyh Galip Kendi Önderini Anış başlığıyla kendi babasını anar ve babasının bu eseri yazmasında kendisine gayret ve sebat verdiğini söyler. Kendisine şiir söyleme işinde Mevlana'nın yolunu gösterdiğini söyler ve minnetini ifade eder. 173–239. beyitler arasında Sebeb-i telif bölümüne yer verilir. Bu bölümde Şeyh Galip eseri kaleme alış nedenini açıklar.

240. beyitten itibaren asıl hikâyeye giriş yapılır. 240–209. beyitler arasında asıl hikâye anlatılır ve 2010. beyitten sonra da şairin kendini övdüğü fahriye bölümü gelir. 2020.beyitten itibaren Şeyh Galip Mevlana'dan ilham aldığını anlatır.

Esrârını Mesnevi'den aldım

Çaldım velî mîrî malı çaldım

Envâr-ı füyûz-ı Mürşid-i Rûm

Âfâka fûrûğum etdi ma'lûm

Feyz erdi Cenâb-ı Mevlevi'den

Aldım niçe ders Mesnevi'den

Bu bölümler şu başlıklar altında verilmiştir:

1-Bismillahirrahmanirrahim (Tevhid) – 18 beyit

2-Der Na't-i Nebevî ve Evsâf-ı Latîf-i Mustafavî Sallâ'llâhü Te'âlâ Aleyh (Hz. Peygamber'in Övgüsü ve Güzel Sıfatları Hakkında) –24 beyit

3-Der Menkabet-i Mi'râc-ı Şerîf-i Nebevî ve Mu'cize-i Bâhire-i Mustafavî (Peygamber'in Şerefli Miracının Hikâyesi ve Apaçık Mucizeleri) – 93 beyit

4-Der Vâsıf-ı Şerîf-i Cenâb-ı Hudâvendigâr Kuddise Sirruhu (Hudâvendigâr (Mevlana) Hazretlerinin Övgüsü – 18 beyit

5-Der Zikr-i Pişvâ-yı Hod (Kendi Önderini Anış) – 18 beyit

6-Der Beyân-ı Sebeb-i Te'lîf (Eserin Kaleme Alınış Sebebini Açıklama) -67 beyit

7-Asıl hikayenin başlangıcı -1770 beyit

8-Fahriyye-i Şâirâne (Şairin Kendini Övüşü)- 15 beyit

9-Hakikat-i Hâl ve Hâtîme-i Kitâb (Bitiriliş) -18 beyit

10-Tarih-i Hâtîme (Bitiriliş Tarihi) -1 beyit

2042.beyitte Şeyh Galip Tarîh-i Hâtîme başlığı ile bir beyitte eserin bitiriliş tarihini verir.

Gâlib bu cerîde-i cefânın

Târihi olur hitâmuhu'l-misk

Gülşen-i Aşk da şekil olarak Hüsn ü Aşk gibi üç bölümden oluşur:

1-Giriş

2- Asıl hikaye

3- Bitiş

Giriş bölümü Tevhid ile başlar. Tevhid bölümü 33 beyittir. İzzet Molla bu bölümde Allah'ı över, âşıklara aşk ateşini Allah'ın verdiğini, âşıkları ağlatanın da güldürenin de Allah olduğunu söyler ve kendi gönlünü aşk ateşi ile yakmaması için Allah'a dua eder.

Aşk-ı ma'sûk âşıkta ta'lîm
Eyleyen sensin ey hudâ-yı 'ilm

Zâr iden mübtelâları sensin
Yine Yâ Rab devâları sensin

Dil-harâbım İlâhî ma'mûr et
Geh yıkarsan da gâhi ma'mûr et

Beni zâr itdiğin gibi şâd it
Yakdığın hânedânı âbâd it

Beni pervâne yârı şem' eyle
Yakmadan âteş ile cem' eyle
Her ne eylersen eyle Yâ Allah
Bana çekdirme hicr-i yâr ile âh

34.beyitten itibaren Peygamberimiz övülür ve miraç olayı anlatılır. 50. beyitten sonra İzzet Molla peygamberimize kendisinin de aşk ateşi ile yandığını anlatarak nefsinin karşısında çaresiz kaldığını anlatır.

Rüstem-i nefsime zebûn oldum
Çâh-ı 'isyânda ser-nigûn oldum

Peygamberimizin ruhuna dua ederek bu bölümü bitirir.

Bizden olsun dürûd-ı nâ-me'dûd
Rûhuna ey habîbi-i hayy-i vedûd

İre s ur-ı vis ale ahh abın
Görmeye s uz-ı hecri ash abın

60-73.beyitler arasında hikayenin başladığı yer olan g l bahçesi tasvir edilir. Nurdan bir elbise giymiş gibi ışıklı olan g l bahçesi yeşil ırmakların aktığı, ırmak kenarlarının menekşe ile dolduğu bir yerdir. Kays ve Ferhat, Vamık ve Azra, şirin ile Leyla buraya beraber gelirler ve kimi Leyla rivayetini, kimi Mecnun hikâyesini okur.

N rdan c me giydi bâğ-ı cihân
Havz-ı lebrîz oldu  yinedan

Cism-i ezhâra t ze c n geldi
Leb-i c da benefşe yan geldi

Kays u Ferhâd ‘Vâmık u Azrâ
Geldi şir n ile ma’an Leylâ

Kimi Leylâ rivâyetin okudı
Kimi Mecnûn hikâyetin okudı

73. beyitten itibaren olaylar anlatılmaya başlanır. 216 beyit süren asıl hikâyeden sonra bitiş bölümü başlar.

İrdi p y na kıssa-i Gülşen
Gülşen ammâ içinde var külhan

289–297.beyitler arasında şair Mevlana’dan ilham aldığını belirterek Mevlana’yı ve Mesnevi’yi  ver. Aşkı Mevlana’dan öğrendiğini, Mesnevi’nin Kur’ân’dan izler taşıdığını söyler. H nerini Mevlana’ya borçlu olduğunu belirterek onun son temsilcisi olduğunu anlatır.

Aşkı ben mevlev den öğrendim
S hanı Mesneviden  ğrendim

Mesnevî kim rumûz-ı Kur'ândır
Da'vi-i 'âşıkâna bürhândır

Kime âyîne tutsa Mevlâna
Tûtî-i aşk ider anı gûyâ

Bana ta'lîm-i aşk iden oldur
Âteşin nazmı meşk iden oldur

Hünerim de sözümde Pîrindür
Ben de Pîrin özüm de Pîrindür

Nefes-i vâpesinim ey Mevlâ
Ola zikr-i şerîf-i Mevlâna

297.beyitten sonra kendisini öven şair 301.beyitte eserin bitiriliş tarihini verir.

Oldu târihim dıraht-ı meyve-dâr
Dikdi İzzet Gülşen-i aşka nihâl

1.2. Vezinleri

Hüsn ü Aşk Mef'ûlü Mefâ'ilün Fa'ûlün vezniyle yazılmıştır. Aradaki dört tardiyye de aynı vezinle yazılmıştır.

Gülşen-i Aşk Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün vezniyle yazılmıştır. Aradaki bir tardiye de aynı vezinle yazılmıştır.

1.3.Dil Özellikleri

Hüsn ü Aşk Mesnevisi, Sebki Hindî akımının etkisi ile yazılmıştır.

Türk şiirine 17.yy'da girmiş ve devam etmiş olan bu üslupta divan şiirinin klasik kuralları aşılmıştır. Her ne kadar estetik yapı ve malzeme aynı idiyse de hayallerde bir yenilik kendini gösterir. Bu üslupta bilmeceyi andıran karmaşık mazmûn ve söyleyişler, hayâle dayalı incelikler ve zihni zorlayan imajlar, çok zor anlaşılabilen ve derinlere gizlenmiş mana, orijinal teşbihler, sentetik bir şiir dili vs. hep zekâyâ yönelik çalışmalar kendini gösterir.⁵⁵

Hüsn ü Aşk'ta da yeni hayaller ve bu hayallere dayalı incelikler, zihni zorlayan imajlar, karmaşık mazmûn ve söyleyişler, derinlere gizli manalar, farklı teşbihler göze çarpar. Şeyh Galip söz oyunlarından sıkça yararlanmış, bir mısraya birden fazla anlamı sığdırmayı başarmıştır.

Örneğin Aşk'ın fiziksel özellikleri anlatılırken yanaklarındaki tüylerden şöyle bahsedilmiştir.

Bir sûrete girse küfr ü îmân
Ol hattı ederler idi bürhân 515

Bu beyitte “Küfür” inkâr ve imansızlık anlamları dolayısıyla siyahlığı; “iman” da hakikat nuru ile aydınlanmayı ifade ettiği için ışığı ve beyazlığı çağrıştırır. Bu sebeple klâsik edebiyatımızda küfür ve imansızlık geceye ve karanlığa; iman da sabaha, gündüze ve aydınlığa teşbih edilmiştir. Beyitte Aşk'ın parlak ve beyaz yanaklarında biten siyah ayva tüyleri aydınlıkla karanlığın, yani imanla küfrün bir araya gelmesi, bir surete girmesi şeklinde düşünülmüştür.⁵⁶

Aşk'ın inleyişi ve çektiği sıkıntılar anlatılırken üzüntüden zayıflaması orijinal bir hayalle anlatılmıştır.

Za'f ile çü rişte-i şerâre
Râh-ı adem açtı her diyâre

Ateşten sıçrayan kıvılcımlar karanlıkta ince ve ışıklı bir iz bırakarak düşer ve sönerler. Şair bunu yokluk yolu, ölüm yolu olarak tarif ediyor. Şair, Aşk'ın parlak ve aşk ateşi ile

⁵⁵ İskender Pala, (1995): *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara: s.468

⁵⁶ Muhammet Nur Doğan, (2006): *Şeyh Galip, Hüsn ü Aşk, Nesre Çeviri Notlar ve Açıklamalar*, Yelkenli Kitabevi, İstanbul: s.123

yanan bedenini kıvılcımın düşerken bıraktığı bu ışıklı ize benzeterek mübalağalı, ama güzel bir hayâl kurmuştur.⁵⁷

Ancak beyitler arasında öz Türkçe ile yazılmış mısralar da bulunmaktadır.

Bu hâli bilir misin hele sen 1985

Birbirine girdiler felekler 290

Ağlar kimisi güler melekler 291

Allah sana gençliğinde vermiş 235

Eserde atasözüne benzeyen söyleyişlere ve deyimlere de rastlanır.

Nabza göre şerbet vermek 836

Sesi soluğu kesilmek 829

Gülşen-i Aşk'ta uzun terkipler, anlaşılması zor manalar, zihni zorlayan imajlar yoktur, Öz Türkçe söyleyişlere rastlamak mümkündür.

Ateşe yakışı viren sensin 3

Her ne istersen anı eylersin 6

Gerçek ateş mi başka bir şey mi? 14

Kimi Leyla dedi kimi Mevla 17

Kimi ağlar güler kimi Ya Rab 23

Her ne eylersen eyle Ya Allah 31

---

⁵⁷ Doğan, 2006:231

Kimi dirmiş ki gitdi dünyadan 82

Başımı kesseler dahi gidemem 95

Ne elemeler ile keder çekdim 243

Noktayım ben kitab Molladır 297

Aradı sordı her yeri gezdi 78

Yorulub gezdi ta ikindiye dek 79

Gülşen-i Aşk'ta ayrıca bugün de günlük hayatımızda kullandığımız el etek öpmek, yerinde yeller esmek, gözünü toprağa dikmek, doğduğuna pişman olmak, kara bağlamak gibi bazı deyimlere de yer verilmiştir.

Didi kim gitmedin mi şimdiye dek

İzzeti da'vete **öpüp el etek**

Gitdi bülbül hazân idüp güller

Gülsitânın **yerinde yeller eser**

Gözini dikdi bin sene hâke

Hayret elvirdi çeşm-i eflâke

Kimi dir kim zebûn-i hicrândır

Toğduğma dahi peşîmândır

Gülecek yer gelürse ağlardı
Vakt-i şâdîde **kara bağlardı**

Şeyh Galib 708. beyitinden itibaren,

- 1-Diğer Konular, Başka Bir Topluluk,
- 2-Birinci Konu: Sözün Ortaya Çıkışı,
- 3-İkinci Konu: Sözün Gerekliliği,
- 4-Üçüncü Konu: Sözün Gerekliliğinin Umumi Oluşu,
- 5-Şairliğin Mahiyeti Hakkında,
- 6-Söz Sonu

Başlıkları altında şairlik hakkındaki görüşlerini anlatır ve kendini şair sananları eleştirir, aynı zamanda dil konusunda düşündüklerini de aktarır. Şeyh Galip “Süslü ve boş kelimeleri bir araya getirmek şiir yazdığını sanmaktır” der ve böyle yapanları yumurta yumurtlamak için kıyametler kopartan şamatacı tavuklara benzetir. Bu kişilerin kullandıkları çoğu Arapça ve anlamı bilinmeyen kelimeleri baştanbaşa kaba ve ağır sözler olarak niteler.

Mânende-i mâkiyân-ı garâ
Yek Beyza hezâr fahr ü da'vâ

Ekser Arabiyy ü nâdir elfâz
Bi'lcümle gılâz ü aglâz

Şeyh Galip'e göre herkes tarafından bilinen ve daha önce defalarca söylenmiş sözler şiiri basitleştirir. Eğer bir kişi şairlik iddiasında ise böyle sözlerden uzak durmalı kimsenin aklına gelmemiş hayallerle ve yepyeni anlamlarla şiirini süslemelidir. Böyle yapmazsa üslûp inceliği ve orijinal mazmun konusundaki iddiası da boşa gider.

Hâyîde edâya sunma kim el
Bir kere dahi demişler evvel

Çün şîve-i nâza mâiliz biz
Bir tâze-edâya kâiliz biz
Yoksa ne nezâket ü ne mazmûn
Da'vâ-yı fazîlet ile meşhûn

Şair bu düşüncelerini mesnevisinde de uygulamış, arada sanatlı terkipler kullanmasına rağmen mesnevinin genelinde sade bir dil kullanmış ve yaratıcı tasvirler, ilginç benzetmeler yapmıştır.

Gülşen-i Aşk Mesnevisinde ise İzzet Molla sade bir söyleyişi benimsemiştir. Hikâyesini kesip şairlik ve şiir dili hakkındaki görüşlerini ve eleştirilerini anlatan Şeyh Galip'e karşılık İzzet Molla hikâyesine kesintisiz devam etmiştir.

Gülşen-i Aşk Mesnevisinde de benzetmelerden sıkça yararlanılmıştır. Özellikle gül bahçesine gitmek için yola çıkan İzzet'in karşılaştığı tehlikeler, onu midesinde hapseden ejderha, gül bahçesi, benzetmelerden yararlanılarak tasvir edilmiştir. Ancak bu benzetme ve tasvirler Hüsn ü Aşk'taki kadar canlı ve kuvvetli değildir. Bunun bir nedeni de Gülşen-i Aşk'ta konunun 305 beyite sığdırılmış olmasıdır. Hüsn ü Aşk'a göre oldukça kısa olan Gülşen-i Aşk'ta tasvirler de daha kısa ve daha geneldir. Örneğin mesnevi kahramanı İzzet, yolda yılanların korkusundan bir mağaraya sığınır, sığındığı mağaranın aslında bir ejderhanın ağzı olduğunu sonradan öğrenir. Hikâyedeki tek olağanüstü yaratık olan bu ejderha dört beyitle anlatılmıştır. Bu beyitlere göre bu yaratığın nefesi kötü kokar, kalbi katran dolu bir kazana benzer, cehennem bile onun yanında cennet kalır. Bu ejderhanın yanında gecenin karanlığı güneşin gözleri veya bahar sabahı gibi kalır. Ejderhanın işkembesi kokar, bağırsakları yağlıdır.

Nefes oldukça hayye-i bed-bû
İçeri doğru ider idi guluv

Kalbi katrân ile dolu kazgân
Veyl dûzah kalur yanında cinân

Ana nisbetle zulmet-i şeb-i târ
Çeşm-i hûrşîd idi ya subh-i bahâr

Kokmuş işkenbe yağlı barsaklar
Anı gerdûn bugün için saklar

Hüsn ü Aşk'ta mesnevi kahramanı Aşk bu türden iki ayrı yaratıkla karşılaşır. Biri yolculuğunun başında düştüğü kuyudaki dev, diğeri de Gam harabelerinde karşılaştığı cadıdır. Bunların dışında yolda birçok vahşi hayvan dev ve gulyabani ile mücadele etmiş ancak bunlar tasvir edilmemiştir. Aşk'ın kuyuda karşılaştığı dev iki beyitle anlatılmıştır. Bu beyitlere göre devin ayrılık gecesi gibi çirkin, kan içici fil leşleri gibi pis kokulu kömür parçası görünümlü askeri vardır.

Bir div ki var niçe sipâhı
Her birisi ma'den-i siyâhî

Mânend-i şeb-i firâk bed-rûy
Kan teşnesi mürde fil-i bed-rûy

Aşk'ın Gam Harabelerinde karşılaştığı cadı ise on yedi beyitle anlatılmıştır. Oldukça ayrıntılı ve mübalağalı bir tasviri vardır. Buna göre cadı, dev yüzlü ve korkunç görümlü, şeytana benzeyen, her yanı ateş, zift ve katran kaplı, başı Karadağ gibi simsiyah, ağzı dişleri eski ve yıkık kafir mezarları gibi bir yaratıktır. Burnu Moda Burnu'nun ovası gibi, kokarca

yatağı ve kertenkele yuvası gibidir. Alt dudağı pis kokulu bir fil leşinin hortumu gibi ta dizine kadar sarkar. Çirkin renkli gözleri iki kaplumbağaya, kirpikleri ise yengecin ayaklarına benzer. İki memesi sanki bir şey için baş aşağı tuttuğu iki domuzdur. Kaşları iki kara çiyana saçları da iki küme yılanı benzer. İki kulağı kirpi yuvası ve sıçan yatağı olan bir tarla kovuğu gibidir. Ağzından iğrenç sular akar ve lağım gibi pis kokular gelir. Burnunda çıyanlar fareler ve akrepler cirit atar, ağzının içinde zehirli yılanlar ve kertenkeleler kaynar. Dili cehennem zebanisi gibi ateşle söyleşir. Yanında çanak, yağ gibi bir sürü malzeme bulundurur. Görüntüsü ile bazen rüzgâr gibi bulutlara biner, bazen de ateşlere feryat ettirir. Bu çirkin yaratık bir yandan yuttuğu çocukların kanı ile çocuk doğurur, diğer yandan doğurduğu çocukları tekrar yer.

Bir pîre-zen etmiş anda me'vâ
Câdû-yı mahûf-ı dîv-sîmâ

Dûzahda makarrı sanki şeytân
Dört yanı cahîm ü zift ü katrân

Başı Karadağdan nümû-dâr
Ağzı dişi köhne gûr-ı küffâr

Burnı Modaburnının ovası
Zarbân yatağı keler yuvası

Sarkmış leb-i zîri tâ-be-zânû
Mânende-i nâv-ı fil-i bed-bû

Kaplubağa iki çeşm-i bed-reng
Kirpikleri hemçü pây-ı harçeng

İki meme şekli iki hınzîr
Bir kâr için etmiş anı ser-zîr

Kaş yapmış iki kara çiyanı
Zülf etmiş iki küme yılanı

Tarla koğuğı iki kulağı
Kirpi yuvası sıçan yatağı

Ağzından akar kerih sular
Kârız gibi kötü kokular
Burnında çıyan u mûş u akreb
Ağzında zehirli hayye vü dabb

Âteş ile söyleşir zebânı
Gûyâ o cehenneme zebânî

Âlât-ı sihir yanında hâzır
Bin köhne sıfâl ü dühn-i vâfir

Bir dühni ki vaz'ede sıfâle
Bâdî idi niçe bin hayâle

Geh ebre süvâr olurdu çün bâd
Geh âteşe etdirirdi feryâd

Evlâdı doğardı bir yanından
Yutduğı çocukların kanından

Tu'me eder idi yine tekrâr
Doğurduğun ol kerih-i bed-kâr

Ayrıca Şeyh Galib o zamana kadar yazılan mesnevilerden farklı olarak bu cadıyı tasvir ederken Karadağ, Moda Burnu; Hüsn'ün kendisine gönderdiği atı tasvir ederken Karadeniz gibi yer isimleri kullanmış, bu da mesneviye gerçeklik katmıştır.

İzzet Molla ise Gülşen-i Aşk'ta ahengi sağlamak için kelime halindeki rediflerden ve söz tekrarlarından sıkça yararlanmıştır.

Sakının âh-ı şu'le-pâşımdan
Havf idün havf kanlı yaşımdan

Kimi bülbül gibi figân itdi
Kimisi derdini nihân itdi

Kimi zincîre girdi şîr gibi
Kimi sahrâya düşdi tîr gibi

Kimi meyhânedede şârab-aşâm
Kimi hûn-i ciğerle mest-i müdâm

Kimi virânelerde saklandı
Aşk o divânelerde saklandı

Kimi ağlar güler kimi Yâ Rab
Ne bu matem nedir bu şevk u tarab

Kimi Leylâ didi kimi Mevlâ
Lafzı diğêr meâlî bir ma'nâ

İzzet Molla, mesnevisinde Mecnun, Ferhat, Şirin Leyla gibi halk hikâyelerinin kahramanlarına yer vermiş hatta mesnevinin başkahramanı olan İzzet'e yoldaş olarak Ferhat'ı seçmiştir. Bunun dışında İzzet'i gül bahçesine çağırın bülbüldür. Gül ve bülbül hikâyesine telmih yapılmıştır. Mesnevinin çeşitli yerlerinde ateşe atılan İbrahim'den, nefis bahsinde Rüstem'den, kuyuya atılan Yusuf'tan, bahsedilerek telmihler yapılmıştır.

Hüsni ü Aşk'ta "Sakiye Sesleniş" başlığı altında hikâye ile ilgisi olmayan dört bölüme yer verilmiştir. Bu bölümlerde Şeyh Galip hikâyeye ara vererek felekten kendisine ilham vermesini ister.

2.MUHTEVA ÖZELLİKLERİ

2.1.Olay Örgüleri

Gülşen-i Aşk'a göre olayların oldukça detaylı anlatıldığı Hüsn ü Aşk mesnevisinde bahar mevsimi, sonradan birbirlerine âşık olacak olan Hüsn ve Aşk'ın dünyaya gelişleri, kabilelerinin yaşam tarzları, çocuklukları, birbirlerine âşık oluşları tek tek ve yaratıcı tasvirlerle anlatılır, sonra hikâyenin özünü oluşturan Aşk'ın çileli ve uzun yolculuğuna geçilir.

Hüsn ü Aşk mesnevisinin ana karakterleri olan Hüsn ve Aşk'ın dünyaya geldiği Muhabbet Oğulları Kabilesinin özellikleri 242. beyitten itibaren anlatılır. Muhabbet Oğulları Kabilesi bütün güzel huyları kendisinde toplamış olan bir kabiledir.

Kim vardı Arabda bir kabîle
Müstecmi' -i haslet-i cemîle

Ancak bu kabileye mensup olan herkes çok dertlidir. Bahtları kara ve yüzleri sapsarıdır. Her birisi bir güzele vurulmuştur. Öyle acı çekmektedirler ki Mecnun'un bile bu kabileden olduğu söylenir.

Ammâ ne kabîle kible-i derd
Bi'lcümle siyâh-baht ü rû-zerd

Her birisi bir nigâra urgun
Şemşîr gibi dehânı pür-hûn

Anlar ki kelâma cân verirler
Mecnûn o kabîledendi derler

Kabilenin eğlence meclislerinde üzerlerine bela yağar ve matem çılgınlıkları atılır.

Kasd eylese bunlar ayş ü nûşa

Tûfân-ı belâ gelirdi cûşa

Avlanmaya çıktıklarında dönülemeyecek yerlere giderler ve okları hep boşa gider kendilerini yayın kirişine çekerler.

Azm eyleseler şikâra bunlar

Gitmez gelecek diyâra bunlar

İster okı gitmeye yabâna

Kendi çekinir zih-i kemâna

Bahar mevsiminin bile farkında değillerdir, bağ bahçe zevki bilmezler, çünkü hepsi gönüllerinden yaralıdır.

Bilmez biri zevk-ı bûstanı

Almış anı derd-i dil-sitânı

1782 yılı, İstanbul'un yangın yılıdır. Üçü büyük olmak üzere tam beş yangınla cehennemî günlen yaşayan İstanbul'un ateşle kurduğu tuhaf ünsiyet, Şeyh Galib'e Hüsn ü Aşk'ı yazdıran ilhamın asıl kaynağıdır dersek, abartmış olmayız. Birer ay arayla çıkan Balat, Samatya ve Cibali yangınları, İstanbul halkının üzerine gerçekten ateş yağdırmış, "dâne-i şerâre ektirip kalb-i pâre pâre" biçirmiştir. Galib'in herhangi bir şekilde –belki sadece dehşet içinde seyrederek, belki söndürme faaliyetlerine katılmak suretiyle, belki de felâketzedelere yardım için çabalayarak- yaşadığı büyük yangınların, özellikle 1782 Cibali yangınının o yıl yazdığı Hüsn ü Aşk'ta çarpıcı yansımaları vardır. Üzerlerine sürekli ateş yağan, temmuz güneşi giyip ateş yalımı içen Benî Muhabbet kabilesi ile İstanbul halkı birbirine çok benzer. Erzakları ansızın gelen bela, ektikleri kıvılcım taneleri ve biçtikleri parça parça kalpler...⁵⁸

⁵⁸ Beşir Ayvazoğlu, (1995): Şeyh Galip Kitabı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları, İstanbul: s.16-17

Bu kabilede, göklerin birbirine girdiği, gök kubbede velvenin koptuğu, yeryüzünde zelzelelerin olduğu yaprakların, ağaçların bile secdeye vardığı ve gökyüzünün güm güm öttüğü bir gecede Hüsn ve Aşk dünyaya gelir.

Birbirine girdiler felekler
Ağlar kimisi güler melekler

Bir velvele sakf-ı âsmânda
Bir zelzele sath-ı hâk-dânda

Hep secdeye vardı berg ü eşcâr
Hayretle eridi akdı enhâr

Güm güm öter âsmân sadâdan
Güm-geşte zemîn bu mâceradan

Hüsn ve Aşk doğduğu zaman güneş ve ay da aynı anda doğar.

Fi'l-hâl açıldı subh-ı ümmîd
Hem mâh doğdı hem de hurşîd

Hüsn ve Aşk kabile büyükleri tarafından nişanlanırlar. Bundan sonra Aşk'ın ve Hüsn'ün beşikte uyumaları, Edeb Mektebine beraber gidişleri ayrı bölümler halinde anlatılır. Aşk beşikte uyurken dadısının ona söylediği ninni altı kıtalık bir tardiye olarak yazılmıştır. Öyle ki sanki Aşk'ın dadısı Aşk'ın başına gelecekleri hissetmiş ve “şimdi rahat uyu çünkü yakında çok sıkıntı çekeceksin” anlamına gelen bir ninni söylemiştir. Ninninin son mısraları şöyledir:

...

Sitem şişine kebab olacaksın

...

Korkum o ki; pek harap olacaksın

...

Yoksa döneke feleğin elinde oyuncak olacaksın

...

Çünkü yakında azarlanış kadehini içeceksin

...

Gam seline değirmen olacaksın

...

Dert meclisine rebap olacaksın!

Gülşen-i Aşk mesnevisinde ise İzzet Molla Miraç bölümlümden sonra hikâye kahramanı olan İzzet'in duyduğu aşka kısaca değinip olaylara geçmiştir. İzzet'in ve sevgilisinin fiziksel özelliklerine, birbirlerine nasıl âşık olduklarına ise hiç değinilmemiştir. Hikâye aşkın davulunun tantanayla çalınması ve aşkın devletinin İzzet'e hükmetmesi ile başlar.

Yine hükm itdi bâğa devlet-i aşk

Çalınub tantanayla nevbet-i aşk

Gül bahçesi aşk sohbetleri ile dolar ve bülbül bahçivandan İzzet'i gül bahçesindeki bu meclise davet etmesini ister.

Sohbet-i aşkıla dolub gülzâr

İtdi azar bağbâna hezâr

Didi kim gitmedin mi şemdiye dek

İzzeti da'vete öpüp el etek

Bu meclis çok yakıcı bir meclistir. Öyle ki Mecnun'un ciğeri bu meclise kebab olmuştur ve Ferhâd'ın gözyaşı şarap diye içilmektedir.

Ciğer-i Kays olub o bezme kebâb
Eşk-i Ferhâdı eyledim mey-i nâb

Bahçıvan bu sözleri işitip İzzet’i aramak üzere ayrılık ve hicran semtine gider. Sıkıntı içinde her yeri gezer ve herkese “İzzet’in evini bilen var mı?” diye sorar.

Sûk-ı mihnetde serseri gezdi
Aradı sordı her yeri gezdi

Hâne-i ‘İzzeti bilen diyerek
Yorulub gezdi ta ikindiye dek

Bazıları Mecnun’un daveti üzerine çöle gittiğini söyler, bazıları öldüğünü söyler.

Kimisi dir ki gitdi sahrâya
Da’vet itmişdi kays-i bivâyê

Kimi dirmiş ki gitdi dünyâdan
Haber-i geldi semt-i ‘ukbâdan

Bahçıvan İzzet’i keder evinde bulur. Bağırışlardan, feryatlardan İzzet’in içerde olduğunu anlar.

Açulub bâb-ı külbe-i ahzân
Karşu çıkdı enîn-i âh u figân

Kıldı huddâm-ı nâle istikbâl
Evde olduğum itdi istidlâl

Bahçıvan İzzet’e bülbülün davetini iletir. Gül bahçesindeki meclisi anlatır. Bütün aşık ve maşuklar orada toplanmışlardır. Gece olduğunda pervane ve mum bile orada olacaktır. Bahçıvan meclisin vasıflarını anlatıp daveti bitirir.

Didi ey mübtelâ-yı firkat-i yâr
Seni gülzâra da'vet itdi hezâr

Turmayup bir dakîka eyle şitâb
Muntazırdır kudûmuna ahbâb

Cem' olub anda 'âşık u ma'sûk
Şöyle meclis ki misli nâ-mesbûk

Gelecekdir giceyle pervâne
Oturur şema'm ile yan yane

Kıl icâbet garîb-i seyrândır
Görmeyenler anı peşîmândır

Eyleyüb vasf-ı meclisi tezyîl
Bağbân itdi da'veti tekmîl

İzzet sevgilisi olmadan bu daveti kabul edemeyeceğini onsuz âşıklar toplantısının kendisi için bir anlamı olmadığını anlatarak daveti reddeder.

Yârsız bir mahalde ben idemem
Başımı kesseler dahi gidemem

Goncesiz seyr-i gülsitân olmaz
Yârsız bezm-i 'âşıkân olmaz

Neme lâzım benüm şükûfe-i ter
Bana sînemdeki bahâr yeter

Var selâm it hazâra turma hemân

Eylesün başka bendesin mihmân

Bülbül İzzet'in cevabını duyunca bu kez haberci olarak Mecnun'u gönderir.

Andelîbe varınca kara haber
Der-‘akab Kaysa dir ki ey dâver

Bâri sen git olub berîd-i mahâl
Gelsün elbette itmesün ihmâl

Kays olub andelîbe fermânber
Cümle ‘uşşâkdan getürdi haber

İzzet Mecnun'un davetini de kabul etmez.

Kâbil-i sohbet olmayub Mecnûn
Olmadum kîl u kâline meftûn

Bunun üzerine bülbül İzzet'i davet etmesi için Ferhad'ı gönderir.

Bir de gördüm ki kapuda Ferhâd
Da'vete gelmiş eyliyor Feryâd

Ferhâd İzzet'i gül bahçesine gitmesi için ikna eder. Ona sevgiliden haber getirdiğini söyler. İzzet önce Ferhad'a inanmasa da Ferhad'ın ettiği yeminlerden sonra onunla beraber yola çıkmaya karar verir.

Viricek yârdan haber Ferhâd
Başladı cünbişe dil-i nâşâd

Yâr yoksa tükür benim yüzime
İ'timâd itme bir dahi sözime

Eyleyüb Kûh-ken bu rütbe kasem
Basdı İzzet reh-i visâle kadem

İtdiler iki yâr azm-ı tarîk
Kılsun Allah mazhar-ı Tevfik

İki aşık ağlayarak ve feryatlar ederek ilerlerler. Çeşmesi bol olan bir yere denk gelirler.
Ancak bu çeşmelerden sanki zehirli su akar.

Namen ü nesren eyleyüb efgân
İki ‘aşık visâle oldu revân

Ta’b-ı reh çoğaldı gittikçe
Zâd-ı âh u figân yittikçe

Oldı bir çeşmesâr-ı nev peydâ
Lülesinden akardı zehirle ma

Bu çeşmenin taşına aşkın gül bahçesinin semti yazılmıştır. Ancak çeşmenin suyu düşmandır. Onları gül bahçesine götüren yol bu suyun yolu değildir. Gittikleri bu yol çok tehlikeli bir yoldur.

Taşına çok hurûf yazmışlar
Semt-i gülzâr-ı aşkı yazmışlar

Yazılan suya oldılar reh-yâb
Meğer â’da imiş meğer kim o âb

Reh-i Gülşen tarîk-i diğer imiş
Gidilen yol mahûf yerler imiş

İzzet Molla hikâyesine bu şekilde giriş yaparken Şeyh Galip Hüsni ve Aşk'ı Mana Mesiresinde gezintiye çıkarır.

Te'sîr-i hevâdan Aşk-ı zî-şân
Olmuşdu uyûn-ı şevkî cûşân

Hüsni'e dahi geldi başka hâlet
İkisi de kıldı kasd-ı nüzhet

Kıldı o iki çerâğ-ı Rûşen
Nüzhet-geh-i Ma'nî'yi neşîmen

Hüsni ü Aşk'ta Hüsni ve Aşk'ın birbirlerine duydukları aşk ve kavuşamamanın verdiği keder anlatılmıştır. Öyle ki bu aşk ve ümitsizlik Hüsni'nin ve Aşk'ın yüzlerinden bile anlaşılmaktadır.

Mânende-i sîb ikisi yek-tâ
Sûretleri sürh ü zerd-sîmâ

Ancak Hüsni ü Aşk'ta Şeyh Galip alışılanın tersine bir durum yaratmış önce Hüsni'nin Aşk'a aşık olduğunu, bu durumun da Sühan tarafından da yadırgandığını anlatmıştır. Çünkü normalde âşık sevgiliye kul köle olurken, burada maşuk (sevgili, Hüsni) aşık (Aşk'a) kul köle oluyor. Alışıl gelen pervanenin alevi etrafında dönmesi ve onun ateşine düşerek yanıp kül olmasıdır. Oysa burada tam tersi söz konusudur. Bu da Hüsni ü Aşk'ın klasik aşk mesnevilerinden farklı yönlerinden biridir.

Oldı reh-i fikreti muattal
Pervâne için yanar mı meş'al

Bu idi kabîle içre âdet

Kim ede cüvân nigâra raġbet

Öyle idi resmi bu diyârın
Hiç yokdı vukûî böyle kârın

Hüsn'in dili zülfi gibi pâ-mâl
Aşk eylemez ana hiç ikbâl

Hüsn ü Aşk'ta iki sevgili -Hüsn ve Aşk- Hayret'in ortaya çıkışıyla birbirlerini göremezler. Çünkü Hayret gamsız ve cesur bir adamdır ve ülkeye baştanbaşa hâkimdir. Bu iki sevgiliye de hükmetmek sevdasındadır. İki sevgiliyi ayırmayı başarır.

Kim vardı kabîle içre bir merd
Hayret adı kendi şîr-i bî-derd

Hâkimdi serâser ol diyâra
Zâbit geçinir bu iki yâre

Gerdûn gibi cevre kıldı himmet
Çekdi ara yerde sedd-i fûrkat

Emr eyledi kim bu iki ser-bâz
Birbirine olmasın nazar-bâz

Emrine tehâlûf emr-i düşvâr
Ayrıldı ol iki mâh nâ-çâr

Hüsn bu ayrılığın üzüntüsü ile Hayret'i تنها bir yerde bulup onunla kavga etmek ister, onu bu isteğinden Sühan vazgeçirir. Sühan Hüsn'e Hayret'le kavga etmesinin doğru olmayacağını anlatır ve mektuplaşmalarını teklif eder. Bunun üzerine Hüsn Aşk'a bir mektup yazar. Mektubunda Aşk'a duyduğu sevgiyi anlatır, Aşk'tan ah ettiği için kendisine kızmamasını ve kendisini ihmal etmemesini ister.

Düşdümse niyâza nâzenînim
Elden ne gelir kafes-nişînim

Ma'lûm idi kim ne gûnedir hâl
Ger merd isen etme sen de ihmâl

Benden sana gayri olmaz ikbâl
Vasl u ecelimden etme ihmâl

Ya vasl ile senden alırım kâm
Ya merg ile zinde eylerim nâm

Mektubu alan Aşk da Hüsn'e yine bir mektupla cevap verir. Aşk mektubunda Hüsn'den sabırlı olmasını ister, asıl aşığın kendisi olduğunu anlatır. Kavuşmak için elinden geleni yapacağını gerisinin Allah'a kalmış olduğunu söyler.

Zann-etme ki gam harâbı sensin
Rûşen günün âftâbı sensin

Şûrîde benim ki bin gamım var
Her gamda yine bin âlemim var

Bed-ahdlik ummazam özümden
Ger haşr ola dönmezem sözümden

Tedbîr budur ki ederim ben
Ey gözleri haste hûş-dil ol sen

Sabr eyle biraz sen etme efgân
N'eyler bakalım Hudâ-yı zî-şân

Aşk Hüs'nü kabilesinden isteyene kadar iki sevgili görüşemezler. Hüs'nün feryadı dadısı İsmet tarafından engellenir. İsmet usulün ve edebin böyle gerektirdiğini söyler ve Hüs'nü teselli eder. Aynı şekilde Aşk da Hüs'nün aşkı ile çılgına dönmesine ve inlemesine rağmen lalası Gayret tarafından önce azarlanır, sonra Gayret Aşk'ı sevdiğini kabilesinden istemesi için cesaretlendirir. Ancak kabile halkı Aşk'la dalga geçer.

Her biri takıldı hasb-itâka

Bîçâreyi aldılar mezâka

Kabile halkı zahmet ve bela çekmeden sevgiliye kavuşulamayacağını, eğer Hüs'nü istiyorsa bir kimya bulması gerektiğini söyler.

Bir sözle kim oldı yâre vâsıl

Bir gonca ile bahâre vâsıl

Hiç mümkün olur mı rensiz genc

Çok kimseye erdi gencsiz renc

Zevklenmemize değil mi ahrâ

Birden bire vasl-ı Hüs'n'i da'vâ

Hiç sözle olur mı vasl-ı dildâr

Lûtf et bu kelâmı etme tekrâr

Bî-mihnet ü gam vusûl-i dildâr

Âyâ kime oldı bu sezâ-vâr

Sâdât-ı kabîle etdi tebdîr

Kim mehrine eyle nakdi tevfir

Hüsn akdine çok bahâ gerekir

Evvel sana kîmyâ gerekir

Aşk bunun üzerine bütün belaları kabullenip Kalp ülkesine doğru yola çıkmaya karar verir. Aşk yolculuğundaki ilk engelle burada karşılaşır. İlk adımında bir kuyuya düşer.

Çün girdi o merd-i râh râha

Evvel kademinde düşdi çâha

Aşk'ın ilk engeli bir kuyudur, Gülşen-i Aşk'ta sevgiliye kavuşmak için yola çıkan İzzet'in ilk engeli ise yılanlıktır. Karşılaştığı çeşmelikteki sular onu gül bahçesi yerine bir yılanlığa götürür. Bu öyle bir yılanlıktır ki en küçük yılan kalın bir organ gibidir. Nehri sanki cehennemin deresidir. Bu dere gam vadisinin deresidir. İzzet ve onun yol arkadaşı Ferhat burada yapayalnız ve hayrette kalırlar.

İki kûh arasında mâristân

En küçük hayye bir kalın urgân

Nehri gûyâ cehennemin deresi

Bu imiş vâdî-i gamın deresi

Kaldı hayrette iki yâr-ı şefik

Çekilüb gitdi aradan Tevfik

İzzet burada Ferhat'ın ölümü ile yalnız kalır ve yolculuğuna tek başına devam eder. Oysa Hüsn ü Aşk'ta Aşk yalnız değildir. Gayret yol boyunca onunla beraberdir.

Havf idüb urdı tîşesin hâke

Rûh-ı Ferhâd çıkdı eflâke

İzzet Gam vadisinde yalnız kalınca Allah'a yalvarır, ağlar, gözyaşları sel olur.

Kaldı bîkes refîk-i gam-hâri
Didi ey hâlimi bilen Bâri

Kûh-ken işte irtihâl itdi
Beni bir âteşe yakub gitdi

Hecr-i dildâr u intkâl-i refîk
Bir taraftan gam-ı tarîk-i mazîk

Cânıma minnet oldu künc-i firâk
Bâri çekmez idüm bu gûne meşâkk

Derdini söyleyüb figân itdi
Eşkini seyl-veş devân itdi

İzzet korkusundan bir mağaraya sığınır. Ancak mağara zannettiği bu yer bir ejderin ağzı çıkar.

Kaldı vâdî-i gamda bîçâre
Korkusundan sığındı bir gâra

Meğer ol bir dehân ejder imiş
Bu musîbet dahî mukadder imiş

Yani İzzet bir engelden kurtulmak için çabalarken başka bir engelle karşılaşır. Hüsn ü Aşk'ta ise Aşk düştüğü kuyudaki devden Sühan yardımı ile kurtulur ve yoluna devam eder. Yolda başka engellerle karşılaşır.

İki mesnevi arasındaki bir fark da şudur: Hüsn ü Aşk'ta Aşk karşılaşacağı engellerin farkındadır. Kabile büyükleri çekeceği sıkıntıları Aşk'a anlatmışlardır. Aşk, Gam

harabelerine, oradan matem sarayına gideceğini, yolun başında saçının her teli yılan olan bir cadı ile karşılaşacağını, bir çölden geçeceğini ve bu çölde devler, periler, aslan, kaplan ve vahşi hayvanlar olacağını, karanlık gecelerde gulyabanilerle karşılaşacağını, yolunda engerek yılanları olduğunu bilmektedir. Ancak İzzet karşılaşacağı engellerin farkında değildir. Örneğin sığındığı mağaranın bir ejderin ağzı olduğunu sonradan fark eder.

Hüsn ü Aşk'ta kuyuya düşen Aşk ve Gayret, Sühan'ın yardımıyla kurtulurlar. Sühan onlara kuyunun dibinde bir ip olduğunu, cinlerin bu ipten haberi olmadığını, bu ipi sıkıca tutarlarsa bu ipin üzerinde yazılı olan İsm-i âzam'ın onları kurtaracağını söyler.

İllâ bün-i çehde bir resen var
Cinîler ana değil haber-dâr

Bir pîr ana tılsım yazmış
Hıfz etmeğe hayli ism yazmış

Kim ol reseni dutarsa muhkem
Hıfz eyler anı o ism-i a'zem

Aşk ve Gayret, Sühan'ın dediğini yaparak kuyudan kurtulurlar ve yollarına devam ederler. Önlerine çıkan ikinci engel Gam Harabeleridir. Bu yolun her adımı ümitsizlik çukurları ile doludur.

Ol râh ki zikri geçmiş idi
Her gâmı megaak-i nâ-ümîdî

Burada uzun bir kış gecesi, soğuk ve karanlıkta kalan Aşk ve Gayret korkunç bir cadı ile karşılaşır. Cadı Aşk'ı beğenir ve Aşk'tan kendisini nikâhlamasını ister. Aşk kabul

etmeyince de onu çarmıha çeker, kılıçlara şişlere hedef yapar ve bir ateşin karşısında asılı bırakır.

Bir sihr ile çekdi çârmîha
Hem kıldı nişâne tîğ ü sîha

Ol âteşe karşı Aşk u Gayret
Salb oldu ki ala bundan ibret

Aşk önce talihine sitem eder sonra da Allah'a yalvarır ve Sühan görünür. Cadı bir çuvala konulmuş leş gibi orada öylece kalmıştır. Sühan bunun nedeninin Aşk'ın Hüsn adını kullanarak dua etmesi olduğunu Aşk'a anlatır. Hüsn ismi cadının büyüsünün tılsımıdır. Ve ancak onun adı bu büyüü bozar, cadıyı alt eder.

Hüsn adı tılsımıdır bu sihrin
Neshi anın ismidir bu sihrin

Sühan Aşk'a Hüsn'den bir kılıç getirdiğini söyler ve elmastan yapılmış, düşmanların canının cellâdı ve şeytanı kovalayan bir kayan yıldız benzeyen kılıcı Aşk'a verir.

Amma ki ne tîğ tîğ-i elmas
Cellâd-ı adû şihâb-ı vesvâs

Hüsn aynı zamanda bir de at göndermiştir. Bu at çok güzel renkli sülün gibi bir attır ve çok hızlı koşar.

Hem bir dahi bir semend-i dil-keş
Etdi sana tuhfe ol perî-veş

Süglün gibi bir semend-i gül-gûn
Gül-zâr-ı behişt ü kulzüm-i hûn

Bir rütbededir ki zûd-reftâr
Eczâ-yı hevâyâ vermez âzâr

Aşk Hüsn'ün verdiği ata binerek yola koyulurken Gülşen-i Aşk'ın kahramanı İzzet ejderin içinde sanki kuyu içinde ikinci bir Yusuf gibidir.

Mi'de-i ejder oldu zindânı
Sanki çâh içre Yûsuf-ı sâni

İzzet burada ağlamakta inlemektedir. Ona yardımcı olacak hiç kimse yoktur. Hüsn ü Aşk'ta Sühan her zaman Aşk'a yardımcı olur onu tehlikelere karşı uyarır, ancak Gülşen-i Aşk'ta İzzet bütün engellerden kendi çabası ile kurtulur. Ejderin içindeki İzzet bir nefes alıp öyle bir ah çeker ki ahı gökyüzüne kadar çıkıp kıvılcımlar saçar ve ejderin kalbini yakar.

Gör neler oldu 'âşık-ı zâra
Mihnet-i 'aşk gelmez inkâra

Dem çeküb ejdehâ ile gâhî
Çarha peyveste eyledi âhı

Ejder-i âh olu. Şerâre-feşân
Eyledi kalb-i hayyeyi sûzân

Bu âh ejderin sinesine öyle bir tesir eder ki ejderin aklı başından gider, telaşından divâneye döner, önüne ne gelirse yutar, ağaçları yakar, nehirlerin suyunu bitirir, kuşları bile ateşi ile yakar.

Sîne-i mâra eyledi te'sîr
Olmasun 'aşk elinde kimse esîr

Ejderîn gitdi aklı başından
Döndi dîvâneye telâşından

Kimi gördiyse iltikâm aldı
Tâse-i mürşidi harâm itdi

Yakdı yandırdı nâra eşcârı
Kub kurı itdi âb-ı enhârı

Oldı mürgân kebâb-ı âteşinin
Guluvunda zebân-ı serkeşinin

O ejder bu kadar zulüm edince kulların Rabbi dünyaya merhamet eder ve meleğine emir vererek ejderi ateşe atar, gökten zincirler inerek o ejderi su kovası gibi gökyüzüne çeker.

Zulm-i bîhad idince ol bîdâd
Merhamet kıldı arza Rabb-i 'ibâd

Kıldı ferman kerûbiyâna Hudâ
İdeler âteşe anı ilgâ

İndi gökden selâsil u aglâ
Çekdiler anı göğe delv misâl

Ancak İzzet hala ejderin içindedir ve sanki ölmeden mezara girmiş bir haldedir.

Gelelim hâl-i ‘İzzet-i zâra
Ölmeden kabre girdi bîçâre

Ejderin ağzı dünyanın yüzünü görmeyen İzzet’e pencere, dili ise bu pencereye perde olmuştur. Ejder hararetini içeri gönderdikçe İzzet korkusundan titrer.

Gözi görmezdi rû-yı dünyâyı
Hâbda seyri derdi ‘ukbâyı

Revzeni ejderin dehânı idi
Perdesi âteş-i zebânı idi

Küre-i nâra yaklaşıb ejder
İçeri eyledi harâret eser

Sâkin-i kalb-i mâr olan bî-kes
Ditreridi misâl-i tîr-i mekes

İzzet çaresizlik içinde Allah’a dua eder. Bütün günahın ejderhaya ait olduğunu kendisinin bir suçu olmadığını anlatarak yakarır. Kendisinin zaten aşk ile yandığını söyleyerek “bir de ateşlerde yakma, beni Halil gibi gül bahçesine düşür” diyerek ağlar. Bu münâcât sekiz beyittir.

Her ne itdiyse ejdehâ itdi
O da buldı belâsını gitdi

Halk-ı rencîde eylediyse de mâr
Ara yerde benüm ne cürmüm var

Ben de oldum esîr o gaddâra
Bulmamışdım halâsıma çâre

Sana şâyân değıldür ey Mevlâ
Beni anınla âteşe ilgâ

Yâ İlâhî kusûruma bakma
Aşk ile yandım âteşe yakma

Yâ İlâhî be-sabr-ı İbrâhîm
Gülşen olsun bana şu nâr-ı cahîm

Kıl ricâmı be-hakkı cedd-i resûl
Der-i dergâh-ı İzzetinde kabûl

Ey Hudâ-yı celîl hem-çü Halîl
Beni gülzâr-ı aşka kıl tenzîl

İzzet bu münacattan sonra ağlayarak sözünü bitirir.

Boynını bükdi itdi hatm-i kelâm
Sözünü girye ile kıldı temâm

Hem Hüsn ü Aşk'ta Aşk, hem Gülşen-i Aşk'ta İzzet karşılaştıkları zorluktan kurtulmak için ağlayarak Allah'a dua ederler. Hüsn ü Aşk'ta Aşk sevgilisinin adını vererek ona kavuşmak istediğini eğer kavuşamayacaksa ölmek istediğini söyler. Gülşen-i Aşk'ta ise İzzet kendisinin bir suçu olmadığını anlatarak, doğrudan gül bahçesine gitmeyi ister.

Gülşen-i Aşk'ta İzzet böyle Allah'a yakarırken Hüsn ü Aşk'ta Aşk Hüsn'ün gönderdiği at olan Aşkar'la durmadan ilerler ve Gam Çölüne gelir. Burada Vahşi Hayvanlarla, Dev ve Gulyabani ile savaşır ve onları bir bir öldürür.

Her gûl-i belâ ki çıkdı râha

Kıldı anı tu'me tîğ-i âha

Döndürdi zemîni âsmâna

Ejderleri reng-i kehkeşâna

Etdi ser-i dîv ü gûli sergi

Verdi o sipâha nakd-i mergi

Hûn-âbe-i şîri etdi deryâ

Kaplan derisine döndi sahrâ

Aşk, Gam Çölünde böyle ilerlerken yoluna ateş denizi çıkar. Bu denizin üzerinde devler ve cinler mumdan gemilerle ilerlerler. Devler onu gemilere çağırırsa da Aşk bunun bir tuzak olduğunu anlar. Ama yol kapalıdır ve çıkış yoktur.

Çıkdı yolu üzre şimdi nâgâh

Ol kulzüm-i âteş-i ciğer-gâh

Mûmdan gemiler edip hüveydâ

Kılmış niçe dîv o bahri me'vâ

Çün dîvler etdi Aşkı da'vet

Gel keştîye bulasın selâmet

Aşk eyledi mâcerâyı iz'ân

Sabr eyleyip olmadı şitâbân

Ammâ ki ne çâre râh mesdûd

Hiç olmadı bir tarîk meşhûd

Aşk ümitsizlik içinde Allah'a dua eder. Dertleşme başlığı altında verilen bu bölüm on sekiz beyittir. Aşk Allah'tan yardım ve lütuf ister. Duasının ardından atı Aşkar'la konuşur ona çaresiz olduğunu anlatır, ancak Aşkar çaresiz olmadığını yola devam etmesini söyleyerek hiç tereddüt etmeden ateşe dalar. Aşkarla beraber bu cehennem gibi ateşi geçen Aşk Çin Sahiline varır.

Çin sahili cennet bahçelerinin baharını andıran bir sahildir.

Bir sâhile erdi kim güzârı

Firdevs riyâzının bahârı

Aşk bu güzel bahçede Manâ Mesiresini hatırlayıp bir şiir okur. Aşk'ın ağzından söylenen bu şiir altı bentlik bir tardiyedir. Aşk burada şiirini okuyup Mana Mesiresini hayal ederken Sühan papağan kılığında gelerek Aşk'ı Hüşrûba'ya karşı uyarır. Çin padişahının kızı Hüşrûba'nın peri yüzlü olduğunu ancak insanı öldürdüğünü anlatır. Aşk'a ona kapılmamasını öğütler, eğer kapılırsa Zatüssüver'de hapsolacağını çok sıkıntı çekeceğini anlatır.

Bir tûtî-i sebz-i âl-minkâr

Bir şâhda eyler anı tekrâr

Ol duhterin adı Hüşrûbâdır

Âdem-küşdür perî-likâdır

Yazık sana ey cüvân yazık

Olursun o şîve-kâre âşık

Zâtü's-süver'e varırsın elbet
Eyler seni mübtelâ-yı mihnet

Aşk, Hüsn'den başkasını sevmesine imkan olmayacağını söyler ve bu arada Sühan ortadan kaybolur. Ancak Aşk Hüşruba'yı gördüğü gibi etkilenir, O'nu Hüsn'ne benzeter. Hüşruba bir eğlence meclisi düzenler, Aşk'a hürmet gösterir, ona yanında yer verir ve hileyle kılıcını alıp onu terk eder.

Bir meclis-i ayş edip müheyyâ
Bin gûne meserret oldu icrâ

Aşka niçe ihtirâm kıldı
Yanında ana makâm kıldı

Çün Aşk o şûhı Hüsn sandı
Sîmâsına aldanıp inandı

Yol korkulu tîğ-i âh nâ-bûd
Terk etdi bunı Nigâr-ı mâ'hûd

Aşk böyle sıkıntı içindeyken Sühan sülün kılığında gelerek Aşk'ı bir kere daha uyarır. O Çin padişahının kızının bir kin timsali olduğunu ve kendisini Zatüssuver'e götüreceğini söyler.

Kim duhter-i şâh-ı Çîndir ol
Hüsn anlama nakş-ı kîndir ol

Bu bâğa gelirse yarın ol mâh
Zâtü's-suvere alır seni âh

Ne Sühan'ın ne de Gayret'in uyarıları bir işe yaramaz ve Aşk Hüsrüba'nın sunduğu saf şaraptan içerek kendinden geçer ve sonunda Hüsrüba ile birlikte Zâtü'suver'e varırlar. Ancak Gayret ve Aşk içeri girdikleri gibi kapı arkalarından kapanır ve içerde yalnız kalırlar.

Hem dahi nihân olup ol âfet
Habs oldılar anda Aşk u Gayret

Aşk kalede daha önce karşılaştığı engellerin hepsi ile yeniden karşılaşır. Ancak bu sefer elinde Hüsn'ün gönderdiği ah kılıcı olmadığı için korku içindedir. Bu kadar engeli yeniden aşar ama yine aynı yerde olduğunu görür. Sonunda perişanlık içinde Allah'a yalvarır.

Aşk Zâtüssuver kalesinde Allah'a yalvarırken, Gülşen-i Aşk'ta İzzet'in ağlamaları ve ahları işe yaramış, duaları kabul olmuştur.

Müstecâb eyledi du'âsını hakk
Sebebi âh u zârdur mutlak

Ejderha ateşe atılır ama İzzet yanmadan gül bahçesine iner, mutluluk gözyaşları dökerek, secde kılıp şükreder.

Ejdehâyı bıraktılar nâra
Yanmadın İzzet indi gülzâra

Hâke sürdi yüzün o bîvaye
Secde kıldı Cenâb-ı Mevlâya

Hamd idüb kıldı girye-i şâdî
Yine eşk itdi ana imdâdı

Ancak çektiği sıkıntılardan dolayı aklını kaybeder. Gülecek şeylere ağlar, ağlanacak şeylere güler. Başını yere eğer ah çekip ağlar. Gözünü toprağa diker.

Nice mihnet çeküb o dîvâne
Aklı olmuşdı ana bîgâne

Gülecek yer gelürse ağlardı
Vakt-i şâdîde kara bağlardı

Nice müdded kim oldı ser-be-zemîn
İtmedi hande kıldı âh ü enîn

Gözini dikdi bin sene hâke
Hayret elvirdi çeşm-i eflâke

İzzet öyle bir hale gelir ki yediği içtiği bela yağmuru gibidir, kış geldiğinde ahını örtünür. Gözlerinden erimiş ateş akar, kuşlar onu su pınarı sanır. Gözyaşları iplik iplik, halka halka tuzak olup acının kuşunu avlar gibidir. Her gözyaşı sicim gibi bela tufanı olur, ağzı karınca yuvası, kalbi yılanların şahına mezar olur. Gözü toprağa bakan bir pencere gibidir hatta bahtı bile bu pencerenin yanında daha aydınlık kalır.

Yediği içdiği tegerg-i belâ

Âhını örtünürdi gelse şitâ

Didesinden akardı nâr-ı müzâb
Anı mürgân sanurdu menba-ı âb

Mürg-ı âlâmı sayd ideridi gâh
Dâm olub halka lahka rişte-i âh

Feyz-i eşkile buldı feyz u nümâ
Oldı her mûyı bir nihâl-i belâ

Deheni âşiyân-ı mûr oldı
Kalbi behrâm-ı mâra gûr oldı

Dîdesi semt-i hâke revzen idi
Ana nisbetle bahtı Rûşen idi

İzzet böyle kötü bir durumda iken, aniden yanına bir pîr gelir. Pîr ona selam vererek aşka dair bir şeyler söyler.

Nâgehân gledi yanına bir pîr
Görmedi hayretinden anı fakîr

Dil-nüvâzâne virdi ana selâm
Söyledi aşka dâir iki kelâm

İzzet pîre gül bahçesini ve yarini sorar. Sevgilinin nerde olduğunu, eğlence meclisinin hazır olup olmadığını, sevgililerin orda olup olmadığını sorar. Eğer sevgililer ordaysa sevgililerin pîri Mecnun da orada olmalıdır. İzzet ve Pîr bir hayli konuşurlar.

Göricek çıkdı âşinâ pîre
Gülşeni sordı ibtidâ pîre

Didi ey reh-nümâ-yı bî-hûşân
Gülsitân kande kandedür yârân

Meclis-i ayş u nûş hâzır mı
Anda yârim dahî misâfir mi

Goncem ol gülsitânda mı hâlâ
Anda sâkin mi Vâmık u Azrâ

Geçdi mi sadra pîrimiz Mecnûn
Nice tezyîn olundı bezm-i cünûn

Ser-be-ser gülşeni suâl itdi
Pîr ile hayli kîl u kâl itdi

İzzet Pîr ile gül bahçesinin dedikodusunu yaparken Hüsn ü Aşk'ta Aşk bitkin bir halde Hüsn'ün'e kavuşmak için Tanrı'ya yalvarır. Hüsn ü unutup Hüşrûba'ya kandığı için, yani mecaza meylettiği için cezalandırılmamasını ister.

Gel kılma mecâzıma mücâzât
Kim bu söz içindir istiârat

Aşk böyle çaresizlik içinde dua ederken Sühan bir bülbül kılığında gelir ve kaleden nasıl kurtulacağını Aşk'a anlatır. Sühan Aşk'a kaleyi ateşe vermesi gerektiğini, kale yanınca bir hazine ortaya çıkacağını, bu kaleden başka türlü kurtulamayacağını anlatır. Çin padişahının kızının kendisine aşık olduğunu ama bu kızın annesinin bir peri olduğunu bu nedenle anlayamayacaklarını anlatır.

Nâlân olarak gezerken ol mâh
Bir bülbül-i mest gördi nâgâh

Kim Aşka hitâb edip o bülbül
Zincir-i gama verir teselsül

Bu kal'ada bir hazîne vardır
Boş sanma anı define vardır

Ur âteşe çıksın âsmâna
Ol mâlik o genc-i râygâna

Tâ yanmayıcak bu tâk-ı âlî
Yokdur sana çıkmak ihtimâli

Boş boşına eyleme tekâpû
Efsûn ile bağlıdır bu kapu

Ol duhterin anası perîdir
Duhter sana cânla müşterîdir

Var aralarında çok keşâkeş
Kim hâk ile ülfet etmez âteş

Aşk olan biteni anlayınca binayı ateşe verir ve hem kale hem o yer hem de Çin padişahının kızı yanar.

Aşk anlayıcak bu mâcerâyı
Bir âteşe urdı ol binâyı

Hem kal'a hem ol zemîn yandı
Hem duhter-i şâh-ı Çîn yandı

Kalenin yanması ile içinde dünya âleminin resimleri ve sembolleri olan bir hazine ortaya çıkar ama Aşk Hüsn'ün resmi olmadığı için bu hazineye bakmaz.

Bir genc açıldı kim mutalsam

Hep anda mümessel idi âlem

Ammâ yok içinde Hüsn-i yektâ

Aşk eylemedi anı temâşâ

Bu hazinedeki dünya aleminin resimleri ve sembolleri mecazi güzelliklerdir. Hüsn ise gerçek aşktır. Aşk daha önce Hüsrûba'ya kanarak bir kere mecaza meyletmiş ve pişman olup Allah'a yalvarmıştır. Bu nedenle ikinci kere aynı hatayı yapmaz ve hazineye hiç bakmaz.

Aşk, sonsuz yollardan o kadar yorulur ve artık bitkinliği son noktaya varır. O kadar zayıflar ki feryad bile edemez hale gelir.

Bir rütbede za'fi oldu müzdâd

Kim edemez oldu âh u feryâd

Zayıflığı son noktaya varır, yokluğun bile ötesine geçer, ona dikkatle bakanlar varlıkla yokluğun bir araya geldiğini zanneder.

Bir za'f ki za'fin intihâsı

Belki ademin de mâ-verâsı

Sîmâsı görünse etsen im'ân

Cem' olmuş idi ademle imkân

Aşk böyle perişan bir halde iken bir seher vakti, bahçe canlanır. Güneş parıltı ile doğar. Sühan yaşlı bir tabip kılığında yetişir.

Bir subh-dem etdi bâğı ihyâ

Âsâr-ı sabâh-ı rûh-bahşâ

Mânend-i sabâh-ı feyz bir pîr

Geldi ser-i râhı kıldı tenvîr

Sühan Aşk'a teselli verirken Gülşen-i Aşk'ta İzzet de Pîr ile konuşmaktadır. Pîr, İzzet'e gördüğü gül bahçesinin bir rüya olduğunu söyler. Çünkü sonbahar geldiğinde gül bahçesinin yerinde yeller eser, böyle bir sürü gül bahçesine sonbahar geldiğini, gördüğü görüntünün Allah'ın bir görüntüsü olduğunu, mum ve pervanenin aslında aynı şey olduğunu anlatır.

Gördüğün gülsitân rüyadur
Bil ki rûyâ değül de hulyâdur

Gitdi bülbül hüzân idüb güller
Gülsitânın yerinde yeller eser

Öyle bin gülsitân hazân oldı
Gâh zâhir gehî nihân oldı

Gördüğün gül nümâyış-i hakdır
Mezheb-i ehl-i hakk muhakkaktır

Şem'ü pervâne şey'-i vâhidir
Bilmeyen bâtil u mu'âniddir

Ancak İzzet bu açıklamadan memnun olmaz, ağlar, Pîr'e gül bahçesi için çektiği sıkıntıları, zorlukları anlatır.

Pîr idince bu gûne redd-i cevâb
Ağlayub 'İzzet itdi böyle hitâb

Ey delîl reh-i hakikat-i hakk
Vey sürâg-ı tarîk-i vahdet-i hakk

Ben o gülzâr için neler çekdim
Ne elemeler ile keder çekdim

Eylesem gördüğüm felâketi yâd

Âlemi dūd-ı âh ider berbâd

Pîr İzzet'in sözlerini duyunca hayretle düşünceye dalar, bir süre şaşırıp kalır, İzzet'e kimi sevdiğini sorar.

Pîr idince kelâm-ı İzzeti gûş
Çekilüb Ceyb-i fikre oldu hâmûş

Bir zamân bahr-ı hayrete taldı
Bîkesin hâline şaşub kaldı

Didi kim dilberün aceb kimdir
Böyle zâr olmağa sebep kimdir

Kimin âşüfte-i hâlisin söyle
Seni kim itdi dil-harâb böyle

Söyle gülzâr-ı aşk bülbülsin
Kangı bağ-ı muhabbetün gülisin

İzzet Pîr'in şefkatini hissedip ona sevdiğinin ismini söyler ve onu ne kadar çok sevdiğini anlatır. Sevdiğinin kendisine neden bu kadar çok eziyet ettiğini sorar.

Şefkat-i Piri gûş idüb 'İzzet
Didi ey mürşid-i reh-i vuslat

Aşk nâmında bir civân severim
Tenim içre misâl-i cân severim

N'oldığın bilmedüm bu ana kadar
Geçdi tîr-i cefâsı câna kadar

İşidüb anı derd-nâk oldum
Yüzini görmeden helâk oldum

Kerem it bildiğın ise söyle
Niçün itdi ‘aceb beni böyle

Pîr cevabına başlayınca, bir sessizlik olur. Dünya aşkın sesi ile dolar ve yer gök titrer.

Pîr idince cevâbına âgâz
İbtidâ itdi bir mehîb-âvâz

Bâng-ı yâ aşk ile tolub dünyâ
Lerze-nâk oldı cesm-i arz u semâ

Bu heybetli ses İzzet’e derdinin dermanı olduğunu, Allah aşkının kendisinde gizli olduğunu söyler. Kendisini tanıtır. Bu pîr Mevlana Celaleddîn-i Rûmî’dir.

Didi kim derdine benüm dermân
Kıldı Allah aşkı bende nihân

Benüm ol Pîr-i Mevlevi âyîn
Rûmda ismimiz Celâleddin

Aşkdan itmeğe seni âgâh
Beni kıldı sebep Cenâb-ı İlâh

Mevlana İzzet’le konuşurken Hüsn ü Aşk’ta Aşk da Sühan’la konuşmaktadır. İzzet’e doğru yolu gösteren Allah tarafından gönderilen Mevlana, Aşk’a doğru yolu gösteren de yaşlı bir tabib kılığında gelen Sühan’dır. Sühan Aşk’a, zamanın en büyük hekimi olduğunu söyler, Aşk’tan kendisine yoldaş olmasını ister, eğer kendisine yoldaş olursa derdine deva bulmaya geldiğini anlatır. Ona Kalp kalesine gitmeleri ve orada Kalp ülkesinin padişahını görmeleri gerektiğini söyler.

Dedi ki tabîb-i rûzgârım
Ol fenn-ile şöhre-i diyârım

Geldim sana eyleyim müdâvâ
Olursan eğer benimle hem-pâ

Durma gidelim hisâr-ı Kalbe
Arz et bunu şehriyâr-ı kalb'e

Bu padişahın Hüsn olduğunu ve bütün dünyada tanınmış olduğunu, kendisini de Hüsn'ün gönderdiğini söyleyerek ortadan kaybolur.

Anın adı Hüsn-i bî-nişândır
Bu nâm ile şöhre-i cihândır

Ol mâlikidir hisâr-ı Kalbin
Şâhenşehidir diyâr-ı kalb'in

Za'fın senin eylemişler ihbâr
Gönderdi beni o şâh-ı bîdâr

Aşk bu müjdeyi alınca sanki yeniden dirilmiş gibi olur. Hüsn'e kavuşmak için ümitlenir.

Çün oldı bu müjdeden haberdâr
Öldi vü dirildi yine tekrâr

Bir yana nüvîd-i vasl-ı kîmyâ
Bir yana ümîd-i Hüsn-i yektâ

Aşk yanındaki ihtiyarla beraber kalp kalesine vardığında sanki ilahî bir âlem sarayı görmüş gibi olur. Bu saray mücevherlerle işlenmiş ışıl ışıl parlayan olağanüstü bir saraydır. Aşk bu sarayı görünce sarhoş olur.

Çün oldı hisâr-ı Kalb peydâ
Aşk anda ne gördi kıl temâşa

Bir kal'a ki sengi sürh yâkût
Nâsûtta bir sarây-ı lâhût

Aşk oldı bu hâle mest-i serşâr
Etrâfını aldı cünd-i envâr

Etrafı aydınlatan aşık müjdecileri Aşk'a şehri gezdirirler. Şehrin her köşesi bir cennet bahçesi gibidir. Ancak Aşk Hüsn'ün hasreti ile yanar ve hep onun sarayını gözetir.

Aldılar o şâhı eyleyip azm
Seyrâna o şehri kıldılar cezm

Her gûşede niçe bâğ u butsân
Her birisi reşk-i bâğ-ı Rıdvân

Yâd eyleyip ol hevâ-yı Hüsn'i
Gözlerdi hemîn sarây-ı Hüsn'i

Aşk yanındaki bilge ihtiyarla köşke yaklaşır. İhtiyarın gelip haber vermesi için bir iki saat dışarıda bekler.

Tahtından inip yanında ol pîr
Ol kasra erişdi tâ be tedbîr

Aşk etdi bir iki sâat ârâm
Tâ kim gele pîr vere peygâm

Aşk böyle beklerken birden bir gürültü duyulur, şenlik davullarının sesi işitilir. Aniden bir perde açılır ve Aşk şaşkınlık içinde kalır. Hayal bile edemeyeceği bir şey olur. Gayret, Hayret ve İsmet hizmet etmek üzere ona doğru gelirler. Nur yüzlü ihtiyar Sühan ve Çılgınlık Mollası da beraberlerindedir.

Bir gûlgûle kopdı kasr içinde
Kim görmemiş idi asr içinde

Âvâze-i tabl-ı şâdmânî
Âsâr-ı neşât-ı câvidânî

Bir hâl-i garîb oldı peydâ
Kim eylemez idi hiç hûlyâ

Kim Gayret ü Hayret ile İsmet
Geldiler ana berây-ı hizmet

Hem dahi Sühan o pîr-i Enver
Mollâ-yı Cünûn da besberâber

Müjdeyi önce Sühan verir. Muhabbetoğullarını, Mana Mesiresini hatırlayıp hatırlamadığını sorar ve burasının o eşsiz bahçe, bu köşkün de o buluşma yeri olduğunu söyler.

Tebşîr kılıp Sühan mukaddem
Dedi ki ayâ hıdv-i Ekrem

Bu hâli bilir misin hele sen
Sen kandasın ü dahi kimim ben

Yâdında mıdır Benî Mahabbet

Nüzhet-geh-i Ma'nî cây-ı vuslat

Bu işte o bâğ-ı bî-bedeldir

Bu hâne henûz ol mahaldir

Sonra kendisinin Sühan olduğunu, onu kuyudan çıkarmanın, cadıyı helak edenin, yolları temizleyenin, kendisini uyarak bülbül ve sülünün, temiz ahlaklı ihtiyar hekimin kendisi olduğunu açıklar.

Ben ol Sühan'ım ki edip ikdâm

Çehden sana râhı etdim i'lâm

Câdüyı helâk eden ben idim

Bu yolları pâk eden ben idim

O bülbül o tûtî-i Sühan-gû

Hem ben idim ol tezerv-i dil-cû

O pîr-i tabîb-i pâk-tînet

Bendim sana eyledim delâlet

Sühan bunları anlattıktan sonra mesnevinin en önemli cümlesini söyler. Aslında Aşk, Hüsn'dür; Hüsn de Aşk'ın ta kendisidir. Aşk bu gerçeği unutmuştur.

Kim Aşk Hüsn'dür ayn-ı Hüsn Aşk

Sen râh-ı galatda eyledin meşk

Sühan Aşk'a doğru yolu gösterirken Gülşen-i Aşk'ta da Mevlana İzzet'e Allah yolunu gösterir. Mevlana İzzet'e dünyanın varlığına sebebin aşk olduğunu, bu kainatın manevi aşkla

döndüğünü, goncayı güldürenin, bülbülü ağlatanın hep aşk olduğunu anlatır. Gözyaşı aşktır, gülüş aşktır, mutluluk aşktır, kölelik aşktır.

Dinle ahvâl-i aşkı ey dervîş
İtmesün zihni gayrı şey tahdiş

Aşkdır bâ'is-i vücûd-ı cihân
Aşkdır ma'nevi bu kevn ü mekân

Aşkdır gonceyi iden handân
Aşkdır bülbüli iden nâlân

Aşkdır girye aşkdır hande
Aşkdır şâd aşkdır bende

Mevlana aşkı arayanın ancak âh ile bulacağını söyleyerek İzzet'a âh etmesini telkin eder. Aşka âhtan başka çare olmayacağını anlatarak nasihatini bitirir.

Arayan aşkı âh ile bulsun
Nâr-ı dûd-ı siyâh ile bulsun

Ey mürîdim hemân âh eyle
Feleğin rûyını siyâh eyle

Aşkdır bâdî-i necât sana
Eşkdir bâde-i hayât sana

Aşkdan gayrı yare bilmeme ben
Âhdan gayrı çâre bilmem ben

Mevlana bu nasihatlerden sonra el açıp dua eder. Duasında İzzet'in Hakk'ın yolunu bulmasını, dileğinin kabul olmasını, aşka ulaşmasını diler. Duasını bitirdikten sonra da gökyüzüne doğru yükselir.

Kıldı tekmîl nushı Mevlana
El açub eyledi bu gûne du'a

Didi kim râh-ı hakka yol bulasın
Vâsıl-ı menzil-i murâd olasın

Eylesün aşka hakk seni vâsıl
Olasın bezm-i vuslata dâhil

Hazret-i Pîr idüb du'âyı temâm
Hû deyüb eyledi semâya hırâm

İzzet Mevlana'nın sözünü dinler ve öyle bir ah eder ki ahlar bile ahından ah eder. Dönen dünya İzzet'in ahı ile dolar, gökyüzü ateş gibi kırmızı olur. Dağlar elif gibi siyah bir kıla döner, sanki baştan ayağa ah olur. Bu dünya hatta belki öbür dünya bile bu ahtan dolayı titrer.

Âh idüb tâli'-i siyâhından
Âhlar âh iderdi âhından

Âh ile toldı kubbe-i gerdûn
Eyledi levn-i çarhı âteş-gûn

Dağlar hâ elifdi mûy-i siyâh

Sanki olmuş idi ser-â-pâ âh

Âhile ditredürdi dünyâyı

Belki lertzân iderdi ‘ukbâyı

İzzet’in ettiği ahlardan bir ışık ortaya çıkar. Öyle bir parlak ışıktır ki güneş onun içki dağıtıcısı gibidir. Cehennem bu ışığa imrenir, cennetler bu ışıktan yanar. Cehennem ucuna benzeyen bu ışık teklik ışığı, yokluğun dönen meşalesidir. Bu nur aşkın hakikatidir. Aşkın hakikati bu nurda gizlidir.

Âhdan oldu rü-nümâ bir nûr

Sanki pervâne-i şu’â-ı bûdur

Mâh-ı tâbân yanında cerrârı

Olsa lâyık güneş kadeh-kâri

Nûr ammâ ki gıpta-ı nîrân

Âteşinden cinân olur Sûzân

Nûr ammâ ki mâye-i dûzah

İbtidâsı nihâye-i dûzah

Nûr ammâ ki şu’le-i vahdet

Meş’al-i reh-neverd-i gaybûbet

Meğer ol nûr imiş hakikat-i aşk

Anda mestûr imiş hakikat-i aşk

İzzet’in âhından ortaya çıkan bu nur İzzet’i kaplar. Kavuşmanın ateşi tutuşur ve aşkın ateşi bütün âşıkları yakar. Böylece İzzet ilahi aşka kavuşur. Gülşen kıssası burada sona erer.

İzzeti nûr idince istî'âb
Vuslat-ı aşka oldu fırsat-yâb

İltihâb itdi âteş-i vuslat
Muhterik oldu hasret ü firkat

Nâr-ı aşk itdi cümlesin mahrûk
Bertaraf oldu âşık u ma'sûk

Nâr-ı aşkı da yakdı nûr-ı Hüdâ
Kaldı bâkî kadim olan Mevlâ

İrdi pâyâna kıssa-i Gülşen
Gülşen ammâ içinde var külhan

Gülşen-i Aşk böyle sonlanırken Hüsn ü Aşk'ta da aslında Hüsn'ün Aşk, Aşk'ın da Hüsn'den ibaret olduğunu anlayan Aşk Hüsn'e kavuşur. Sühan Aşk'ı Hayret'e teslim eder ve Hayret onu Vuslat Haremine götürür. Bundan sonra vuslat perdeleri bir bir açılır.

Filvâki alıp o şâhı Hayret
Açıldı sürâdıkât-ı vuslat

Buldı bu mahalde kıssa pâyân
Bundan ötesi değil mümâyân

2.2.Şahıs Kadroları

Hikâye kahramanları Gülşen-i Aşk'ta İzzet, Mecnun, Ferhat, bahçıvan ve hikâyenin sonunda ortaya çıkan Pir'den ibarettir. Asıl kahraman İzzet sadece çektiği acı ile anlatılmış, fiziksel hiçbir özelliğinden bahsedilmemiştir. İzzet'in âşık olduğu kişiden ise hiç bahsedilmemiş, sadece çok acı çektirdiği belirtilmiş, hikâyede bu kişiye ait bir tip çizilmemiştir.

Hüsni ü Aşk'ta ise Aşk'ın âşık olduğu Hüsni karakteri önce fiziksel özellikleri ile anlatılmış, olaylar gelişirken de Hüsni'den bahsedilerek bir tip oluşturulmuştur. Hüsni, Aşk'ın hasreti ile yanmakta ve o da Aşk kadar acı çekmektedir. Dadısı ile bu acıyı paylaşan Hüsni acısını açığa vurduğu için kendisine kızan Hayret'e öfke duymakta hatta onunla kavga etmeyi planlamaktadır. Sevgilisinin kurtulması için ona bir at ve bir kılıç bile göndererek hikâyede aktif bir rol oynamaktadır.

Hüsni ü Aşk'ta kalabalık bir şahıs kadrosu vardır:

1.Aşk: Mesnevinin başkahramanıdır. Sevdiği kızı kabilesinden ister ama kabile ondan tehlikeli ve zorlu bir yolculuğa çıkıp kalp ülkesindeki kimyayı getirmesini ister. Tereddüt etmeden bu zorlu yolculuğa çıkan ve sonunda sevdiğine kavuşan Aşk mesnevide elli beş beyitle anlatılmıştır.

2.Hüsni: Aşk'ın âşık olduğu kızdır. Hüsni, Aşk'la aynı gecede doğar, onunla aynı mektebe gider ve Aşk'a âşık olur. Aşkını dadısının engellemelerine rağmen feryatlarla ilan eden ve Aşk'ın yolculuğu boyunca o da Aşk gibi acı çekerek kavuşma anını bekleyen Hüsni mesnevide elli dört beyitle anlatılmıştır.

3.Sühan: Mana Mesiresinin sofracıbaşısıdır. Aşk'ın yolculuğu boyunca çeşitli kılıklara girerek ona yardım eder, onu tehlikelere karşı uyarır. Hikâyenin sonunda Aşk'ı Vuslat Haremine götürmek üzere Hayret'e teslim eden Sühan mesnevide yirmi iki beyitle anlatılmıştır.

4.İsmet: Hüsn'ün dadısıdır. Hüsn'ü o büyütmiştir ve aşk acısı çektiğini öğrenince hem onu teselli eder, hem de bu kadar feryat etmesinin doğru olmadığını anlatarak ona nasihat eder. İsmet mesnevide on üç beyitle anlatılmıştır.

5.Gayret: Aşk'ın lalasıdır. Aşk'ın uzun, tehlikeli ve sıkıntı dolu yolculuğu boyunca onun yanında yer alır ona yoldaşlık eder. Gayret mesnevide dokuz beyitle anlatılmıştır.

6. Çılgınlık Mollası: Çılgın ama olgun bir şeyh, tedbir sahiplerine yol gösteren akıllı bir müftü olarak tarif edilen Çılgınlık Mollası on yedi beyitle anlatılmıştır.

7.Hayret: Mesnevide ülkeye baştan başa hakim olan, gamsız ve cesur bir adam olarak tarif edilen Hayret sevgililerin görüşmelerine engel olur. Hayret mesnevide ayrı bir başlık altında anlatılmamış sadece bütün özellikleri iki beyitle anlatılmıştır.

8. Hüşruba: Aşk'ı Hüsn'ün yolundan ayırmaya çalışan ve dünya zevklerini geçici güzelliği temsil eden Hüşruba mesnevide on iki beyitle anlatılmış ancak Hüşruba'nın özellikleri ayrı bir başlık altında verilmemiştir.

9. Dev: Aşk'ın yolculuğunun başında düştüğü kuyudaki sarhoş ve pis görünümlü dev iki beyitle anlatılmıştır.

10. Cadı: Aşk'ın Gam Harabelerinde karşılaştığı Cadı on yedi beyitle anlatılmıştır.

11. At: Hüsn'ün Aşk'a gönderdiği at mesnevide yirmi altı beyitle anlatılmıştır.

a.Aşk

Aşk, Hüsn ü Aşk'ın başkarakteridir. Ay yüzlü bir esmer güzeldir. Yanaklarında koyu renkli ayva tüyleri vardır. Mağrur ve sarhoş bakışları vardı ve huri gibi güzeller onun aşkından ağlardı. Yanağında bir beni vardır. Dalga dalga siyah saçları geceye benzer. Kapkara gözlere sahiptir. Yanakları ateşler içerisinde alev alev yanan parlak bir güneş gibiydi.

Bir mâh-rih-ı siyâh-çerde

Çün âb-ı bekâ verâ-yı perde

Hat cevher-i sebz-i âb-ı şemşîr
Mehtâb-ı siyeh-bahâr-ı Keşmîr

Mağrûr nigâhına ne kâbil
Cibrîl ola mûrg-i nîm-bismil

Bedr içre olaydı Zühre dem-sâz
Hâl-i ruhına olurdu enbâz

Nûr-ı siyeh olsa pâre pâre
Etmem ben o zülfe istiâre

Küfr olsa harâb-ı dîne me'mûr
Çeşm-i siyehi verirdi destûr

Ruhsâresi âftâb-ı tâbân
Âteşler içinde mihr-i Rahşân

Fiziksel özellikleri ile böyle tanıtılan Aşk, mücadeleci, azimli bir kişilik yapısı sergilemektedir. Kendisinden istenen Kimyayı getirmek için çıkacağı yolda birçok engelle karşılaşacağını ve geri dönemeyebileceğini çünkü bu kimyayı getirmeyi şimdiye kadar başaran kimse olmadığını bile bile yola çıkacak kadar cesur ve aşkından emindir. Aşk'ın tek zayıf yönü Hüsn'dür. Yoluna çıkan Çin prensesi Hüşrüba'ya kanmasının nedeni Hüşrüba'nın büyüleyici güzelliği ile Hüsn'e benzemesidir.

b.Hüsn

Hüsn lale yanaklı, siyah kâküllü, sümbüller içinde bir gül goncasıdır. Parlak bir teni, yok denecek kadar küçük bir ağız vardır. Çenesinde küçük bir çukurluk vardır. Bembeyaz, kınalı parmakları, güzel gözleri, uzun bir boyu ve baygın bakışları, uzun siyah saçları ile sanki peri soyundandı. Dudakları şeker gibi tatlıydı. Yanakları kıpkırmızıydı. Dudağının köşesinde

bir beni vardı. Kısaca Hüsn baştan ayağa incelik ve hoşluk; tepeden tırnağa güzellik ve tatlılıktı.

Bir lâle-ruh-ı siyâh-kâkül
Sünbüller içinde gonca-i gül

Âyîne-i sîne bahr-ı sîm-âb
İkd-i güher olmuş anda girdâb

Dendân u dihânı idi lâ-rayb
Pür dürr ü güher hüzîne-i gayb

G'câz da ol dehâne maksûr
Bir nokta vü şerh-i âyet-i nûr

Leb-teşne-i hayrete zenahdân
Peymâne-i sîm-i âb-ı hayvân

Hayret-dih-i cân o çeşm-i şehbâz
Âhû-yı füsûn kebûter-i nâz

Engüşt-i sefîdi şem'-i kâfûr
Gül-berg-i hınâsı gonca-i nûr

Bîmâr nigâhı hüşmen-i cân
Gîsû-yı siyâhı hasm-ı îmân

Künc-i deheninde hâli gûyâ
Bir Mağribîdir ki genc-cûya

Yekpâre nezâket ü letâfet
Hemvâre melâhtat ü sabâhet

c.Sühan

Hüsn ü Aşk'ta yolculuğu boyunca çeşitli kılıklara girerek Aşk'a yardımcı olan Sühan karakterine yer veriliyor. Sühan bazen bir papağan, bazen bir sülün olur ve Aşk her zor duruma düştüğünde onu uyarır. Gülşen-i Aşk'ta ise İzzet her ne kadar yola Ferhat'la çıkmışsa da Ferhat daha yolun başında karşılaştıkları ilk zorlukta öterek İzzet'i yalnız bırakır. Hikâyenin sonunda İzzet'e yardımcı olan, nasihat edip ilahi aşkı anlatan bir Pir var ise de İzzet düştüğü zor durumlardan kendisi kurtulur.

Mana mesiresinin sofracıbaşısı, Aşk'ın başı belaya girdiğinde her zaman yanında olan, ona öğütler veren ve onu tehlikeli tuzaklara karşı uyarın kişi Sühan'dır. Sühan kelime anlamı olarak "söz (şiiir)" demektir.

Kur'ân-ı Kerim'in ilk âyeti "Oku" emriyle, İncil, "Önce söz vardı" cümlesi ile başlar. Konuşmak sözle olur. Anneler, babalar çocuklarının konuşmasını heyecanla beklerler. Bu bir nevi onun insanlığa atacağı ilk adım olarak düşünülür. İnsan, sözüyle tartılır, sözünde durması ile ölçülür.⁵⁹(Beyzadeoğlu, Makale)

Hem Kur'ân-ı Kerim'de hem İncil'de öneminden bahsedilen, söz (Sühan) Aşk'ın yol göstericisine, mürşidine isim olarak verilmiştir. Hüsn ü Aşk mesnevisinde Sühan bütün şaşırılmışların yol göstericisi, kimsesizlerin çaresizlerin yardımcısı olarak tarif edilmiştir.

Güm-rehlere Hızr-ı râh olurdu

Bî-keslere pâdşâh olurdu.

Muhtâc ana cümle halk-ı âlem

Anınla bulur hayâtı âdem

Mesnevide bu özellikleri ile anlatılan Sühan gerçek aşk yolunda ilerleyen Aşk'a yardımcı olmak, onu uyarmakla kalmaz; hikâye boyunca iki sevgili arasında aracılık da yapar.

⁵⁹ Beyzadeoğlu, Süreyya(1993): "Divan Şiirinde Söz, Sühan, Lâfız", *Yedi İklim*, Ağustos, s.11

d.Hayret

İki aşığın kavuşmalarına engel olan kimsenin adı Hayret'tir. Hayret tasavvufta fenafillâh'a ulaşmak için geçilen makamlardandır. Yani Aşk önce Hayret engelini aşmalıdır. Hayret Aşk'ın Hüsn'e yani gerçek aşka, Allah aşkına kavuşmasının önünde aşılması gereken bir makamdır.

Sözlükte "şaşırmak, yolunu kaybetmek" anlamına gelen "hayret" kelimesini sûfiler bir tasavvuf terimi olarak çeşitli tasavvufî makamlara göre özellikle mârifet ve yakîn kavramlarıyla kullanmışlardır. Allah'ın varlığı ve onun keyfiyeti hakkında olmak üzere iki hayret türünden söz edilmiştir. Allah'ın varlığı konusunda hayret şirk ve küfür, O'nun keyfiyetiyle ilgili hayret marifettir. Çünkü O'nun varlığından ârifin şüphesi yoktur; keyfiyeti konusunda ise insan aklı hiçbir bilgiye sahip değildir. Buna göre Hakk'ın keyfiyetini anlama çabası içinde hayrete düşmek yakîn alâmetidir. Bu anlamdaki hayret de bir tür marifettir. Muhyiddin İbnü'l-Arabî hayretle vuslat arasında bir ilgi kurmuştur. Ona göre Hakk'a vâsıl olan hayret eder. Bu durumda hayret"ilim, irfan, yakîn ve hidayet" anlamına gelir. Celâl tecellileriyle cemâl tecellilerinin bir noktada birleşmesi ve özdeşleşmesi sûfide hayret halinin doğmasına yol açar. Sûfî, nasıl olur da birden çok çıkıyor veya çok bir oluyor diye de hayret eder.⁶⁰

Hayret, Hüsn ü Aşk'ta gamsız ve cesur biri olarak anlatılır.

Kim vardı kabîle içre bir merd

Hayret adı kendi şîr-i b"i-dert

e.Çılgınlık Mollası

Hüsn ü Aşk'ın diğer bir karakteri Çılgınlık Mollasıdır. Çılgınlık Mollası çılgındır ama aynı zamanda da olgun bir şeyhtir, yol gösterici, akıllı bir müftüdür. Bir konudan bahsetse, bütün cihanı susturur; bir sözle en büyük bilginlerin bile ağzına mühür vurur. Çılgınlık Mollasının Mevlana'nın tasviri olduğu yolunda görüşler vardır.⁶¹

⁶⁰ İslam Ansiklopedisi, 1998:60

⁶¹ Doğan, 2006:11

Ammâ ne Cünûn şeyh-i kâmil
Müftî-i medebbirân-ı âkil

Bahs etse eder cihânı ilzâm
Bir sözle eder fihâmı ifhâm

f.İsmet

Hüsn ü Aşk'ta Hüsn'ün dadısı olarak yer alan bir karakter olan İsmet ihlâsı temsil eder. Hüsn'ü İsmet büyütmüş ve ona ahlakı o öğretmiştir.

Etmişdi o şem'i zîb-i zânû
İsmet deyerek bir âteşîn-hû

Perverde-i şîr edip mukaddem
Vermiş o güle arakla şebnem

Kılmış anı mevsim-i sabâda
Cûbâr-ı hayâdan âb-dâde

İsmet Hüsn'ün acı çektiğini öğrenince çok üzülür, kahrolur.

Her gece bakıp o dil-nüvâze
Gönlinde yakardı dâğ-ı tâze

Âh eyleyicek o serv-kâmet
Başına kopar bunun kıyamet

Ol eşkin edince seyl-i deryâ

Bî-çâre olurdu rû-be-sahrâ

Hüsn'ün acısının sebebini öğrenince de bir çare arar. Hüsn'e derdini gizli tutmasını, hiç kimseye söylememesini tembihler. Aşk acısının bir sır olarak kalması gerektiğini anlatır.

Efsâne-i ye'se olma mu'tâd
Düşdünse de aşka etme feryâd

Gâyet hazer et ki ey gül-endam
Bu nutkunı duymasın leb ü kâm

Söz dut kerem ü inâyet eyle
Esrârı deme himâyet eyle

Ancak Hüsn İsmet'in bu sözlerine kızar ve feryadını arttırır.

Ben sarhoş olduğum ne meydîr
Sen nehy buyurduğum ne şeydîr

Deryâ gibi birden eyleyip cûş
Ey Aşk dedi ve oldu hâmûş

İsmet bu durumda başka bir hile bulur ve Aşk'ın da bu feryatları hoş görmeyeceğini, söz çıkmasını istemeyeceğini söyler ve Hüsn'ü sükûnet konusunda ikna eder.

Bir kere bu söz olursa meşhûr
Rûsvâyılığı dutar mı ma'zûr

Hâhiş-ger isen de bî-zebân ol
Kızgın kerem eyle sen girân ol

Havfım ki duyarsa hazret-i Aşk
Eyler seni tîg-i gayrete meşk

İğzâb oluyor figandan ol mâh
Çeşmi kararır ger eylesen âh

Der kim o figân bana gerekdir
Mabûba hemîn vefâ gerekdir

Böylece İsmet'in Hüsn ü Aşk'taki yeri biter.

İsmet'in kelime anlamı ma'sumluk, günahsızlık, temizlik, haramdan nâmusu dokunur hallerden çekinmedir.⁶² Hüsn'ün dadısına bu ismin verilmesinin sebebi İsmet'in kelime anlamından anlaşılıyor. Çünkü İsmet Hüsn'e sadakatle bağlıdır ve onun namusuna dokunacak şeylerden, günahlardan, başkalarının diline düşmekten uzak tutmaya çalışır ve onun hep gönlü temiz kalmasını ister.

g.Gayret

Hüsn ü Aşk'ta önemli kahramanlardan biri de Aşk'ın lalası Gayret'tir. Gayret mücadeleyi temsil eder. Şeyh Galip, Gayret'i her sözü ateş olan bir bela tutkunu olarak tarif ediyor.

Var idi yanında bir belâ-keş
Gayret adı her peyâmı âteş

---

⁶² Ferit Devellioğlu, (1993):*Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara: s.452

Gayret, Aşk'ı dertli görünce sebebini sorar ve Aşk'ın Hüsn'ün aşkı ile yandığını anlar. Gayret, Aşk'a âh çekip inlemenin çare olmadığını söyleyerek, sevgilisini kabilesinden istemesi gerektiğini anlatır.

Lâkin gam u âh çâre vermez
Bu kulzüm-i hûn kenâre vermez

Terk eyle bu rütbe hûy u hâyı
Boş boşuna kûh-veş sadâyı

Bir zahm ile kendin eyleme gay.
Feryâdı bırak ki aybdır ayb

Gayret dedi ahlar güzeldir
Ammâ ki ne sûd bî-mahaldir

Ammâ sana bir hevâ gerekdir
Ma'sukuna iddiâ gerekdir

Var iste kabîle içre yârin
Şehbâzsın al hemân şikârın

Hikâyede, Hüsn'ün dadısı İsmet'in fazla yeri olmamasına rağmen, Aşk'ın lalası Gayret hikâyenin sonuna kadar Aşk'ın yol arkadaşı olarak yer alır.

Gayret'in sözlük anlamı; çalışma, çabalama, kıskanma çekememe, aziz ve kutsal bir şeye tecavüz edildiğini görmekten doğan asîl ve temiz duygudur.⁶³

Şeyh Galip bu karaktere mücadeleyi, çalışıp çabalamayı temsil ettiği için Gayret adını vermiştir. Gayret yolculuğu boyunca Aşk'a arkadaşlık eder, onu yoluna çıkan engellerden

---

⁶³ Devellioğlu, 1993: 283

korumaya çalışır, ona cesaret verir, başına bir şey gelmeden yolculuğunu bitirebilmesi için çalışır, çabalar.

h.Hüşrüba

Aşk'ın yolculuğunda karşılaştığı engellerden biri de Hüşrüba'dır. Hüşrüba huri gibi, ay yüzlü bir kızdır ve Hüsn'e benzer.

Ol mâh ki ol gürûha şeh-di

Ol cünd-i perîye pâdşeh-di

Bir hûr-nigah-ı rûh-manzer

Ayni-yle cenâb-ı Hüsne benzer

Hüşrüba nefisi temsil eder. Aşk, Hüşrüba'yı Hüsn sanar, âhının kılıcını Hüşrüba'ya kaptırır, tehlikeli yollarda kılıcsız perişan kalakalır. Hüşrüba'yı Hüsn sandığı için pişman olur ve çaresiz feryâd eder.

Çün Aşk o şûhı Hüsn sandı

Sîmâsına aldanıp inandı

Yol korkulu tîğ-i âh nâ-bûd

Terk etdi bumı Nigâr-ı ma'hûd

Ol sûrete oldı deng ü hayrân

Hüsn'i sanıp eyler idi efgân

Sühan'ın bütün uyarılarına rağmen Aşk, Çin padişahının kızı olan ve bir kin timsali olan Hüşrüba'nın tuzağına bir kez daha düşer ve Hüşrüba onu Zatüsuver Kalesine hapseder.

Aşk hata yaptığını, Hüsrûba'nın gerçek aşk olmadığını, sadece mecazi güzellik olduğunu anlar ve Allah'a yalvarır.

Gel kılma mecâzıma mücâzât
Kim bu söz içindir istiârât

Zincir takıp bu büt-pereste
Abdiyyete çek şikeste-beste

Nefis âleminde kendi hayallerine kapılan Aşk cezbe ateşiyle bu şehri yakmış, suret ve hayallerden kurtulup seyrü sülûke başladığı yere dönmüş, Aşk'ın Hüsn'den, Hüsn'ün de Aşk'tan başka bir şey olmadığını anlamış, vahdet sırrına ermiştir.⁶⁴

Aşk anlayacak bu mâcerâyı
Bir âteşe urdı ol binâyı

Vaktâ ki dutuşdı ol kilisâ
İsâya buluşdı çok çelîpâ

Hem kal'a hem ol zemîn yandı
Hem duhter-i şâh-ı Çîn yandı

Şahıs kadrosu Hüsn ü Aşk'taki kadar kalabalık olmayan Gülşen-i Aşk'ın şahısları şunlardır:

7. İzzet

⁶⁴ İslam Ansiklopedisi, 1998:30

8. Bülbül
9. Bahçıvan
10. Mecnun
11. Ferhat
12. Pir (Mevlana)
13. Ejderha

Gülşen-i Ak'taki ahıslar Hüsn  Ak'taki gibi ayrı başlıklar halinde ele alınmamıştır. Hikâye bir bülbülün bahıvandan İzzet'i gül bahçesine davet etmesini istemesi ile balar.

Sohbet-i akıla tolub gülzâr

İtdi azar babna hezâr

Didi kim gtmedin mi şimdiye dek

İzzeti da'vete öpüp el etek

a.Bülbül

Bülbül, t güzel, mrf bir kutur; kuşların aıkıdır.⁶⁵ Divan Edebiyatı bülbülden ayrı düşünülemez. O, akıyılarıyla alayıp inleyen, durmadan sevgilisinin güzelliklerini anlatan ve ona ak sözleri arzeden bir aıın timslidir.⁶⁶ İzzet'i gül bahçesine davet etmesi için bir aıı sembolize eden bülbül seçilmiştir.

Bülbülün hikâyedeki görevi burada biter, bahçıvanın görevi balar. Bahçıvan İzzet'i bulmak için ayrılık ve hicran semtine gider. Sıkıntı ateinden dert pazarına kadar her yerde İzzet'i arar. İzzet tasa evindedir. Bahçıvan gl bahçesindeki ak meclisini anlatarak bülbülün davetini İzzet'e iletir.

Açulub bâb-ı külbe-i ahzân

Karu ıkıdı enîn-i h u figân

⁶⁵ Ahmet Talât Onay, (2004): *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul:s.146

⁶⁶ Pala, 2003 : 97.

Kıldı huddâm-ı nâle istikbâl
Evde oldıgum itdi istidlâl

b.Bahçıvan

İzzet sevgilisi olmadan gül bahçesine gelmeyeceğini bahçıvana söyler. Bahçıvan da bunu bülbüle iletir. Bahçıvanın görevi İzzet'le, İzzet'i gül bahçesindeki eğlence meclisine davet eden bülbül arasında habercilik yapmaktır.

Bahçıvan İzzet'i gül bahçesine gelmesi için ikna edemeyince bülbül İzzet'i ikna etmesi için Kays'ı gönderir.

Andelîbe varınca kara haber
Der-akab Kaysa dir ki ey dâver

Bâri sen git olub berîd-i mahâl
Gelsün elbette itmesün ihmâl

Bu sefer haberci Kays olur. Ancak İzzet Kays'ın da davetini kabul etmez.

c.Ferhad

Son haberci Ferhad'dır. Ferhad kapıda durmuş feryad eylemektedir.

Bir de gördüm ki kapuda Ferhâd
Da'vete gelmiş eyliyor Feryâd

Ferhat yarın o mecliste beklediğini, İzzet'in yolunu gözlediğini dostlar ile cümbüş eylediğini anlatır. İzzet yarından haber aldığı için mutlu olur fakat bir yandan da Ferhat'a inanmaz. Onun yalan söylemesinden korkar.

Yok yere bahs idüb güzâf itme
Toğrıyı söyle bana lâf itme

Ancak Ferhat, İzzet'i, "Yalan söylüyorsam Şirin'e kavuşmam mümkün olmasın" diyerek, âşıkların sözünde yalan olmayacağını söyleyerek ikna eder.

Âşıkânın sözünde kizb olmaz
Sâdıkânın sözünde kizb olmaz

Söyledimse dürûg kahr olayım
Mey-i Şîrîn içinde zehr olayım

İrmeyem bî-sütûna dünyâda
Kasr-ı Şîrîne bulmayam câde

Beraber yola çıkarlar.

İtdiler iki yâr 'azm-ı tarîk
Kılsun Allah mazhar-ı tevîk

Hüsn ü Aşk'ta iki sevgili arasında habercilik yapan Sühan'a karşılık, Gülşen-i Aşk'ta sevgiliden İzzet'e haber getiren Ferhat vardır. Şeyh Galip sembolik bir kahraman yaratıp Söz'ü (Sühan) haberci olarak seçmiş, İzzet Molla ise Aşk acısının sembolleri olan Mecnun ve Ferhat'ı hikâye kahramanı İzzet'e haberci yapmıştır. Hüsn ü Aşk'ta Aşk'ın yol arkadaşı Gayret'e karşılık Gülşen-i Aşk'ta İzzet'in yol arkadaşı Ferhat'tır. Gayret mücadeleyi, çalışıp çabalamayı temsil ediyordu, Ferhat da sevgilisine kavuşabilmek için Bi-sütun dağımı delmeyi göze alan ama sevdiğine kavuşamayan bir halk kahramanıdır. Yani İzzet'in yol arkadaşının da gayreti, çabayı, mücadeleyi temsil eden bir tarafı vardır.

d.Pîr-Mevlâna

Gülşen-i Aşk'ta son olarak İzzet'in yolda karşılaştığı ve tanıdığı bir Pir vardır. İzzet Pir'e gül bahçesini sorar.

Göricek çıkdı âşinâ pîre

Gülşeni sordı ibtidâ pîre

Didi ey reh-nümâ-yı bî-hûşân

Gülsitân kande kandedür yârân

Ser-be-ser gülşeni suâl itdi

Pîr ile hayli kîl u kâl itdi

Pir de İzzet'e gül bahçesinden bahseder.

Pir-i Rûşen-zamîr virdi cevâb

Didi ey mübtelâ-yı kesret-i hâb

Gördiğin gülsitân rûyâdur

Bil ki rûyâ değül de hulyâdur

Sonunda Pir İzzet'e gördüğü gül bahçesinin Allah'ın bir görüntüsü olduğunu, aslında pervane ve mumun aynı şey olduğunu anlatır.

Gördüğün gül nümâyiş-i hakdır

Mezheb-i ehl-i hakk muhakkaktır

Şem'ü pervâne şey-i vâhidir
Bilmeyen bâtil u mu'ânniddir

Pir bu cevap karşısında gül bahçesi uğruna çektiği çile ve sıkıntıyı anlatıp ağlayan İzzet'e kimi sevdiğini sorar ve İzzet'in verdiği cevaptan sonra düşünceye dalar. Bu sırada heybetli bir ses duyulur. Bu ses Mevlana'ya aittir. Pir Mevlana'dır.

Bang-ı yâ aşk ile tolub dünyâ
Lerze-nâk oldu cism-i arzu semâ

Didi kim derdine benüm dermân
Kıldı Allah aşkı bende nihân

Benüm ol Pîr-i Mevlevî âyîn
Rûmda ismimiz Celâleddin

Aşkdan itmege seni âgâh
Beni kıldı sebab Cenâb-ı İlâh

Mevlana İzzet'e “Cenab-ı Allah beni, seni aşktan haberdar etmeye sebep kıldı” diyerek manevi aşkı anlatır.

Cihanın varlığına sebep aşktır ve bu kâinat manevi aşktır. Goncayı güldüren ve bülbulü ağlatan aşktır. Gözyaşı aşktır, gülüş aşktır, mutluluk aşktır, kölelik aşktır. Aşkı arayan âh etmelidir. Senin kurtuluş sebebin aşktır. Aşka âhtan başka çare yoktur.

Aşkdır bâis-i vücûd-ı cihân

Aşkdır ma'nevi bu kevn ü mekân

Aşkdır gonceyi iden handân

Aşkdır bülbüli iden nâlân

Arayan aşkı âh ile bulsun

Nâr-ı dūd-ı siyâh ile bulsun

Ey mürîdim hemân âh eyle

Feleğin rûyını siyâh eyle

Aşkdır bâdî-i necât sana

Eşkdir bâde-i hayât sana

Aşktan gayrı yare bilmem ben

Âhdan gayrı çâre bilmem ben

Mevlana bunları anlattıktan ve nasihatini da bitirdikten sonra el açıp dua eder. Duasında İzzet'in kavuşma meclisine dâhil olmasını, Hakk'ın yolunu bulmasını diler ve hû deyip gökyüzünde kaybolur.

Kıldı tekmîl nushı Mevlana

El açub eyledi bu gûne du'â

Didi kim râh-ı hakka yol bulasın

Vâsıl-ı menzil-i murâd olasın

Eylesün aşka hakk seni vâsıl

Olasın bezm-i vuslata dâhil

Hazret-i Pîr idüb du'âyı temâm
Hû deyüb eyledi semâya hırâm

Böylece Hüsn ü Aşk'ta övülen ve Mesnevisinden ilham alındığı söylenen Mevlana, Gülşen-i Aşk'ta İzzet'e görünerek ve nasihat vererek aktif bir rol oynar.

e.Ejderha

İzzet'in yolda karşılaştığı en önemli engel olan ejderha kalbinde sanki katran dolu kazanlar olan bir yaratıktır ve cehennem bile onun yanında cennet kalır. O kadar siyahtır ki gecenin karanlığı bile bu ejderhanın yanında güneşin gözlerine ya da bir bahar sabahına benzer. İşkembesi kokmuştur bağırsakları yağlıdır.

Kalbi katrân ile tolu kazgân
Veyl dûzah kalur yanında cinân

Ana nisbetle zulmet-i şeb-i târ
Çeşm-i hûrşîd idi ya subh-i bahâr

Kokmuş işkenbe yağlı barsaklar
Anı gerdûn bugün için saklar

Gülşen-i Aşk'taki kahramanlar bunlardan ibarettir. Bu gerçek kişilerin dışında Hüsn ü Aşk'ta olduğu gibi yılanlıkta karşılaşılan yılanlar ve İzzet'i yutan ejderha gibi gerçek olmayan, hayal ürünü varlıklara da yer verilmiştir. Bu varlıklardan karşılaşılan engeller başlığı altında bahsedilmiştir.

2.3.Mesnevi Kahramanlarının Yolda Karşılaştığı Engeller

İzzet, Gülşen-i Aşk mesnevisinde, Hüsn ü Aşk'ta Aşk'ın çıktığı zorlu yolculuk gibi zorlu bir yolculuğa çıkar. Ancak her iki kahramanın yola çıkma sebepleri farklıdır. Hüsn ü

Aşk mesnevisinde Aşk sevgilisine kavuşmak için kendisinden istenilen kimyayı bulup getirmek maksadıyla yola çıkar. İzzet ise sevgilisini bulmak için gül bahçesine gitmek ister. Dolayısıyla Aşk Hüsn'le kavuşmalarını sağlayacak bir kimyanın peşinden koşarken, İzzet sevgilisinin bulunduğu gül bahçesine gitmek ister.

Hüsn ü Aşk'ta iki aşığın kavuşmalarına engel olmaya çalışan bir karakter yaratılmış: Hayret. İki âşık Hayret izin vermediği için birbirlerini göremezler.

Gerdûn gibi cevre kıldı himmet

Çekdi ara yerde sedd-i fûrkat

Emr eyledi kim bu iki ser-bâz

Birbirlerine olmasın nazar-bâz

Emrine tehâlûf emr-i düşvâr

Ayrıldı ol iki mâh nâ-çâr

Gülşen-i Aşk'ta iki aşığın kavuşmasına engel olan bir karakter yok. Sadece İzzet'in yolda karşılaştığı zorluklar ve olağanüstü yaratıklar var.

Aşk yolculuğunun başında ilk engelle karşılaşır ve bir kuyuya düşer. Kuyuda kendisini azarlayan bir devle karşılaşır. Dev, Aşk'ı ve yol arkadaşı Gayret'i hapse atar. Aşk ve Gayret kuyudan Sühan'ın yardımıyla, onun kuyuya attığı bir ipe kurtulurlar.

İzzet'in karşılaştığı ilk engel ise yolda kendisinin ve Ferhat'ın önüne çıkan yılanlık olur. Bu yılanlığın bulunduğu yerin nehri adeta bir cehennem deresidir ve gam vadisinin deresine benzemektedir. İzzet burada Ferhat'ın ölümüyle yalnız kalır ve korkusundan sonradan bir ejderhanın ağzı olduğunu öğrendiği bir mağaraya sığınır. Kuyudaki Aşk nasıl ki dev tarafından hapsediliyorsa İzzet de ejderhanın ağzında hapsolür. İzzet buradan Allah'ın yardımı ve çektiği ahın ejderhayı yakması ile kurtulur.

Gülşen-i Aşk'ta İzzet'in yol boyunca karşılaştığı engeller bundan ibarettir. Hüsn ü Aşk'taki Sühan'ın yerine Gülşen-i Aşk'ta bir pir vardır ve İzzet'e gerçek aşkı anlatır. İzzet Mevlana'nın da nasihatıyla bir ah çeker ve bu ahtan çıkan bir nur ile kaplanır. Sonunda gerçek aşka kavuşur.

İzzet'in yolculuğu burada biterken Aşk'ın yolculuğu ise yeni başlamaktadır. Aşk kuyudan kurtulduktan sonra Gam Harabelerine gider, bir cadı tarafından asılır, ejderhalar, devler ve gulyabanilerle savaşır, ateş denizinden geçer, Çin padişahının kızını Hüsn sanarak ona âşık olur ve onun tarafından bir kaleye hapsedilir, birçok zorluğu aşarak Hüsn'e kavuşur.

Aşk'ın Hüsn'e kavuşmak için Gayret ve Sühan'ın yardımıyla geçtiği merhaleler sırasıyla şöyledir:

- 1.Kuyu ve Dev
- 2.Gam Harabeleri (Gece, Kış Vahşi Hayvanlar, Devler, Gulyabâniler)
- 3.Cadı
- 4.Uzaklık Problemi
- 5.Ateş Denizi
- 6.Çin sahillerine varış
- 7.Zâtü's-Suver Kalesi
- 8.Aşk'ın Kaleyi Ateşe Vermesi
- 9.Aşk'ın Kalp Kalesi'ne varıp Hüsn'e Kavuşması(Şeyh Gâlib Dîvânı, Muhsin Kalkışım,)

Gülşen-i Aşk Mesnevisinde İzzet'in yol boyunca karşılaştığı engeller şöyledir:

1. İzzet'in sevgiliye ulaşma konusundaki umutsuzluğu

2. Tehlikelerle dolu çeşmelik
3. Yılanlık
4. Ferhat'ın ölümü ile İzzet'in yalnız kalması
5. İzzet'in ejderhanın içinde hapsolmesi
6. İzzet'in çektiği ahın ateşi ile ejderhadan kurtulması ve sevgilisine kavuşması

Hüsn ü Aşk'ta Aşk'ın kuyudan kurtulmasına vesile olan Sühan vardır. Ancak Gülşen-i Aşk'ta İzzet kimsenin yardımı olmadan kendi çektiği âh ile kurtulur. Hüsn ü Aşk ve Gülşen-i Aşk mesnevilerindeki temel farklılardan biri de budur. Mesnevi kahramanlarının karşılaştığı engellerden kurtulma biçimleri. Aşk'a her zaman Sühan yardımcı olur, onu attığı ip ile kuyudan kurtarır. Çeşitli kılıklara girerek tehlikeler karşısında uyarır. Ancak Gülşen-i Aşk'ta İzzet'i uyarıcı ve ona yardımcı olan kimse yoktur. Karşılaştığı ilk engelde yol arkadaşı Ferhat'ı kaybeder. Ferhat ölünce yalnız kalır ve tehlikelerle dolu yolculuğunu tek başına bitirir. Ejderhanın midyesinden, çektiği âh ile ve Cenâb-ı Allah'a ettiği dualar sayesinde kurtulur.

Hüsn ü Aşk'ın sonunda Aşk'ın vuslata ermesi, kendisinin aslında Hüsn olduğunu, Hüsn'ün Aşk, Aşk'ın da Hüsn olduğunu öğrenmesi, birliğin sırrını keşfetmesine aracı olan Hayret karakteridir. Hayret karakteri Şeyh Galip tarafından yaratılmış bir karakterdir. Gülşen-i Aşk'ta İzzet'in birliğin sırrına varmasına aracı Mevlana'dır. İzzet Molla aracı olarak gerçek bir kişiyi Mevlana'yı seçmiştir.

Sonuç olarak hem Hüsn ü Aşk mesnevisinde hem Gülşen-i Aşk mesnevisinde çıkılan zorlu yolculukların, çekilen eziyetlerin, katlanılan sıkıntıların, aşılması güç engellerin sonunda mesnevi kahramanı mecâzi aşktan kurtulup gerçek aşka (Allah aşkına) ulaşır, vahdet sırrına erer.

Bu iki mesnevîde de verilmek istenen düşünce şudur: “Güzelliğe ve sonsuzluğa, ancak aşk sayesinde varılabilir.”⁶⁷

2.4.Zamanları

---

⁶⁷ Doğan, 2006: 403.

Hüsn ü Aşk ve Gülşen-i Aşk Mesnevilerinde olayların oluş zamanı hayali ve abartılıdır. Hüsn ü Aşk'ta Aşk'ın kuyuya düşüşü ve kuyunun dibini buluş zamanı günler, aylar ve hatta yıllar olarak ifade edilmektedir.

Gitdi niçe sâl ü mâh u eyyâm
Ka'rın bulup etdi âhir ârâm

Hatta Hızır, yolunu kaybedip de buna düşse; yarı yolda ömrü biter!

Düşse buna Hızır olup da güm-rah
Bahr-ı zulümât-ı bî-kerâne

Yine Aşk koskoca bir ateş denizini bir anda geçiverir.

Velhâsil o âteşin râhı
Geçdi çü nesîm-i subh-gâhî

Aşk atı Aşkar'a biner ve bir anda binlerce aylık mesafe alarak Zütüssuver kalesinden uzaklaşır.

Tayy etmeğe başladı o râhı
Bir ânda reh-i hezâr-mâhı

Yine Aşk Gam Harabelerinde Hüsn'ün kendisine gönderdiği at ile her gece binlerce yıllık yolu kat eder ve her gün güneş gibi dokuz kat mesafe aşar.

Seyr eyler idi o bedr-i kâmil

Her gece hezâr-sâle menzil

Tayy eyler idi o mihr-i Enver
Her rûz dokuz felek kadar yer

Aynı şekilde Gülşen-i Aşk mesnevisinde de zaman abartılıdır. Mesnevi kahramanı İzzet, gözünü bin sene toprağa dikmiştir.

Gözini dikdi bin sene hâke
Hayret elvirdi çeşm-i eflâke

Bunun dışında mesnevinin bir beyitinde “ikindiye kadar” ifadesi geçmektedir.

Hâne-i İzzeti bilen diyerek
Yorulub gezdi ta ikindiye dek

Gülşen-i Aşk'ta bu iki beyitin dışında zamanla ilgili bir bilgiye yer verilmemiştir.

Hüsn ü Aşk mesnevisinde vakanın oluş zamanı mesnevi kahramanları Aşk ve Hüsn'ün doğumları ile başlar ve Aşk'ın uzun ve çileli bir yolculuğa çıkması ile devam eder, Aşk'ın yolculuğunun sona ermesi ve Hüsn'e kavuşması ile biter.

Gülşen-i Aşk mesnevisinde vakanın oluş zamanı mesnevi kahramanı İzzet'in Gül bahçesine davet edilmesi ve yola çıkması ile başlar ve gül bahçesine ulaşması ile sona erer.

2.5.Mekânları

Hüsn ü Aşk ve Gülşen-i Aşk mesnevilerinde olayların geçtiği yerler hayali ve semboliktir. Hüsn ü Aşk mesnevisinde Hüsn ve Aşk'ın doğduğu kabile Beni Muhabbet kabilesi, yani sevgi oğulları kabilesidir. Hüsn ve Aşk Mekteb-i Edeb'e devam ederler. Gezip

dolaştıkları yer Nüzhetgeh-i Mânâ (Mânâ Mesiresi)'dir. Mânâ Mesiresi Feyiz Havuzunun suları ile sulanmaktadır.

Bu isimler tasavvufi birer anlam içerecek şekilde özenle seçilmiştir. Aşk'ın çıkacağı yolculukla ve mesnevinin konusu ile bir bütünlük ve uyum içinde olan bu isimler aslında birer kavramın sembolüdür.

Kur'an ve sahih hadislerde aşk kelimesi geçmez: "Sevgi" çoğunlukla hub ve muhabbet bazen da meveddet kelimeleri ve bunların müştaklarıyla ifade edilir.⁶⁸

Dolayısıyla Mesnevi kahramanlarının doğduğu kabilenin adının Sevgi oğulları olarak seçilmesi tesadüf değildir. Gerçek aşkı bulacak olan Aşk'ın doğduğu kabilenin adı tasavvufa uygun olarak Sevgi oğulları kabilesidir.

Edeb kelimesi divan şiirinde iyi terbiye, zerâfet, güzel ahlak, nefsin terbiye edilmesi anlamlarında kullanılır. Tasavvufta edeb dört türdür. İlki şeriat edebidir. Şeriat ve sünnetle amel etmektir. İkincisi tarikat edebidir. Bir tarikat adâbıyla harekettir. Üçüncüsü marîfet edebidir. Korku ve ümidin insanda eşit olması halidir. Sonuncusu ise hakikat edebidir. Allah'a yönelip masivâyı terk etmektir. Edeb kelimesini oluşturan harfler elif (E), dal (D), ve be (B)'dir. Bu üç harfin "eline, diline, beline" sahip olmak anlamına geldiği tarzında da bir izah vardır. Bu yüzden "edeb ya Hû" ibaresi eski kültürümüzde ve hat sanatımızda önemli yerler işgal etmiştir.

Hüsn ve Aşk Edeb Mektebinde ders görürler. Edeb kelimesi tasavvuftaki bu anlamları düşünülerek seçilmiş bir kelimedir. Hüsn ve Aşk bu okulda nefislerini terbiye etmeyi ve tasavvuftaki bu dört edebi öğrenmektedirler. Tasavvuf yolunda ilerlemeyi seçmiş bir derviş gibi bu aşamaları tek tek görmeleri için Mekteb-i Edeb'e gönderilmişlerdir. Mekteb-i Edeb'te tasavvuf terbiyesini öğrenirken arada dolaştıkları yer ise mana mesiresidir.

Mânâ kelimesi tasavvufta sûret karşılığı olarak kullanılır. Görülen madde âlemine sûret âlemi denir. Sûretle zâhir olan sıfat âlemine de mânâ âlemi denir. Allah mânâ'dır, zuhuru ise sûretidir.⁶⁹

⁶⁸ İslam Ansiklopedisi, 1998:11

⁶⁹ Pala, 1989:357

Bu durumda Hüsn ve Aşk Allah'ı ifade eden Mânâ Mesiresinde gezintiye çıkarlar. Mânâ Mesiresi mesnevîde uzun uzun anlatılır ve şöyle tasvir edilir:

Burası öyle bir yerdir ki suyu menekşe rengindedir ve toprağı amber kokar. O bahçenin fidanları baştan başa Sidre ağacıdır; mavi gök kubbe, orada ancak ham (yeşil) bir erik değerindedir.

Nüzhet-geh-i Ma'nî öyle bir yer
Kim âbı benefşe hâki anber

Sidre'ydi Nihâl o bâğa yek-ser
Bir hâm erik anda çarh-ı ahder

Ser-sebz giyâhı ömr-i câvîd
Şebnemleri necm ü gonca hurşîd

Rahşende çerâğı nûr-ı tenzîl
Ferş-i çmen anda bâl-i Cibrîl

Hurşîd dirâht-ı nûr-ı esbâh
Yapmış ana lâne mürğ-ı ervâh

Bunun gibi üstün özelliklere sahip olan ve aslında Allah'ın zuhurunu sembolize eden Mânâ Mesiresini yine böyle üstün özelliklere sahip feyiz havuzunun suları sulamaktadır.

Bir havz-ı mübârek ol makâmı
Sîr-âb eder idi Feyz nâmı

Bu feyiz havuzunda zaman zaman Allah'ın sıfatları, zaman zaman da zatının cevheri tecelli etmekteydi.

Pinhân idi gûne gûne hâlât
Derya-yı sıfât u gevher-i zât

Feyiz havuzu öyle bir havuzdur ki eğer cennetteki Tesnim ırmağı bu havuzu görseydi, yüzünün suyunu dökerek onun suyundan bir parça dilenirdi. Katıksız şarap bile bu havuzun suyunu kıskanırdı. Hızır'ın ölümsüzlük suyu akarak o temiz yeri kaplamış ve o şerefli toprağı yemyeşil etmişti.

Deryûze ederdi görse suyun
Tesnim dökerdi âb-ı rûyın

Varmış o suya şerâb-ı bî-gaşş
Kim reşk ile olmuş ayn-ı âteş

Hızr âbı basıp o cây-ı pâki
Sebz eylemiş ol şerîf hâki

Hüsni ü Aşk mesnevisinde geçen yerlerden bir tanesi de Zatüssuver Kalesi'dir. Bu kale mesnevide yirmi bir beyitle anlatılmıştır. Bu beyitlere göre Zatüssuver Kalesi, her yanı resimlerle, heykellerle süslü acayip ve garip bir kaledir. Bir puthaneye benzer maddi güzellikleri ile bu dünyayı temsil eder.

Ne gördi ki bir garîb kal'a
Her yanı suver acîb kal'a

Bir kal'a ki Sûmetnâta benzer
Her seng-i siyâhı Lâta benzer

Gülşen-i Aşk Mesnevisinde yer adı olarak gül bahçesi geçiyor. Divan şiirinde gül bahçesi kokusu ve rengi nedeni ile ele alınır ve sevgilinin birer gülü andıran yanakları, yüzü, kulakları ve bir gonca olan ağzı ile bir araya getirilir. Güzelliği, tazeliği ve geçiciliği de dile getirilen özellikleri arasındadır. Bazen sevgilinin semti, vuslatı, aşkı ve kendisi de bir gülistana benzetilir.⁷⁰

---

⁷⁰ Devellioğlu, 1993:211

Tasavvufta ise gül bahçesi, “mutlak olarak kalbin fethi ve açılışı, sâlikin gönlünün marifete ve irfana açılması”⁷¹ anlamlarına gelir.

Gülşen-i Aşk'ta mesnevi kahramanı İzzet bir bülbül tarafından gül bahçesine davet ediliyor ve gül bahçesinin özellikleri anlatılıyor. Dostlar burada İzzet'i beklemektedirler. Bütün aşık ve maşuklar o gül bahçesinde toplanmışlardır, diğerlerinden geri kalmayan bir meclistir. Pervane ve mum da gece olunca orada olacaklardır.

Turmayub bir dakika eyle şitâb
Muntazırdır kudûmuna ahbâb

Cem' olub anda 'âşık u ma'şûk
Şöyle meclis ki misli nâ-mesbûk

Gelecekdir giceyle pervâne
Oturur şema'm ile yan yane

Kıl icâbet garîb-i seyrandır
Görmeyenler anı peşîmandır

Eyleyüb vasf-ı meclisi tezyîl
Bağbân itdi da'veti tekmîl

Gül bahçesinin güzelliğinin geçici oluşu da bir özelliğidir. Bu özelliği Gülşen-i Aşk'ın sonunda Mevlana tarafından dile getirilmiştir. Bülbül gider, güllere sonbahar gelir ve gül bahçesinin yerinde yeller eser. Böyle bin gül bahçesine sonbahar gelmiştir.

Gitdi bülbül hazân idüp güller
Gülsitânın yerinde yeller eser

---

⁷¹ Devellioğlu, 1993:211

Öyle bin gülsitân hazân oldu
Gâh zâhir gehî nihân oldu

Gül bahçesi bir rüyadır, hayaldir, Allah'ın bir görüntüsüdür. Doğrusu Hak ehlinin mezhebidir.

Gördüğün gül nümâyiş-i hakdır
Mezheb-i ehl-i hakk muhakkaktır

Dolayısıyla gül bahçesi Gülşen-i Aşk'da geçiciliği, mecazi aşkı temsil eder.

2.6.Motifleri

Mesnevilerde olaylar bir masal anlatımı ile sürer. Anlatış ve tasvirler akıl ve mantık sınırından taşarlar. Yer ve zaman belirsizdir. Tasvirlerde aşırı abartmalar göze çarpar. Hikâye kahramanları olağanüstü davranışlarda bulunurlar. Ağırlık merkezi aşk olan mesnevilerde cin, peri, deve cadı, ejderha gibi masal motifleri çok bulunur. Bazen bu aşk ve imajlar, tasavvufi veya alegorik-sembolik nitelikler gösterebilirler.⁷²

Hüsn ü Aşk ve Gülşen-i Aşk mesnevilerinde de bu türden yaratıklara yer verilmiştir.

Ejderha: Ejderha motifi de masalarda kullanılan motiflerden birisidir. Hem Hüsn ü Aşk'ta hem Gülşen-i Aşk'ta karşımıza çıkan ejderha, Hüsn ü Aşk'ta Aşk karakterinin, Gülşen-i Aşk'ta İzzet karakterinin sevgiliye kavuşması yolunda bir engeldir. Hüsn ü Aşk'ta Aşk daha yolculuğunun başında bir kuyuya düşer ve Şeyh Galip'in pis askerleri olan sarhoş bir dev olarak tanımladığı bu yaratık Aşk'ı kuyuya hapseder. Aşk bunun dışında hikâye boyunca birçok cadı, dev, gulyabani ile mücadele eder. Gülşen-i Aşk'ta ise İzzet'in korku ile sığındığı mağara, işkembesi yağlı, pis kokan bir ejderhanın ağzı çıkar.

Işık: Hem Hüsn ü Aşk'ta hem Gülşen-i Aşk'ta mesnevi kahramanlarının İlahi aşka kavuşmaları gözleri kamaştıran kuvvetli bir ışık eşliğinde gerçekleşir. Işık edebiyatımızın

---

⁷² Pala, (2003): 66-67

destanlar döneminde de sıkça kullanılan bir motiftir. Dede Korkut hikâyelerinde hikâye kahramanlarının âşık oldukları kızlar bir ağaç kavuğundaki ya da bir sudaki ışıktan ortaya çıkar. Işık, nur kavramları ilahi olayları çağırır. İlahi ve mucizevî olaylar hep bir ışık eşliğinde olur.

SONUÇ

Hüsn ü Aşk mesnevisinin daha başında Hüsn ve Aşk'ın dünyaya gelişleri tecelli olayını sembolik olarak anlatır. Yeryüzünün sarsılıp, güneşin ve ayın aynı anda doğduğu, Beni Muhabbet kabilesinin fertlerinin gözyaşları ve gülüşleri eşliğinde ay yüzlü Aşk'ın ve güzeller güzeli Hüsn'ün doğuşu bize “Gizli bir hazine idim, bilineyim diye mahlûkatı yarattım” sırrını hatırlatır. Bundan sonra eserde Aşk'ın Hüsn'e yani kendisine ulaşmak için çıktığı çileli ve meşakkatli yolculuk bu gün bile hala tam olarak çözülemeyen sembol ve gizlerin gergefinde bir nakış gibi ince ince işlenir.

Dervişi temsil eden Aşk, Tanrı güzelliğini temsil eden Hüsn'e ulaşmak için dünya nimetlerini, zevklerini ifade eden Zatüssuver kalesini de aşarak başta karşılaştığı ve Mevlevilikte doldurulan çileyi ifade eden kuyu, cadı, ateş denizi, yolda karşılaşılan daha birçok engeli geçer ve sonunda nihai hedefine ulaşır. Bu engellerin, Hüsn ve Aşk'ın doğduğu kabile olan Beni Muhabbet Kabilesinin, ders gördükleri edeb mektebinin, şeyh anlamına gelen Molla-yı Cünun tipinin, Aşk'ın yol arkadaşı olan mücadeleyi çabayı temsil eden Gayret'in, Hüsn'ü bakan, türlü fedakarlıklarla onu büyüten ve acısına ortak olup ona yol gösteren İsmet'in kavram olarak karşılığı Mevlevi tekkesinde ve Mevlevilik adabındadır.

Gülşen-i Aşk da Hüsn ü Aşk gibi Mevlevilikte çekilen çileyi temsil eden bir yolculuğu anlatır. Mesnevi kahramanı İzzet, engellerle dolu, sıkıntılı bir yolculuğun sonunda gerçek aşka ulaşır. Bu yolculukta karşılaştığı bütün engeller aslında ilahi aşka giden yolda birer aşamadır.

Keçecizade İzzet Molla mesnevisine kahraman olarak kendisini seçmiş, kendi manevi yolculuğunu eserine yansıtmak istemiştir. Mesnevi kahramanı İzzet, gül bahçesindeki sevdiğine ulaşmak için çok acı çeker. Nelerle karşılaşacağını bilmeden çıktığı yolculuğunda yol arkadaşını kaybeder ve yalnızlık duygusuyla çaresizce âh eder, dua eder, Allah'a yalvarır, yakarır, gül bahçesini hatırlayarak ve sevgiliyi anarak ızdırıp içinde kendisini mumun etrafındaki pervane gibi mahveder. Yolda karşılaştığı zehirli suyu olan çeşmelik, her biri bir urgan uzunluğunda ve kalınlığında yılanları olan yılanlık, herkese korku ve ateş saçan, önüne geleni katleden, kuşları kendisine kebab eden ve sonunda kendisini de yutarak korkudan bir makasın ucu gibi titreten ejderha, İzzet'in karşılaştığı engellerdir. Bu engelleri Mevlana'nın da yardımı ve yol göstermesi sayesinde aşan İzzet sonunda Hüsn ü Aşk'taki Aşk gibi yolculuğunu tamamlar ve kendi içindeki sevgiliyi bulur.

Hem Hüsn ü Aşk'ta hem Gülşen-i Aşk'ta kullanılan bazı ortak semboller vardır. Bunlardan bir tanesi ışıktır. Hüsn ü Aşk'ta Hüsn ve Aşk'ın dünyaya geldiği gece hem güneş hem ay doğmuş ve yer gök aydınlanmıştır. Mesnevinin sonunda Aşk Kalp kalesine vardığında etrafını bir ışık ordusu kuşatır. Işık müjdecileri ona Kalp şehrini gezdirirler. Kalp kalesi mücevherlerden yapılmıştır dolayısıyla parlamaktadır.

Gülşen-i Aşk mesnevisinin sonunda da mesnevi kahramanı İzzet'in çektiği âhtan bir ışık ortaya çıkar. Bu ışık öyle parlaktır ki cehennem bile ona imrenir, cehennemin ucuna

benzer, ateşinden cennetler yanar. Bu nur aşkın hakikatidir ve İzzet'i kaplar. Böylece kavuşmanın ateşi tutuşur.

Her iki mesnevîde de mesnevî kahramanlarının ilahi aşka kavuşması yine bir ışık ile beraber gerçekleşir.

Hüsn ü Aşk'ta Mevlevî dergâhındaki mürşitleri sembolize eden Sühan her engelde Aşk'a yardım eder. Aşk kuyuya düştüğünde onu kurtaracak ipi Aşk'a gösterir. Bülbül, sülün kılıklarına girerek Aşk'ı tehlikelere karşı uyarır. Bilge ihtiyar tabip kılığında girerek onu Hüsn'ün yanına götürür, birlik felsefesini anlatır. Hüsn'ün aslında Aşk, Aşk'ın da Hüsn olduğunu Aşk'a Sühan söyler. Hüsn ü Aşk'taki yol gösterici Sühan'dır.

Gülşen-i Aşk'ta ise mürşitlerin sembolü yani yol gösterici olarak yaşayan gerçek bir kişi seçilmiştir. Bu kişi Mevlana Celaleddîn-i Rûmî'dir. Mevlana mesnevî kahramanı İzzet'e kâinatın var oluş sebebinin aşk olduğunu, kâinattaki her şeyin aşktan olduğunu anlatır ve İzzet'e aşk ile âh çekmesini nasihat eder. İzzet Mevlana'nın nasihatini tutarak ilahi aşka kavuşur.

Hüsn ü Aşk'ta da Gülşen-i Aşk'ta da mesnevî kahramanları mecâzi şeylere meylederler. Hüsn ü Aşk'ta Aşk, Çin sahilinde Çin padişahının kızı Hüşruba'yı Hüsn'e benzetir ve gönlünü ona kaptırır. Hüşruba dünya güzelliklerini, dünya nimetlerini temsil eden bir eğlence meclisi kurdurur. Zatüssuver Kalesi hoş resimlerle süslü bir yerdir. Aşk yol arkadaşı lalası Gayret'in uyarılarına rağmen mesnevîde nefsi temsil eden Hüşruba'ya âşık olur. Aşk kendisini uyaran Gayret'e "Yüzü sevgilimi hatırlattığına göre, beni öldürse bile lâyıktır, asıl maksat hoşnutluk değil midir? Sen bu işten memnun olmaz mısın?" diye cevap verir. Ancak sonra buna pişman olur.

Gülşen-i Aşk'ta da İzzet gül bahçesini gerçek zanneder. Yoluna çıkan Pîr gül bahçesinin geçici olduğunu, sonbahar geldiğinde güllerden eser kalmadığını, gördüğü gülün aslında Allah'ın bir görüntüsü olduğunu İzzet'e anlatsa da İzzet ona inanmaz, hayal kırıklığına uğrar, gül bahçesi için çektiği sıkıntıları anlatır. Sevgiliyi sormaya devam eder.

Hüsn ü Aşk'ta Aşk, yolculuğunun başında bir kuyuya düşer ve kuyudan Sühan'ın haber verdiği bir ip sayesinde kurtulur. Bu ip İsm-i âzam'dır. Yani bahsedilen ip aslında bir semboldür.

Gülşen-i Aşk'taki kullanılan pervane ve mum da birer semboldür. Divan şiirinde pervane aşığı, mum da maşuğu temsil eder. Pervane mumun etrafında aşk ile döner ve sonunda mumun ateşi ile yanar, mumun ateşinde yok olur. Gülşen-i Aşk'ta bu hikâyeye iki beyitte telmih yapılmıştır. Birincisinde gül bahçesi tasvir edilirken, akşam olduğunda pervane ve mumun gül bahçesinde yan yana oturacağı söylenmiş; ikincisinde Pîr İzzet'e nasihat verirken, mumun ve pervanenin aynı şey olduğu, bunu bilmeyenin inatçı ve batıl olduğu anlatılmıştır.

Hüsn ü Aşk'taki ve Gülşen-i Aşk'taki geçici güzelliklerin, mecazi aşkın anlatımındaki fark; bunların Hüsn ü Aşk'ta daha canlı, kuvvetli ve daha detaylı anlatılmasıdır. Örneğin, Çin padişahının kızı Hüşruba on beyitle, Hüşruba'nın Aşk'ı kandırmak için kurduğu eğlence meclisi yirmi altı beyitle, dünya zevklerini temsil eden Zatüssuver Kalesi yirmi bir beyitle anlatılmıştır. Oysaki Gülşen-i Aşk'ta İzzet'in sevgilisi hiç anlatılmamış, sadece İzzet'in onu çok sevdiği, can içindeki teni gibi sevdiği anlatılmış, bir de adı Aşk olan bir genç olduğu belirtilmiştir. İzzet'in ulaşmaya çalıştığı gül bahçesi bazı özellikleri verilmişse de anlatım Hüsn ü Aşk'taki anlatım kadar ayrıntılı ve canlı değildir. Hüsn ü Aşk'ta dünya zevklerinin ve geçici güzelliklerin daha detaylı ve daha canlı anlatılması, hatta aşk yolunda çekilen sıkıntı ve karşılaşılan engellerin de daha uzun tasvir edilmesi Hüsn ü Aşk'ın daha hacimli bir mesnevi olmasının sonucudur. Zira Hüsn ü Aşk 2042 beyittir. Ona nazire olarak yazılan Gülşen-i Aşk ise 305 beyitten ibaret küçük bir mesnevidir.

Her ikisi de Mevlevi şairler olan Keçecizâde İzzet Molla'nın ve Şeyh Galip'in eserlerinde Mevleviliğin ve özellikle Mevlana'nın Mevleviliğinin yansıması görülür. Hüsn ü Aşk ve Gülşen-i Aşk Mevlana'nın Mesnevisinden esinlenerek yazılmış mesnevilerdir. Hüsn ü Aşk'ın şairi Şeyh Galip "Esrarımı Mesnevi'den aldım, Çaldımsa Miri malı çaldım" diyerek bu esinlenmeyi itiraf etmiş, Keçecizâde İzzet Molla da Gülşen-i Aşk'ta Mevlana'yı ve onun ölmez eseri Mesnevi'yi överek, Mevlana'nın son temsilcisi olduğunu belirtmiş, söz söylemeyi-söz söylemek şiir yazmak anlamında kullanılmıştır-Mevlana'dan öğrendiğini anlatmıştır. Dolayısıyla her iki eser de diğer birçok özelliğinin yanında Mevleviliğin

esaslarını, bir Mevlevi dervişinin içsel macerasını anlatan, aşk yolunda çektiği sıkıntıları yansıtan ve üzerinde daha birçok kapsamlı çalışma yapılmasına muhtaç eserlerdir.

Dört defa günümüz Türkçesine aktarılan Hüsn ü Aşk mesnevisi hala birçok gizemi barındıran bir mesnevidir. Ona nazire olarak yazılan Gülşen-i Aşk mesnevisi de günümüz Türkçesine tarafımdan aktarılmış ancak kanımca çok daha ayrıntılı, kapsamlı bir inceleme gerektiren bir eserdir. Edebiyat dünyasında Keçecizade İzzet Molla'nın Mihnet-i Keşan adlı mesnevisi ile karşılaştırılarak teknik bakımdan zayıf bulunan Gülşen-i Aşk'ın, Tasavvufi yönden incelenmesi, içerdii söz sanatları, mazmunlar üzerinde çalışılması, olay örgüsünün incelenmesi edebiyatımız için çok faydalı olacaktır.

KAYNAKÇA

Aktaş, Şerif.(1991): *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, Aktaş Yayınları, 2.Baskı

Ayvazoğlu, Beşir. (1995): *Şeyh Galip Kitabı*, İstanbul:İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları, 1.Baskı

Banarlı, Nihad Sami.(1998):*Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul:Milli Eğitim Basımevi 1.Baskı

- Beyzadeoğlu, Süreyya(1993): “Divan Şiirinde Söz, Sühan, Lâfız”, *Yedi İklim*, Ağustos, s.11
- Coşkun , Menderes. (2006): “*Klasik Türk şiirinde Mürekkep İstiare, Temsilî İstiare ve Alegori*” Kırıkkale Üniversitesi, s.38
- Devellioğlu, Ferit.(2005):*Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara:Aydın Kitabevi, 22.Baskı
- Doğan, Muhammet Nur.(2006):*Şeyh Galip, Hüsn ü Aşk, Nesre Çeviri Notlar ve Açıklamalar*, İstanbul:Yelkenli Kitabevi 1.Baskı
- Gibb, E.J.Wilkinson.(1999):*Osmanlı Şiir Tarihi*, Ankara:Akçağ Yayınları 1.Baskı
- İleri, Selim (2004): “*Modernleşme Çabalarının Edebiyata Yansması*”, Hece, Kasım, s.77
- İslam Ansiklopedisi, (2001):Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul: Cilt:23
- Kalkışım, Muhsin. (1994): *Şeyh Galip Divanı*, Ankara:Akçağ Yayınları,
- Kocatürk, Vasfi Mahir.(1944):*Hüsn ile Aşk*, İstanbul:Ahmet Halit Kitabevi, 1.Baskı
- Mengi, Mine. (1995):*Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara:Akçağ Yayınları 2.Baskı
- Naci, Muallim.(2004): *Osmanlı Şairleri*, MEB.,Ankara:Yayınları, Ankara, 2
- Okçu, Naci. (2004): “Hüsn ü Aşk” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, c.19, s.29
- Onay, Ahmet Talât. (2004): *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 2.Baskı
- Okay, Orhan-Ayan, Hüseyin. (1975):*Şeyh Galib Hüsn ü Aşk*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1.Baskı
- Pala, İskender. (1995) *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Ankara:Akçağ Yayınları 3.Baskı
- Pala, İskender. (2003):*Divân Edebiyatı*, İstanbul:L&M Yayınları 5.Baskı
- Türk Dünyası Edebiyat Tarihi. (2004):Ankara, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, C.4

Tanrıkörur, Berihüda. (2004): “Mevleviyye” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, c.29, s.283

Timurtaş, Faruk Kadri. (1993):*Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, İstanbul:Boğaziçi Yayınları,

Uludağ, Süleyman. (2002): *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul:Kabalıcı Yayınevi, 1.Baskı

Ünver, İsmail. (1986) “Mesnevi” Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı 11.,s.432

